

Ի ՅՆՈՒ
ԽՈՒՄՈՅ

Handwritten signature and date
1937

Handwritten note in red ink
Երևանի Մայրիկ

5-6

Ն Յ Է Օ Թ Յ Ն Յ Ո

1 9 3 6

რვაენი თარობა

საქართველოს საზოგადოებრივი მწერლების
კავშირის ორთვიური შუბნალი

5-6

1 9 3 6
ტფილისი

შინაარსი

ამხანაგ ი. ბ. ხტალინის მოხსენება ხ ს რ კავშირის კონსტიტუციის პროექტის შესახებ	3
ლ. ბერია - მგზნებარე მებრძოლი	31
ხ. მ. კირიცი—ჩვენი პარტია მაგარია, როგორც სალი კლდე	36

მხატვრული ლიტერატურა

მირზა გელოვანი—ცხენის ტირილი	39
ხევერიან ისიანი—გარბენის გმირს	41
შალვა ამისულაშვილი—აპრილის ღამე კახეთში	43
ვლ დიმიტრ უბილავა—რთველი და მებაღე	45
მიხეილ ფაფხაძე—ძაბული	46
ვრიგოლ აროსია—ჩონგური	48

პროზა

ა. ჩხენკელი—„შვიდი კაცის პოლიტიკა“	49
--	----

კლასიკური მემკვიდრეობა

ალიგერი დანტე—სალხინებელი. ქება პირველი, თარგმანი კ. გაასახურდიასი	56
---	----

კრიტიკა

ვ. წულუკიძე—ნიკოლოზ ოსტროვსკი	61
ბ. ბუაჩიძე—ხალხურობის საკითხი საბჭოთა მწერლობაში	65

ი. სტალინი

ამხანაგ ი. ზ. სტალინის მოხსენება

საბჭოების სრულიად-საკავშირო

საგანგებო VIII ყრილობაზე

სსრ კავშირის კონსტიტუციის პროექტის შესახებ

(ამხანაგ სტალინის გამოჩენას ტრიბუნაზე მთელი დარბაზი ხანგრძლივი მჭუხარე ოვაციით ზღვდა. მთელი დარბაზი ფეხზე დგება. ყოველი მხრიდან გაისმის ძახილი: „ვაშა ამხანაგ სტალინს!“ „გაუმარჯოს ამხანაგ სტალინს!“ „გაუმარჯოს დიდ სტალინს!“ „დიდ გენიოსს ამხანაგ სტალინს ვაშა!“ „ვივატ!“ „როტ ფრონტ!“ „ამხანაგ სტალინს დიდება!“).

საკონსტიტუციო კომისიის შექმნა და მისი ამოცანები

ამხანაგებო!

საკონსტიტუციო კომისია, რომლის პროექტი განსახილველად წარედგინა ამ ყრილობას, როგორც ვიცით, შექმნილი იყო სსრ კავშირის საბჭოების VII ყრილობის სპეციალური დადგენილებით. ეს დადგენილება მიღებულ იქნა 1935 წლის 6 თებერვალს. იქ ნათქვამია:

„1. შეტანილ იქნას სსრ კავშირის კონსტიტუციაში ცვლილებანი შემდეგი მიმართულებით:

ა) მოხდეს საარჩევნო სისტემის შემდგომი დემოკრატიზაცია იმ მხრივ, რომ არა სავსებით თანასწორი არჩევნები შეიცვალოს თანასწორით, მრავალ-საფეხურიანი—პირდაპირით, აშკარა—ფარულით.

ბ) დაზუსტდეს კონსტიტუციის სოციალურ-ეკონომიური საფუძველი იმ მხრივ, რომ კონსტიტუცია შეესაბამოს კლასობრივ ძალთა ახლანდელ თანაფარდობას სსრ კავშირში (ახალი სოციალისტური ინდუსტრიის შექმნა, კულაკობის განადგურება, საკოლმეურნეო წყობილების გამარჯვება, სოციალისტური საკუთრების, როგორც საბჭოთა საზოგადოების საფუძვლის, დამკვიდრება და ა. შ.).

2. წინადადება მიეცეს სსრ კავშირის ცენტრალურ აღმასრულებელ კომიტეტს აირჩიოს საკონსტიტუციო კომისია, რომელსაც დაევალოს კონსტიტუციის შესწორებული ტექსტის შემუშავება პირველ პუნქტში აღნიშნულ საფუძვლებზე და მისი წარდგენა სსრ კავშირის ცაკის სესიაზე დასამტკიცებლად.

3. საბჭოთა ხელისუფლებას ორგანოების უახლოესი მორიგი არჩევნები სსრ კავშირში ჩატარდეს ახალი საარჩევნო სისტემის საფუძველზე“.

ეს იყო 1935 წლის ექვს თებერვალს. ამ დადგენილების მიღებიდან ერთი დღის შემდეგ, ე. ი. 1935 წლის შვიდ თებერვალს, შეიკრიბა სსრ კავშირის ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის პირველი სესია და სსრ კავშირის საბჭოების VII ყრილობის დადგენილების შესასრულებლად შეჭმნა საკონსტიტუციო კომისია 31 კაცის რაოდენობით. მან საკონსტიტუციო კომისიას დაავალა სსრ კავშირის შესწორებული კონსტიტუციის პროექტის შემუშავება.

ასეთია ფორმალური საფუძვლები და სსრ კავშირის უზენაესი ორგანოს დირექტივები, რომელთა ბაზაზე უნდა გაეშალა თავისი მუშაობა საკონსტიტუციო კომისიას.

ამრიგად საკონსტიტუციო კომისიას უნდა შეეტანა ცვლილებანი ამჟამად მოქმედ კონსტიტუციაში, რომელიც მიღებულია 1924 წელს, და ამასთან გაეთვალისწინებინა ის ძვრანი სსრ კავშირის ცხოვრებაში სოციალიზმის მიმართულებით, რომელნიც განხორციელდნენ 1924 წლიდან დღევანდლამდე განვიღო პერიოდში.

II

ცვლილებანი სსრ კავშირის ცხოვრებაში 1924 წლიდან 1936 წლამდე განვიღო პერიოდში

როგორია ის ცვლილებანი სსრ კავშირის ცხოვრებაში, რომელნიც განხორციელდნენ 1924 წლიდან 1936 წლამდე განვიღო პერიოდში და რომელნიც უნდა აესახა საკონსტიტუციო კომისიას თავის კონსტიტუციის პროექტში?

რაშია ამ ცვლილებათა არსება?

რა გვექონდა ჩვენ 1924 წელს?

ეს იყო ნეპ-ის პირველი პერიოდი, როცა საბჭოთა ხელისუფლებამ დაუშვა კაპიტალიზმის ერთგვარი გამოცოცხლება სოციალიზმის ყოველმხრივ განვითარებასთან ერთად, როცა ის ითვალისწინებდა, რომ მეურნეობის ორი სისტემის, კაპიტალისტური და სოციალისტური სისტემების, შეჯიბრების მსვლელობაში შეეჭმნა სოციალისტური სისტემის უპირატესობა კაპიტალისტური სისტემის მიმართ. ამოცანა მდგომარეობდა იმაში, რომ ამ შეჯიბრების მსვლელობაში გაგვემტკიცებინა სოციალიზმის პოზიციები, მიგვეღწია კაპიტალისტური ელემენტების ლიკვიდაციისათვის და დაგვემთავრებინა სოციალისტური სისტემის, როგორც სახალხო მეურნეობის ძირითადი სისტემის, გამარჯვება.

ჩვენი მრეწველობა მაშინ წარმოადგენდა არასახარბიელო სურათს, განსაკუთრებით მძიმე მრეწველობა. მართალია, ხდებოდა მისი თანდათანობითი აღდგენა, მაგრამ მას ჯერ კიდევ სრულიადაც ვერ მიეღწია თავისი პროდუქციის ომამდელ დონემდე. იგი ემყარებოდა ძველ ჩამორჩენილ და არამდიდარ ტექნიკას. რა თქმა უნდა, იგი ვითარდებოდა სოციალიზმის მიმართულებით. ჩვენი მრეწველობის სოციალისტური სექტორის ხვედრითი წონა მაშინ შეადგენდა დაახლოვებით 80 პროცენტს. მაგრამ კაპიტალიზმის სექტორს მაინც ჰქონდა მრეწველობის არანაკლებ 20 პროცენტისა.

ჩენი სოფლის მეურნეობა კიდევ უფრო არასახარბიელო სურათს წარმოადგენდა. მართალია, მემამულეთა კლასი უკვე ლიკვიდირებული იყო, მაგრამ სამაგიეროდ სასოფლო-სამეურნეო კაპიტალისტების კლასი, კულაკების კლასი, ჯერ კიდევ საკმაოდ მნიშვნელოვან ძალას წარმოადგენდა. მთლიანად სოფლის მეურნეობა მაშინ მოგვაგონებდა წვრილ ერთპიროვნულ გლეხურ მეურნეობათა თვალუწოდენ ოკეანეს თავიანთი ჩამორჩენილი შუასაუკუნოებრივი ტექნიკით. ამ ოკეანეში ცალკეული წერტილებისა და პატარა კუნძულების სახით არსებობდნენ კოლმეურნეობანი და საბჭოთა მეურნეობანი, რომელთაც, კაცმა რომ სთქვას, ჯერ კიდევ არ ჰქონდათ ცოტად თუ ბევრად ღირსეული მნიშვნელობა ჩვენს სახალხო მეურნეობაში. კოლმეურნეობანი და საბჭოთა მეურნეობანი სუსტნი იყვნენ, ხოლო კულაკი ჯერ კიდევ ძალაში იყო. ჩვენ მაშინ ვლაპარაკობდით კულაკობის არა ლიკვიდაციაზე, არამედ მის შეზღუდვაზე.

იგივე უნდა ითქვას საქონელბრუნვაზე ჩვენს ქვეყანაში. სოციალისტური სექტორი საქონელბრუნვაში შეადგენდა რაღაც 50-60 პროცენტს,—არა მეტს, ხოლო მთელი დანარჩენი არე ეკავათ ვაჭრებს, სპეკულანტებს და სხვა კერძოებს.

ასეთი იყო ჩვენი ეკონომიკის სურათი 1924 წელს.

რა გვაქვს ჩვენ ახლა, 1936 წელს?

თუ ჩვენ მაშინ გვქონდა ნებ-ის პირველი პერიოდი, ნებ-ის (დასაწყისი, კაპიტალიზმის ერთგვარი გამოცოცხლების პერიოდი, ახლა ჩვენ გვაქვს ნებ-ის უკანასკნელი პერიოდი, ნებ-ის დასასრული, სახალხო მეურნეობის ყველა სფეროში კაპიტალიზმის სრული ლიკვიდაციის პერიოდი.

დავიწყოთ თუნდაც იქიდან, რომ ამ პერიოდში ჩვენი მრეწველობა გიგანტურ ძალად გაიზარდა. ახლა უკვე არ შეიძლება ვუწოდოთ მას სუსტი და ტექნიკურად ცუდად შექტურვილი. პირიქით, ახლა იგი ემყარება ახალ, მდიდარ თანამედროვე ტექნიკას ძლიერ განვითარებული მძიმე ინდუსტრიით და კიდევ უფრო მეტად განვითარებული მანქანათმშენებლობით. ყველაზე მთავარი კი ის არის, რომ კაპიტალიზმში სრულიად განდევნილია ჩვენი მრეწველობის სუეროდან, ხოლო წარმოების სოციალისტური ფორმა ახლა წარმოადგენს განუყოფლად გაბატონებულ სისტემას ჩვენი მრეწველობის დარგში. წვრილმანად არ შეიძლება ჩაითვალოს ის ფაქტი, რომ ჩვენი ახლანდელი სოციალისტური ინდუსტრია პროდუქციის მოცულობის თვალსაზრისით შვიდჯერ და კიდევ უფრო მეტად სჭარბობს ომამდელი დროის ინდუსტრიას.

სოფლის მეურნეობის დარგში ნაცვლად წვრილ ერთპიროვნულ გლეხურ მეურნეობათა ოკეანისა, მათი სუსტი ტექნიკით და კულაკის ძალა-გავლენით, ახლა ჩვენ გვაქვს მსოფლიოში ყველაზე მსხვილი მაშინიზებული, ახალი ტექნიკით შეიარაღებული წარმოება კოლმეურნეობებისა და საბჭოთა მეურნეობების ყოვლის შემცველი სისტემის სახით. ყველასათვის ცნობილია, რომ კულაკობა სოფლის მეურნეობაში ლიკვიდირებულია, ხოლო წვრილ ერთპიროვნულ გლეხურ მეურნეობათა სექტორს, თავისი ჩამორჩენილი შუასაუკუნოებრივი ტექნიკით, ახლა უმნიშვნელო ადგილი უჭირავს; ამასთან მისი ხვედრითი წილი სოფლის

მეურნეობაში სათესი ფართობების ოდენობის მზრივ შეადგენს არაუმეტეს 2-3 პროცენტისა. არ შეიძლება არ აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ ახლა კოლმეურნეობებს თავიანთ განკარგულებაში აქვთ 316 ათასი ტრაქტორი 5.700 ათასი ცხენისძალის სიმძლავრით, ხოლო საბჭოთა მეურნეობებთან ერთად აქვთ 400 ათასზე მეტი ტრაქტორი 7.580 ათასი ცხენისძალის სიმძლავრით.

რაც შეეხება საქონელბრუნვას ჩვენს ქვეყანაში, ვაჭრები და სპეკულანტები სრულიად განდევნილი არიან ამ დარგიდან. ახლა მთელი საქონელბრუნვა სახელმწიფოს, კოოპერაციისა და კოლმეურნეობების ხელში იმყოფება. წარმოიშვა და განვითარდა ახალი, საბჭოთა ვაჭრობა, ვაჭრობა უსპეკულანტებოდ, ვაჭრობა უკაპიტალისტებოდ.

ამგვარად, სახალხო მეურნეობის ყველა სფეროში სოციალისტური სისტემის სრული გამარჯვება ახლა ფაქტს წარმოადგენს.

ხოლო ეს რას ნიშნავს?

ეს იმას ნიშნავს, რომ ადამიანის მიერ ადამიანის ექსპლოატაცია მოსპობილია, ლიკვიდირებულია, ხოლო საწარმოო იარაღებისა და საშუალებათა სოციალისტური საკუთრება დამკვიდრებულია, როგორც ჩვენი საბჭოთა საზოგადოების ურყევი საფუძველი. (ხანგრძლივი ტაში).

სსრ კავშირის სახალხო მეურნეობის დარგში ყველა ამ ცვლილებების შედეგად ჩვენ ახლა გვაქვს ახალი, სოციალისტური ეკონომიკა, რომელმაც არ იცის კრიზისები და უმუშევრობა, არ იცის სიღატაკე და გაჩანაგება და რომელიც აძლევს მოქალაქეებს ყოველგვარ საშუალებას შეძლებული და კულტურული ცხოვრებისათვის.

ასეთია ძირითადად ის ცვლილებანი, რომლებიც მოხდა ჩვენი ეკონომიკის დარგში 1924 წლიდან 1936 წლამდე განვლილ პერიოდში.

სსრ კავშირის ეკონომიკის დარგში მომხდარ ამ ცვლილებათა შესაბამისად შეიცვალა ჩვენი საზოგადოების კლასოზრივი სტრუქტურაც.

მემამულეთა კლასი, როგორც ცნობილია, უკვე ლიკვიდირებული იყო სამოქალაქო ომის ძღვევამოსილად დამთავრების შედეგად. რაც შეეხება სხვა ექსპლოატატორულ კლასებს, მათ მემამულეთა კლასის ბედი გაიზიარეს. აღარ არის კაპიტალისტთა კლასი მრეწველობის დარგში. აღარ არის კულაკების კლასი სოფლის მეურნეობის დარგში. აღარ არიან ვაჭრები და სპეკულანტები საქონელბრუნვის დარგში. ამგვარად, ყველა ექსპლოატატორული კლასი ლიკვიდირებული აღმოჩნდა.

დარჩა მუშათა კლასი.

დარჩა გლეხთა კლასი.

დარჩა ინტელიგენცია.

მაგრამ შეცდომა იქნებოდა გვეფიქრა, თითქოს ამ სოციალურ ჯგუფებს ამ ხნის განმავლობაში არავითარი ცვლილება არ განეცადოთ, თითქოს ისინი დარჩენილიყვნენ ისეთებადვე, როგორიც ისინი, ვთქვათ, კაპიტალიზმის პერიოდში იყვნენ.

ავიღოთ, მაგალითად, სსრ კავშირის მუშათა კლასი. მას ძველი ჩვეულების მიხედვით ხშირად პროლეტარიატს უწოდებენ. მაგრამ რა არის პროლეტარია-

ტი? პროლეტარიატი არის კლასი, მოკლებული საწარმოო იარაღებსა და საშუალებებს მეურნეობის ისეთი სისტემის დროს, როდესაც საწარმოო იარაღები და საშუალებანი კაპიტალისტებს ეკუთვნით და როდესაც კაპიტალისტთა კლასი ეწვევს პროლეტარიატის ექსპლოატაციას. პროლეტარიატი—ეს არის კაპიტალისტების მიერ ექსპლოატირებული კლასი. მაგრამ ჩვენში კაპიტალისტთა კლასი, როგორც ცნობილია, უკვე ლიკვიდირებულია, საწარმოო იარაღები და საშუალებანი ჩამოერთვა კაპიტალისტებს და გადაეცა სახელმწიფოს, რომლის ხელმძღვანელ ძალას მუშათა კლასი წარმოადგენს. მაშასადამე, აღარ არის კაპიტალისტთა კლასი, რომელსაც შეეძლოს ექსპლოატაცია გაუწიოს მუშათა კლასს. მაშასადამე, ჩვენი მუშათა კლასი არა თუ მოკლებული არ არის საწარმოო იარაღებსა და საშუალებებს, არამედ, პირიქით, იგი მათ ჰფლობს მთელ ხალხთან ერთად. რაკი იგი მათ ჰფლობს, ხოლო კაპიტალისტთა კლასი ლიკვიდირებულია, — გამორიცხულია მუშათა კლასის ექსპლოატაციის ყოველგვარი შესაძლებლობა. შეიძლება თუ არა ამის შემდეგ ჩვენს მუშათა კლასს პროლეტარიატი ეწოდოს? ცხადია, არ შეიძლება. მარქსი ამბობდა: იმისათვის, რომ პროლეტარიატმა თავი გაინთავისუფლოს, მან უნდა გაანადგუროს კაპიტალისტთა კლასი, ჩამოართვას კაპიტალისტებს საწარმოო იარაღები და საშუალებანი და მოსპოს წარმოების ის პირობები, რომლებიც პროლეტარიატს წარმოშობენ. შეიძლება თუ არა ითქვას, რომ სსრ კავშირის მუშათა კლასმა უკვე განახორციელა თავისი განთავისუფლების ეს პირობები? უსათუოდ შეიძლება და უნდა ითქვას. ხოლო რას ნიშნავს ეს? ეს ნიშნავს, რომ სსრ კავშირის პროლეტარიატი გადაიქცა სრულიად ახალ კლასად, სსრ კავშირის მუშათა კლასად, რომელმაც მოსპო მეურნეობის კაპიტალისტური სისტემა, დაამკვიდრა საწარმოო იარაღთა და საშუალებათა სოციალისტური საკუთრება და საბჭოთა საზოგადოებას კომუნისტური გზით წარმართავს.

როგორც ხედავთ, სსრ კავშირის მუშათა კლასი—ეს სრულიად ახალი, ექსპლოატაციისაგან განთავისუფლებული, მუშათა კლასია, რომლის მსგავსი კაცობრიობის ისტორიას ჯერ კიდევ არ სცრდნია.

გადავიდეთ გლახობის საკითხზე. ჩვეულებრივ ამბობენ, რომ გლახობა—ეს წვრილ მწარმოებელთა ისეთი კლასია, რომლის წევრნი ატომიზებული, მთელ ქვეყანაში გაბნეული არიან, ცალცალკე ცოდვილობენ თავიანთ წვრილ მეურნეობებში თავიანთი ჩამორჩენილი ტექნიკით, წარმოადგენენ კერძო საკუთრების მონებს და მათ დაუსჯელად უწევენ ექსპლოატაციას მემამულენი, კულაკები, ვაჭრები, სპეკულანტები, ბევახშენი და მათი მსგავსნი. და მართლაც, გლახობა კაპიტალისტურ ქვეყნებში, თუ მხედველობაში მის ძირითად მასას მივიღებთ, სწორედ ასეთ კლასს წარმოადგენს. შეიძლება თუ არა ითქვას, რომ ჩვენი თანამედროვე გლახობა, საბჭოთა გლახობა, თავისი მასით ამგვარ გლახობას წააგავს? არა, ამის თქმა არ შეიძლება. ასეთი გლახობა ჩვენში უკვე აღარ არის. ჩვენი საბჭოთა გლახობა სრულიად ახალ გლახობას წარმოადგენს, ჩვენში აღარ არიან მემამულეები და კულაკები, ვაჭრები და მევახშეები, რომელთაც შეეძლოთ გლახობა ექსპლოატირება. მაშასადამე, ჩვენი გლახობა არის ექსპლოატაციისაგან განთავისუფლებული გლახობა. შემდეგ, ჩვენი საბჭოთა გლახობა თავისი უდი-

ღესი უმრავლესობით არის კოლმეურნე გლეხობა; ე. ი. იგი თავის მუშაობასა და თავის დოვლათს ამყარებს არა ერთპიროვნულ შრომასა და ჩამორჩენილ ტექნიკაზე, არამედ კოლექტიურ შრომასა და თანამედროვე ტექნიკაზე. ბოლოს, ჩვენი გლეხობის მეურნეობას საფუძვლად უდევს არა კერძო საკუთრება, არამედ კოლექტიური საკუთრება, რომელიც კოლექტიური შრომის ბაზაზე გაიზარდა.

როგორც ხედავთ, საბჭოთა გლეხობა—ეს სრულიად ახალი გლეხობაა, რომლის მსგავსი კაცობრიობის ისტორიას ჯერ კიდევ არ სცოდნია.

დასასრულ, გადავიდეთ ინტელიგენციის საკითხზე, საკითხზე ინჟინერ-ტექნიკოს მუშაკთა, კულტურული ფრონტის მუშაკთა, საერთოდ მოსამსახურეთა და სხვ. მან აგრეთვე დიდი ცვლილებანი განიცადა განვლილ პერიოდში. ეს უკვე ის ძველი დახვეწებული ინტელიგენცია კი არ არის, რომელიც ცდილობდა თავისი თავი კლასებს ზევით დაეყენებინა, ნამდვილად კი თავისი მასით ემსახურებოდა მემამულეებსა და კაპიტალისტებს. ჩვენი საბჭოთა ინტელიგენცია—ეს სრულიად ახალი ინტელიგენციაა, რომელიც მთელი ფესვებით დაკავშირებულია მუშათა კლასთან და გლეხობასთან. ჯერ-ერთი, შეიცვალა ინტელიგენციის შემადგენლობა. თავადაზნაურობისა და ბურჟუაზიის წრიდან გამოსულები შეადგენენ ჩვენი საბჭოთა ინტელიგენციის მცირე პროცენტს. საბჭოთა ინტელიგენციის 80-90 პროცენტი—ეს მუშათა კლასის, გლეხობის და მშრომელთა სხვა ფენებიდან არის გამოსული. ბოლოს, შეიცვალა იგივე ინტელიგენციის საქმიანობის ხასიათიც. წინათ მას უნდა ემსახურნა მდიდარი კლასებისათვის, ვინაიდან მას სხვა გამოსავალი არა ჰქონდა. ახლა იგი უნდა ემსახუროს ხალხს, ვინაიდან უკვე აღარ არიან ექსპლოატატორული კლასები. და სწორედ ამიტომ იგი ახლა წარმოადგენს საბჭოთა საზოგადოების თანასწორულებიან წევრს, სადაც იგი მუშებთან და გლეხებთან ერთად, მათთან ხელიხელ ჩაკიდებული, ეწევა ახალი უკლასო სოციალისტური საზოგადოების შენებას.

როგორც ხედავთ, ეს სავესებით ახალი, მშრომელი ინტელიგენციაა, რომლის მსგავსს დედამიწის ვერც ერთ ქვეყანაში ვერ იპოვიოთ.

ასეთია ის ცვლილებანი, რომლებიც განვლილი დროის მანძილზე მოხდა საბჭოთა საზოგადოების კლასობრივი სტრუქტურის დარგში.

რას გვეუბნებიან ეს ცვლილებანი?

ისინი გვეუბნებიან, ჯერ-ერთი, იმას, რომ საზღვარი მუშათა კლასსა და გლეხობას შორის, ისევე როგორც ამ კლასებსა და ინტელიგენციას შორის—იშლება, ხოლო ძველი კლასობრივი განკერძოებულობა—ჰქრება. ეს იმას ნიშნავს, რომ სულ უფრო და უფრო მცირდება მანძილი ამ სოციალურ ჯგუფებს შორის.

მეორე, ისინი გვეუბნებიან იმას, რომ ეცემა, იშლება ეკონომიური წინააღმდეგობანი ამ სოციალურ ჯგუფებს შორის.

დასასრულ, ისინი გვეუბნებიან იმას, რომ ეცემა და იშლება აგრეთვე პოლიტიკური წინააღმდეგობანი მათ შორის.

ასეთია საქმის ვითარება სსრ კავშირის კლასობრივი სტრუქტურის დარგში ცვლილებათა მხრივ.

სსრ კავშირის საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ცვლილებათა სურათი არ იქნებოდა სრული, რამდენიმე სიტყვა რომ არ გვეთქვა ცვლილებებზე კიდევ ერთ დარგში. მე მხედველობაში მაქვს სსრ კავშირში ნაციონალურ ურთიერთდამოკიდებულებათა სფერო. როგორც ცნობილია, საბჭოთა კავშირში შედის დაახლოვებით სამოცი ნაცია, ნაციონალური ჯგუფი და ეროვნება. საბჭოთა სახელმწიფო მრავალეროვანი სახელმწიფოა. გასაგებია, რომ სსრ კავშირის ხალხებს შორის ურთიერთდამოკიდებულებათა საკითხს არ შეიძლება არ ჰქონდეს ჩვენთვის პირველხარისხოვანი მნიშვნელობა.

საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირი, როგორც ცნობილია, შეიქმნა 1922 წელს სსრ კავშირის საბჭოების პირველ ყრილობაზე. იგი შეიქმნა სსრ კავშირის ხალხთა თანასწორობისა და ნებაყოფლობის საფუძვლებზე. ამჟამად მომქმედი კონსტიტუცია, მიღებული 1924 წელს, არის სსრ კავშირის პირველი კონსტიტუცია. ეს იყო პერიოდი, როცა ხალხებს შორის ურთიერთობანი ჯერ კიდევ არ იყო წესიერად მოგვარებული, როცა ჯერ კიდევ არ იყო გამჭრალი ველიკოროსებისადმი უნდობლობის ნაშთები, როცა ცენტრსრბოლი ძალები ჯერ კიდევ განაგრძობდნენ მოქმედებას. საჭირო იყო ამ პირობებში მოგვეგვარებინა ხალხთა ძმური თანამშრომლობა ეკონომიური, პოლიტიკური და სამხედრო ურთიერთდამარების ბაზაზე, მათი ერთ საკავშირო მრავალეროვან სახელმწიფოდ გაერთიანებით. საბჭოთა ხელისუფლებას არ შეეძლო არ დაენახნა ამ საქმის სიძნელენი. მის თვალწინ იყო ბურჟუაზიულ ქვეყნებში მრავალეროვან სახელმწიფოთა მარცხით დამთავრებული ცდები. მის თვალწინ იყო ძველი ავსტრია-უნგრეთის მარცხით დამთავრებული ცდა. და მან მაინც მიმართა მრავალეროვანი სახელმწიფოს შექმნის ცდას, ვინაიდან მან იცოდა, რომ სოციალიზმის ბაზაზე წარმოშობილმა მრავალეროვანმა სახელმწიფომ უნდა გაუძლოს ყველა და ყოველგვარ განსაცდელს.

მას შემდეგ 14 წელმა განვლო. პერიოდი საკმარისია იმისათვის, რომ შევამოწმოთ ცდა. და მერე? განვლილმა პერიოდმა უეჭველად დაგვანახვა, რომ სოციალიზმის ბაზაზე წარმოშობილი მრავალეროვანი სახელმწიფოს შექმნის ცდა სრული წარმატებით დამთავრდა. ეს არის ლენინური ნაციონალური პოლიტიკის უეჭველი გამარჯვება. (ხანგრძლივი ტაში).

რით უნდა აიხსნას ეს გამარჯვება?

არარსებობამ ექსპლოატატორთა კლასებისამ, რომლებიც ნაციათა შორის ჩხუბის ძირითად ორგანიზატორებს წარმოადგენენ; არარსებობამ ექსპლოატაციისამ, რომელიც ურთიერთუნდობლობას ნერგავს და ნაციონალისტურ ვნებებს აღვივებს; იმან, რომ ძალაუფლების სათავეში სდგას მუშათა კლასი, რომელიც მტერია ყოველგვარი დამონებისა და ერთგული მატარებელია ინტერნაციონალიზმის იდეებისა; ხალხთა ურთიერთდამარების ფაქტიურმა განხორციელებამ სამეურნეო და საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა დარგში; ბოლოს, სსრ კავშირის ხალხთა ნაციონალური კულტურის, ფორმით ნაციონალური, შინაარსით სოციალისტური კულტურის აყვავებამ, — ყოველივე ამან და მათმა მსგავსმა ფაქტორებმა მიგვიყვანა იქამდე, რომ ძირფესვიანად შეიცვალა სსრ კავშირის ხალხთა სახე, გაჰქრა მათში ურთიერთუნდობლობის გრძნობა, განვითარდა მათში

ურთიერთ მეგობრობის გრძნობა და, ამგვარად, შოგვარდა ხალხთა ნამდვილმა ძმური თანამშრომლობა ერთიანი საკავშირო სახელმწიფოს სისტემაში.

ამის შედეგად ახლა ჩვენ გვაქვს სავსებით ჩამოყალიბებული მრავალეროვანი სოციალისტური სახელმწიფო, რომელმაც ყოველგვარ განსაცდელს გაუძლო და რომლის სიმტკიცეც შეშურდებოდა რომელიც გნებავთ ნაციონალურ სახელმწიფოს ქვეყნიერების რომელიც გნებავთ ნაწილში. (მქუხარე ტაში).

ასეთია ის ცვლილებანი, რომლებიც განვლილი პერიოდის მანძილზე მოხდა სსრ კავშირში ნაციონალურ ურთიერთდამოკიდებულებათა სფეროში.

ასეთია სსრ კავშირის სამეურნეო და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ცხოვრების იმ ცვლილებათა საერთო შედეგი, რომლებიც 1924 წლიდან 1936 წლამდე განვლილ პერიოდში მოხდა.

III

კონსტიტუციის პროექტის ძირითადი თავისებურებანი

რა ასახვა ჰპოვა სსრ კავშირის ცხოვრებაში მომხდარმა ყველა ამ ცვლილებამ ახალი კონსტიტუციის პროექტში?

სხვანაირად რომ ვთქვათ: როგორია ძირითადი თავისებურებანი კონსტიტუციის პროექტისა, რომელიც ამ ყრილობის განსახილველად არის წარმოდგენილი?

საკონსტიტუციო კომისიას დავალებული ჰქონდა შეეტანა ცვლილებანი 1924 წლის კონსტიტუციის ტექსტში. საკონსტიტუციო კომისიის მუშაობის შედეგად მივიღეთ კონსტიტუციის ახალი ტექსტი, სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუციის პროექტი. ახალი კონსტიტუციის პროექტის შედგენისას საკონსტიტუციო კომისია იქიდან გამომდინარე, რომ კონსტიტუცია არ უნდა იქნას არეული პროგრამასთან. ეს ნიშნავს, რომ პროგრამასა და კონსტიტუციას შორის არსებითი განსხვავება არის. მაშინ როდესაც პროგრამა ლაპარაკობს იმაზე, რაც ჯერ კიდევ არ არის და რაც ჯერ კიდევ მიღწეულ და მოპოებულ უნდა იქნას მომავალში, კონსტიტუცია, პირიქით, უნდა ლაპარაკობდეს იმაზე, რაც უკვე არის, რაც უკვე მიღწეული და მოპოვებულია ახლა, აწმყოში. პროგრამა უმთავრესად ეხება მომავალს, კონსტიტუცია — აწმყოს.

ორი მაგალითი ილუსტრაციისათვის.

ჩვენმა საბჭოთა საზოგადოებამ მიაღწია იმას, რომ ძირითადად უკვე განახორციელა სოციალიზმი, შეჰქმნა სოციალისტური წყობილება, ე. ი. განახორციელა ის, რასაც მარქსისტები სხვანაირად კომუნიზმის პირველ ანუ დაბალ ფაზას უწოდებენ. მაშასადამე, ჩვენში ძირითადად უკვე განხორციელებულია კომუნიზმის პირველი ფაზა, სოციალიზმი. (ხანგრძლივი ტაში). კომუნიზმის ამ ფაზის ძირითად პრინციპს, როგორც ცნობილია, წარმოადგენს ფორმულა: „თვითეთულისაგან მისი უნარის მიხედვით, თვითეთულს — მისი შრომის მიხედვით“. უნდა ასახოს თუ არა ჩვენმა კონსტიტუციამ ეს ფაქტი, სოციალიზმის მოპოვების ფაქტი? უნდა დაემყაროს თუ არა იგი ამ მონაპოვარს? უსათუოდ უნდა დაემყაროს. უნდა დაემყაროს, რადგან სოციალიზმი სსრ კავშირისათვის არის ის, რაც უკვე მიღწეული და მოპოვებულია.

მაგრამ საბჭოთა საზოგადოებას ჯერ კიდევ არ მიუღწევია კომუნიზმის მა-
ლალი ფაზის განხორციელებისათვის, სადაც გაბატონებული პრინციპი იქნება
ფორმულა: „თვითეთლისაგან მისი უნარის მიხედვით, თვითეთლს მისი მოთხოვ-
ნილების მიხედვით“, თუმცა კი იგი მიზნად ისახავს მიაღწიოს მომავალში კო-
მუნიზმის უმაღლესი ფაზის განხორციელებას. შეუძლიან თუ არა ჩვენს კონსტიტუ-
ციას დაემყაროს კომუნიზმის უმაღლეს ფაზას, რომელიც ჯერ კიდევ არ არის
და რომელიც ჯერ კიდევ მოპოვებულ უნდა იქნას? არა, არ შეუძლიან, რადგან
კომუნიზმის უმაღლესი ფაზა სსრკ კავშირისათვის არის ის, რაც ჯერ კიდევ
არ განხორციელებულა და რაც მომავალში უნდა განხორციელდეს. არ შეუძ-
ლიან, თუ არ უნდა მას გადაიქცეს პროგრამად, ან დეკლარაციად მომავალ მონა-
პოვართა შესახებ.

ასეთია ჩვენი კონსტიტუციის ჩარჩოები მოცემულ ისტორიულ მომენტში.

ამგვარად, ახალი კონსტიტუციის პროექტი წარმოადგენს განვლილი გზის
შედევს, უკვე მიღწეულ მონაპოვართა შედეგს. იგი, მამასადამე, წარმოადგენს
იმის რეგისტრაციასა და საკანონმდებლო განმტკიცებას, რაც საქმით უკვე მიღ-
წეული და მოპოვებულია. (მქუხარე ტაში).

ამაშია სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუციის პროექტის პირველი თავისე-
ბურება.

შემდეგ. ბურჟუაზიული ქვეყნების კონსტიტუციები ჩვეულებრივ გამოდიან
კაპიტალისტური წყობილების ურყევლობის რწმენიდან. ამ კონსტიტუციათა
მთავარ საფუძველს შეადგენენ კაპიტალიზმის პრინციპები, მისი ძირითადი საყ-
რდენები: მიწის, ტყეების, ფაბრიკების, ქარხნებისა და სხვა საწარმოო იარაღთა
და საშუალებათა კერძო საკუთრება; ადამიანისაგან ადამიანის ექსპლოატაცია
და ექსპლოატატორთა და ექსპლოატირებულთა არსებობა; მშრომელი უმრავლე-
სობის არაუზრუნველყოფა საზოგადოების ერთ პოლუსზე და არამშრომელი, მაგ-
რამ უზრუნველყოფილი უმცირესობის ფუფუნება მეორე პოლუსზე; და სხვ. და
ა. შ. ისინი ეყრდნობიან კაპიტალიზმის ამ და მათ მსგავს საყრდენებს. ისინი
იმათ ასახავენ, ისინი იმათ განამტკიცებენ საკანონმდებლო წესით.

მათგან განსხვავებით სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუციის პროექტი გამო-
დის კაპიტალისტური წყობილების ლიკვიდაციის ფაქტიდან, სსრ კავშირში სო-
ციალისტური წყობილების გამარჯვების ფაქტიდან. სსრ კავშირის ახალი კონ-
სტიტუციის პროექტის მთავარ საფუძველს შეადგენენ სოციალიზმის პრინციპები.
მისი ძირითადი საყრდენები, უკვე მოპოვებულნი და განხორციელებულნი: მიწის,
ტყეების, ფაბრიკების, ქარხნებისა და სხვა საწარმოო იარაღებისა და საშუალებე-
ბის სოციალისტური საკუთრება; ექსპლოატაციისა და ექსპლოატატორული კლას-
ების ლიკვიდაცია; უმრავლესობის სილატაკისა და უმცირესობის ფუფუნების
ლიკვიდაცია; უმუშევრობის ლიკვიდაცია; შრომა, როგორც თვითეთლი შრომის-
უნარიანი მოქალაქის მოვალეობა და ღირსების საქმე ფორმულით: „ვინც არ
მუშაობს, ის ვერც სჭამს“. შრომის უფლება, ე. ი. თვითეთლი მოქალაქის უფ-
ლება მიიღოს გარანტირებული სამუშაო; დასვენების უფლება; განათლების უფ-
ლება; და სხვ. და ა. შ. ახალი კონსტიტუციის პროექტი ეყრდნობა სოციალი-
ზმის ამ და მათ მსგავს საყრდენებს, იგი მათ ასახავს, იგი მათ განამტკიცებს
საკანონმდებლო წესით.

ასეთია ახალი კონსტიტუციის პროექტის მეორე თავისებურება.

შემდეგ. ბურჟუაზიული კონსტიტუციები მდუმარედ გამოდიან იმ წანა-ძღვარიდან, რომ საზოგადოება შესდგება ანტაგონისტური კლასებისაგან, იმ კლასებისაგან, რომლებიც სიმდიდრესა ჰფლობენ, და იმ კლასებისაგან, რომლებიც მას არ ჰფლობენ, რომ რომელი პარტიაც უნდა ჩაუდგეს ხელისუფლებას სათავეში, საზოგადოების სახელმწიფოებრივი ხელმძღვანელობა (დიქტატურა) უნდა ეკუთვნოდეს ბურჟუაზიას, რომ კონსტიტუცია საჭიროა იმისათვის, რათა განმტკიცდეს საზოგადოებრივი წესწყობილება, რომელიც სასურველი და ხელსაყრელია შექმნილი კლასებისათვის.

ბურჟუაზიული კონსტიტუციებისაგან განსხვავებით, სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუციის პროექტი გამოდის იქიდან, რომ საზოგადოებაში უკვე აღარ არიან ანტაგონისტური კლასები, რომ საზოგადოება შესდგება ორი ერთმანეთის მეგობრული კლასისაგან, მუშებისა და გლეხებისაგან, რომ ხელისუფლების სათავეში დგანან სწორედ ეს მშრომელი კლასები, რომ საზოგადოების სახელმწიფო ხელმძღვანელობა (დიქტატურა) ეკუთვნის მუშათა კლასს, როგორც საზოგადოების მოწინავე კლასს, რომ კონსტიტუცია საჭიროა იმისათვის, რათა განვამტკიცოთ საზოგადოებრივი წესწყობილება, რომელიც სასურველი და ხელსაყრელია მშრომელებისათვის.

ასეთია ახალი კონსტიტუციის პროექტის მესამე თავისებურება.

შემდეგ. ბურჟუაზიული კონსტიტუციები მდუმარედ გამოდიან იმ წანა-ძღვარიდან, რომ ნაციები და რასები არ შეიძლება თანასწორუფლებიანი იყვნენ, რომ არიან სრულუფლებიანი ნაციები და არიან არასრულუფლებიანი ნაციები, რომ, ამას გარდა, არსებობს კიდევ ნაციებისა ან რასების მესამე კატეგორია, მაგალითად, კოლონიებში, რომლებსაც კიდევ უფრო ნაკლები უფლებები აქვთ, ვიდრე არასრულუფლებიან ნაციებს. ეს იმას ნიშნავს, რომ ყველა ეს კონსტიტუცია თავისი საფუძვლით წარმოადგენს ნაციონალისტურს, ე. ი. გაბატონებული ნაციების კონსტიტუციებს.

ამ კონსტიტუციებისაგან განსხვავებით, სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუციის პროექტი, პირიქით, ღრმად ინტერნაციონალურია. იგი გამოდის იქიდან, რომ ყველა ნაცია და რასა თანასწორუფლებიანია. იგი გამოდის იქიდან, რომ განსხვავება კანის, ფერისა, ან ენისა, კულტურული დონისა, ან სახელმწიფო განვითარების დონისა, ისევე როგორც სხვა რომელიმე განსხვავება ნაციებსა და რასებს შორის—არ შეიძლება გახდეს იმის საფუძველი, რომ გავამართლოთ ნაციონალური არათანასწორუფლებიანობა. იგი გამოდის იქიდან, რომ ყველა ნაცია და რასა, მათი წარსული და ახლანდელი მდგომარეობისაგან დამოუკიდებლად, მათი ძალისა ან სისუსტისაგან დამოუკიდებლად,—უნდა სარგებლობდნენ თანაბარი უფლებებით საზოგადოების სამეურნეო, საზოგადოებრივი, სახელმწიფო და კულტურული ცხოვრების ყველა სფეროში.

ასეთია ახალი კონსტიტუციის პროექტის მეოთხე თავისებურება.

ახალი კონსტიტუციის პროექტის მეხუთე თავისებურებას წარმოადგენს მისი თანმიმდევრობითი და ბოლომდე დაცული დემოკრატიზმი. დემოკრატიზმის თვალსაზრისით ბურჟუაზიული კონსტიტუციები შეიძლება დავუთოთ ორ ჯგუფად: კონსტიტუციათა ერთი ჯგუფი პირდაპირ უარყოფს ან

ფაქტიურად არარაობად აქცევს მოქალაქეთა უფლებების თანასწორობას და დემოკრატიულ თავისუფლებებს. კონსტიტუციითა მეორე ჯგუფი ხალისით ლებულს და საქვეყნოდაც კი გააჰკივის დემოკრატიულ საწყისებზე. მაგრამ ამასთან უკეთეს ისეთ შენიშვნებსა და შეზღუდვებს, რომ დემოკრატიული უფლებებო და თავისუფლებანი სრულიად დამახინჯებული გამოდის. ისინი ლაპარაკობენ თანასწორ-საარჩევნო უფლებებზე ყველა მოქალაქისათვის, მაგრამ იქვე ზღუდავენ მათ ბინადრობით, განათლების ცენზით და ქონებრივი ცენზითაც კი. ისინი ლაპარაკობენ მოქალაქეთა თანასწორ უფლებებზე, მაგრამ იქვე უკეთებენ შენიშვნას, რომ ეს არ შეეხება ქალებს, ან შეეხება მათ ნაწილობრივ. და სხვ. ა. შ.

სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუციის პროექტის თავისებურება იმაში მდგომარეობს, რომ იგი თავისუფალია მსგავსი შენიშვნებისა და შეზღუდვებისაგან. მისთვის არ არსებობენ აქტიური ან პასიური მოქალაქენი, მისთვის ყველა მოქალაქე აქტიურია. იგი არა სცნობს განსხვავებას მამაკაცთა და დედაკაცთა, „ბინადართა“ და „არაბინადართა“, მქონებელთა და უქონელთა, განათლებულთა და გაუნათლებელთა უფლებებში. მისთვის ყველა მოქალაქე თანასწორია თავის უფლებებში. არა ქონებრივი მდგომარეობა, არა ნაციონალური წარმოშობა, არა სქესი, არა სამსახურებრივი მდგომარეობა, არამედ თვითეული მოქალაქის პირადი უნარი და პირადი შრომა განსაზღვრავენ მის მდგომარეობას საზოგადოებაში.

დასასრულ, ახალი კონსტიტუციის პროექტის კიდევ ერთი თავისებურება. ბურჟუაზიული კონსტიტუციები ჩვეულებრივ სჯერდებიან მოქალაქეების ფორმალურ უკლებათა ფიქსირებას და არ ზრუნავენ ამ უკლებათა განხორციელების პირობებზე, მათი განხორციელების შესაძლებლობაზე. მათი განხორციელების საშუალებებზე. ლაპარაკობენ მოქალაქეთა თანასწორობაზე, მაგრამ ავიწყლებათ, რომ არ შეიძლება ნამდვილი თანასწორობა მეპატრონეთა და მუშას შორის, მემამულესა და გლეხს შორის, თუ პირველთ აქვთ სიმდიდრე და პოლიტიკური წონა საზოგადოებაში, ხოლო მეორენი მოკლებულნი არიან ერთსაც და მეორესაც, თუ პირველნი წარმოადგენენ ექსპლოატატორებს, ხოლო მეორენი — ექსპლოატირებულთ. ან კიდევ: ლაპარაკობენ სიტყვის, კრებებისა და ბეჭდვითი სიტყვის თავისუფლებაზე, მაგრამ ივიწყებენ, რომ ყველა ეს თავისუფლება შეიძლება ნუშათა კლასისათვის ლიტონსიტყვად გადაიქცეს, თუ იგი მოკლებულია შესაძლებლობას იქონიოს თავის განკარგულებაში შესაფერისი შენობები კრებებისათვის, კარგი სტამბები, საბეჭდი ქაღალდის საკმაო რაოდენობა და ა. შ.

ახალი კონსტიტუციის პროექტის თავისებურება იმაში მდგომარეობს, რომ იგი არ სჯერდება მოქალაქეების ფორმალურ უფლებათა ფიქსირებას, არამედ სიმძიმის ცენტრი გადააქვს ამ უფლებათა გარანტიების საკითხზე, ამ უფლებათა განხორციელების საშუალებების საკითხზე. იგი უბრალოდ კი არ აცხადებს მოქალაქეების უფლებათა თანასწორობას, არამედ კიდევ უზრუნველყოფს მათ ექსპლოატაციის რეჟიმის ლიკვიდაციის ფაქტის, ყოველგვარი ექსპლოატაციისაგან მოქალაქეთა განთავისუფლების ფაქტის საკანონმდებლო განმტკიცებით. იგი უბრალოდ კი არ აცხადებს შრომის უკლებას, არამედ კიდევ უზრუნველყოფს

შას საბჭოთა საზოგადოებაში კრიზისების არარსებობის ფაქტის, უმუშევრობის მოსპობის ფაქტის საკანონმდებლო განმტკიცებით. იგი უბრალოდ კი არ აცხადებს დემოკრატიულ თავისუფლებებს, არამედ კიდევ უზრუნველჰყოფს მათ საკანონმდებლო წესით გარკვეული მატერიალური საშუალებებით. ამიტომ გასაგებია, რომ ახალი კონსტიტუციის პროექტის დემოკრატიზმი წარმოადგენს არა „ჩვეულებრივსა“ და „საყოველთაოდ აღიარებულ“ დემოკრატიზმს საერთოდ, არა მცდ ხოციალიხტურ დემოკრატიზმს.

ასეთია სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუციის პროექტის ძირითადი თავისებურებანი.

ასეთია სსრ კავშირის სამეურნეო და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური უცხოურების იმ ძვრათა და ცვლილებათა ასახვა ახალი კონსტიტუციის პროექტში, რომლებიც განხორციელდნენ 1924 წლიდან 1936 წლამდე განვლილ პერიოდში.

IV

კონსტიტუციის პროექტის ბურჟუაზიული კრიტიკა

რამდენიმე სიტყვა კონსტიტუციის პროექტის ბურჟუაზიული კრიტიკის შესახებ.

საკითხი იმის შესახებ, თუ როგორ უყურებს კონსტიტუციის პროექტს უცხოეთის ბურჟუაზიული პრესა, უდავოდ წარმოადგენს ერთგვარ ინტერესს.

რამდენადაც უცხოეთის პრესა ასახავს ბურჟუაზიულ ქვეყანათა მოსახლეობის სხვადასხვა ფენების საზოგადოებრივ აზრს, ჩვენ არ შეგვიძლიან გვერდი ავუხვიოთ იმ კრიტიკას, რომელიც ამ პრესამ კონსტიტუციის პროექტის წინააღმდეგ გაშალა.

კონსტიტუციის პროექტის მიმართ უცხოეთის პრესის რეაქციის პირველი ნიშნები გამოიხატა გარკვეულ ტენდენციებში — დუმილით შეხვედროდნენ კონსტიტუციის პროექტს. მე ამ შემთხვევაში მხედვ ლობაში მაქვს ყველაზე უფრო რეაქციული, ფაშისტური პრესა. კრიტიკოსთა ამ ჯგუფმა უმჯობესად ჩასთვალა უბრალო დუმილით შეხვედროდა კონსტიტუციის პროექტს, ისე წარმოედგინა საქმე, თითქოს პროექტი არ ყოფილიყოს და იგი საერთოდ არ არსებობდეს ბუნებაში. შეიძლება სთქვან, დუმილით შეხვედრა არ არის კრიტიკა. მაგრამ ეს არაა მართალი. დუმილით შეხვედრის მეთოდის, როგორც უგულვებელყოფის განსაკუთრებული საშუალება, არის აკრეთვე კრიტიკის ფორმა, მართალია, სულელური და სასაცილო, მაგრამ მაინც კრიტიკის ფორმა. (საერთო სიცილი, ტაში). მაგრამ დუმილით შეხვედრის მეთოდისა და მათ არაფერი გამოუვიდათ. ბოლოსდაბოლოს ისინი იძულებული გახდნენ აეხსნათ სარკველი და ეუწყებინათ მსოფლიოსათვის, რომ რაღაც სამწუხაროც არ უნდა იყოს ეს, სსრ კავშირის კონსტიტუციის პროექტი მაინც არსებობს, და არა თუ არსებობს, არამედ მკვნე ზეობქმედებასაც ახდენს ადამიანთა გონებაზე. სხვანაირად არც შეიძლებოდა ყო-

ფილიყო, რადგან მაინც არის ქვეყნად რაღაც საზოგადოებრივი აზრი, მკითხველები, ცოცხალი ადამიანები, რომელთაც სურთ იცოდნენ სიმართლე ფაქტების შესახებ, და მათი დიდხანს ყოლა მოტყუების მარწუხებში ყოვლად შეუძლებელია. მოტყუებით შორს ვერ წახვალ...

მეორე ჯგუფი კრიტიკოსებისა აღიარებს, რომ კონსტიტუციის პროექტი ნამდვილად არსებობს ბუნებაში, მაგრამ იგი სთვლის, რომ პროექტი არ წარმოადგენს დიდ ინტერესს, რადგან იგი არსებითად არის არა კონსტიტუციის პროექტი, არამედ ფარატირა ქალაქი, ცალიერი დაპირება, ნავარაუდევი ერთგვარი მანევრის გასაკეთებლად და ხალხის მოსატყუებლად. ავასთან ისინი დასძენენ, რომ უკეთესი პროექტის მოცემა საბჭოთა კავშირს არც შეეძლო, რადგან თვითონ სსრ კავშირი წარმოადგენს არა სახელმწიფოს, არამედ მხოლოდ და მხოლოდ—გეოგრაფიულ ცნებას (საერთო სიცილი), ხოლო რაკი იგი სახელმწიფოს არ წარმოადგენს, ამიტომ მისი კონსტიტუცია არ შეიძლება ნამდვილი კონსტიტუცია იყოსო. კრიტიკოსთა ამ ჯგუფის ტიპური წარმომადგენელია, რარიგ უცნაურიც არ უნდა იყოს ეს, გერმანიის ოფიციალური „დღეისეული დიპლომატიის პოლიტიკაში კორესპონდენცია“. ეს ჟურნალი პირდაპირ ამბობს, რომ სსრ კავშირის კონსტიტუციის პროექტი წარმოადგენს ცალიერ დაპირებას, მოტყუებას, „პოტიომკინის სოფელს“. იგი უყოყმანოდ აცხადებს, რომ საბჭოთა კავშირი არ არის სახელმწიფო, რომ საბჭოთა კავშირი „სხვა არაფერია, თუ არა ზუსტად განსაზღვრული გეოგრაფიული ცნება“ (საერთო სიცილი), რომ ამიტომ საბჭოთა კავშირის კონსტიტუცია არ შეიძლება ნამდვილ კონსტიტუციად იქნას აღიარებულიო.

რა შეიძლება ითქვას ასეთ, უკაცრავად პასუხია, კრიტიკოსებზე?

ერთერთ თავის ზღაპარ-მოთხრობაში დიდი რუსი მწერალი შჩედრინი იძლევა თავნება ბიუროკრატის ტიპს, რომელიც ძალიან შეზღუდულია და გონებაჩლუნგი, მაგრამ უაღრესად დარწმუნებული თავისთავში და ფიცხი. მას შემდეგ, რაც ამ ბიუროკრატმა მისდამი „რწმუნებულ“ ოლქში „წესრიგი და სიწყინარე“ დაამყარა, რისთვისაც ათასობით მკოვრებნი გაყლიტა და ათობით ქალაქები გადასწვა, მან ირგვლივ მიმოიხედა და ჰორიზონტზე შენიშნა ამერიკა, რასაკვირველია, ნაკლებადცნობილი ქვეყანა, სადაც, თურმე, არის რაღაც თავისუფლებები, რომლებსაც ხალხში შფოთი შეაქვთ და სადაც სახელმწიფოს სხვა მეთოდებით შართავენ. ბიუროკრატმა ამერიკა შენიშნა და აღშფოთდა: ეს რა ქვეყანაა, საიდან გაჩნდა იგი, რომელი ასეთი საბუთით არსებობს იგი? (საერთო სიცილი, ტაში). რასაკვირველია, იგი შემთხვევით აღმოაჩინეს რამდენიმე საუკუნის წინათ, მაგრამ განა არ შეიძლება მისი კვლავ დახურვა, რომ მისი ხსენებაც აღარ იყოს? (საერთო სიცილი). და, სთქვა თუ არა ეს, დაადო რეზოლუცია: „კვლივ დაიხუროს ამერიკა“ (საერთო სიცილი).

მე მეონია, რომ ვაუბატონები „დღეისეული დიპლომატიის-პოლიტიკაში კორესპონდენციდან“ როგორც ორი წვეთი წყალი, ისე ჰგვანან შჩედრინის ბიუროკრატს. (საერთო სიცილი, მოწონების ტაში). ამ ვაუბატონებს საბჭოთა კავშირი უკვე დიდხანსა თვალში ეჩხირებათ. ცხრამეტი წელიწადია დგას საბჭოთა კავშირი, როგორც შექურა, რომელიც განთავისუფლების სულით მსკვალავს მთე-

ლი მსოფლიოს მუშათა კლასს და ცოტს ჰვერის მუშათა კლასის მტრებს. და იგი, ეს საბჭოთა კავშირი, თურმე, არა თუ მხოლოდ არსებობს, არამედ იზრდება კიდევ, და არა თუ იზრდება, არამედ წარმატებებსაც აღწევს, და არა თუ წარმატებებს აღწევს, არამედ ახალი კონსტიტუციის პროექტსაც კი სთხზავს, პროექტს, რომელიც აღაგზნებს ადამიანთა გონებას, ახალ იმედებს უნერგავს დაზარალებულ კლასებს. (ტაში). როგორ არ უნდა აღშფოთდნენ ამის შემდეგ ვაჟბატონები გერმანული ოფიცოზიდან? რა ქვეყანაა ეს ქვეყანა, გოდებენ ისინი, რომელი ასეთი საბუთით არსებობს იგი (საერთო სიცილი), და თუ იგი 1917 წლის ოქტომბერში აღმოაჩინეს, რატომ არ შეიძლება მისი კვლავ დახურვა, რომ მისი ხსენებაც აღარ იყოს? და, სთქვებს რა ეს, დაადგინეს: კვლავ დაიხუროს საბჭოთა კავშირი, ყველას გასაგონად გამოცხადდეს, რომ საბჭოთა კავშირი, როგორც სახელმწიფო, არ არსებობს, რომ საბჭოთა კავშირი სხვა არაფერია, თუ არა უბრალო გეოგრაფიული ცნება! (საერთო სიცილი).

ადებდა რა რეზოლუციას იმის შესახებ, რომ კვლავ დახურულიყო ამერიკა, შჩედრინის ბიუროკრატმა, მიუხედავად მთელი თავისი სიჩლუნვისა, მაინც შონახა თავისთავში რეალურის გაგების ელემენტები, ჩაილაპარაკა რა იქვე თავისთვის: „მაგრამ, მგონი, საქმე ესე ჩემზე არ არის დამოკიდებული“ (მხიარული სიცილის გრიალი, მქუხარე ტაში). მე არ ვიცი, ეყოფათ თუ არა ჭკუა ვაჟბატონებს გერმანული ოფიცოზიდან მიხედნენ, რომ ამათუიმ სახელმწიფოს „დახურვა“ ქალღმერთ მათ, რასაკვირველია, შეუძლიანთ, მაგრამ თუ სერიოზულად ვილაპარაკებთ, „საქმე ესე მათზე არ არის დამოკიდებული“... (მხიარული სიცილის გრიალი, მქუხარე ტაში).

რაც შეეხება იმას, ვითომც სსრ კავშირის კონსტიტუცია წარმოადგენდეს ცალიერ დაპირებას, „პოტიომკინის სოფელს“ და ა. შ., მე მინდა მივუთითო მთელ რიგ დადგენილ ფაქტებზე, რომლებიც თავისთავად მეტყველებენ.

1917 წელს სსრ კავშირის ხალხებმა დაამხეს ბურჟუაზია და დაამყარეს პროლეტარიატის დიქტატურა, დაამყარეს საბჭოთა ძალაუფლება. ეს ფაქტია და არა დაპირება.

შემდეგ, საბჭოთა ხელისუფლებამ მოახდინა მემამულეთა კლასის ლიკვიდაცია და გლეხებს გადასცა 150 მილიონზე მეტი ჰექტარი ყოფილი მემამულური, სახაზინო და სამონასტრო მიწები და ეს—იმ მიწების გარდა, რომლებიც წინათაც გლეხთა ხელში იყო. ეს ფაქტია და არა დაპირება.

შემდეგ, საბჭოთა ხელისუფლებამ მოახდინა კაპიტალისტთა კლასის ექსპროპრიაცია, ჩამოართვა მათ ბანკები, ქარხნები, რკინიგზები და სხვა საწარმოო იარაღნი და საშუალებანი, გამოაცხადა ისინი სოციალისტურ საკუთრებად და ამ საწარმოთა სათავეში დააყენა მუშათა კლასის საუკეთესო ადამიანები. ეს ფაქტია და არა დაპირება. (ხანგრძლივი ტაში).

შემდეგ, მოაწყო რა მრეწველობა და სოფლის მეურნეობა ახალ, სოციალისტურ საფუძველზე, ახალი ტექნიკური ბაზით, საბჭოთა ხელისუფლებამ მიაღწია იმას, რომ ამჟამად მიწათმოქმედება სსრ კავშირში იძლევა ერთნახევარჯერ მეტ პროდუქციას, ვიდრე ომამდე იძლეოდა, ინდუსტრია აწარმოებს შეიდ-

ჯერ მეტ პროდუქციას, ვიდრე ომამდე, ხოლო სახალხო შექოსავალი გაიზარდა ერთიოთხად ომამდელ დროსთან შედარებით. ყოველივე ეს—ფაქტებია და არა დაპირებანი. (ხანგრძლივი ტაში).

შემდეგ, საბჭოთა ხელისუფლებამ მოსაო უმუშევრობა, ცხოვრებაში გაატარა შრომის უფლება, დასვენების უფლება, განათლების უფლება, უზრუნველყო უკეთესი მატერიალური და კულტურული პირობები მუშებისა, გლეხებისა და ინტელიგენციისათვის, უზრუნველყო საყოფელთაო, პირდაპირი და თანასწორი საარჩევნო უფლების გატარება ცხოვრებაში მოქალაქეთა ფარული კენჭისყრით. ყოველივე ეს—ფაქტებია და არა დაპირებანი. (ხანგრძლივი ტაში).

დასასრულ, სსრ კავშირმა მოგვცა ახალი კონსტიტუციის პროექტი, რომელიც წარმოადგენს არა დაპირებას, არამედ ამ საყოფელთაოდ ცნობილი ფაქტების რეგისტრაციასა და საკანონმდებლო განმტკიცებას, იმის რეგისტრაციასა და საკანონმდებლო განმტკიცებას, რაც უკვე მიღწეული და მოპოებულია.

კითხვა ისმება, რა აზრი აქვს ყოველივე ამის შემდეგ გერმანული ოფიციალის ვაჟბატონთა ლაყბობას „პოტიომკინის სოფლების“ შესახებ, თუ არა ის, რომ მათ მიზნად დაისახეს დაუმალონ ხალხს სიმართლე სსრ კავშირის შესახებ, შეიყვანონ ხალხი შეცდომაში, მოატყუონ იგი.

ასეთია ფაქტები. ხოლო ფაქტები, როგორც იტყვიან, ჯიუტი რამ არის. ვაჟბატონებს გერმანული ოფიციალიდან შეუძლიანთსტქვან: მით უარესი ფაქტებისათვისო. (ხაერთო სიცილი). მაგრამ მაშინ მათ შეგვიძლიან ვუბასუხოთ ცნობილი რუსული ანდაზის სიტყვებით: „რეგვენთაჲვის კანონი არ იწერება“ (მხიარული სიცილი, ხანგრძლივი ტაში).

მესამე ჯგუფი კრიტიკოსთა არ უარობს აღიაროს კონსტიტუციის პროექტის გარკვეული ღირსებანი, იგი მას დადებით მოვლენად მიაჩნია, მაგრამ იგი, თურმე ნუ იტყვით, ძალიან ეჭვობს, რომ შეიძლებოდეს მის მთელ რიგ დებულებათა ცხოვრებაში გატარება, ვინაიდან იგი დარწმუნებულია, რომ ეს დებულებანი საერთოდ განუხორციელებელია და ქალაქებზე უნდა დარჩნენ. ეს, რბილად რომ ვთქვათ, სკეპტიკოსები არიან. ისინი, ეს სკეპტიკოსები, ყველა ქვეყანაში მოიპოვებიან.

უნდა ითქვას, რომ ჩვენ მათ პირველად როდი ვხვდებით. როცა ბოლშევიკები 1917 წელს ძალაუფლებას ხელში იღებდნენ, სკეპტიკოსები ამბობდნენ: ბოლშევიკები, შეიძლება ითქვას, ცუდი ადამიანები არ არიან, მაგრამ ხელისუფლების მხრივ მათ საქმე არ გამოუვათ, ისინი ჩაჟღავნებიან. ნამდვილად კი აღმოჩნდა, რომ ჩაფლავდნენ არა ბოლშევიკები, არამედ სკეპტიკოსები.

სამოქალაქო ომისა და უცხოეთის ინტერვენციის დროს სკეპტიკოსთა ეს ჯგუფი ამბობდა: საბჭოთა ხელისუფლება, რა თქმა უნდა, ცუდი რამ არ არის, მაგრამ დენიკინი და კოლჩაკი პლუს უცხოელები მას, ალბათ, დასძლევნო. ნამდვილად კი აღმოჩნდა, რომ სკეპტიკოსები აქაც მოტყუდნენ ანგარიშში.

როცა საბჭოთა ხელისუფლებამ პირველი ხუთწლიანი გეგმა გამოაქვეყნა, სკეპტიკოსები კვლავ გამოვიდნენ სცენაზე და ამბობდნენ: ხუთწლი, რა თქმა უნდა, კარგი საქმეა, მაგრამ არა გეგონია მისი განხორციელება შეიძლებოდეს,

უნდა ვიფიქროთ, რომ ბოლშევიკებს ხუთწლედის მხრივ საქმე არ გამოუვათო. მაგრამ ფაქტებმა დაგვანახვეს, რომ სკეპტიკოსებს კვლავ უმტყუნა ბედმა: ხუთწლიანი გეგმა ოთხ წელიწადში იქნა განხორციელებული.

იგივე უნდა ითქვას ახალი კონსტიტუციის პროექტზე და მის კრიტიკაზე სკეპტიკოსთა მხრით. საკმარისი იყო პროექტის გამოქვეყნება, რომ კრიტიკოსთა ეს ჯგუფი კვლავ გამოჩენილიყო სცენაზე თავისი ნაღვლიანი სკიფისით, თავისი ექვებით კონსტიტუციის ზოგიერთი დებულების განხორციელების შესაძლებლობის შესახებ. არავითარი საფუძველი არ არსებობს ექვი შევიტანოთ იმაში, რომ სკეპტიკოსები ამ შემთხვევაშიაც ჩაფლავდებიან, ახლაც ისევე ჩაფლავდებიან, როგორც ისინი წარსულში არაერთხელ ჩაფლავებულან.

მეოთხე ჯგუფი კრიტიკოსებისა, იერიში მიაქვს რა ახალი კონსტიტუციის პროექტის წინააღმდეგ, ახასიათებს მას, როგორც „ძვრას მარჯვნივ“, როგორც „ხელის აღებას პროლეტარიატის დიქტატურაზე“, როგორც „ბოლშევიკური რეჟიმის ლიკვიდაციას“. „ბოლშევიკები მარჯვნივ გადაქანდნენ, ეს ფაქტია“ — ამბობენ ისინი სხვადასხვა ჰანგზი. ამ მხრივ განსაკუთრებით გულმოდგინეობენ ზოგიერთი პოლონური და ნაწილობრივ ამერიკული გაზეთები.

რა შეიძლება ითქვას ამ, უკაცრავად პასუხია, კრიტიკოსებზე?

თუ მუშათა კლასის დიქტატურის ბაზის გაფართოვებას და დიქტატურის გადაქცევას საზოგადოებისადმი სახელმწიფოებრივი ხელმძღვანელობის უფრო მოქნილ, მაშასადამე, — უფრო მძლავრ სისტემად ისინი განპარტავენ არა როგორც მუშათა კლასის დიქტატურის გაძლიერებას, არამედ როგორც მის დაუსტებას ანდა მასზე ხელის აღებასაც კი, მაშინ უფლება გვაქვს ვიკითხოთ: იციან კი საერთოდ ამ ვაჟბატონებმა — რა არის მუშათა კლასის დიქტატურა?

თუ სოციალიზმის გამარჯვების საკანონმდებლო განმტკიცებას, ინდუსტრიალიზაციის, კოლექტივიზაციისა და დემოკრატიზაციის წარმატებათა საკანონმდებლო განმტკიცებას ისინი უწოდებენ „ძვრას მარჯვნივ“, მაშინ უფლება გვაქვს ვიკითხოთ: იციან კი საერთოდ ამ ვაჟბატონებმა — რითი განსხვავდება მარცხენა მარჯვენისაგან? (საერთო სიცილი, ტაში).

არ შეიძლება ექვი შეგვეპაროს იმაში, რომ ეს ვაჟბატონები საბოლოოდ დაიბნენ კონსტიტუციის პროექტის თავიანთ კრიტიკაში და, რაკი დაიბნენ, ერთმანეთში აურიეს მარჯვენა და მარცხენა.

ამ შემთხვევის გამო არ შეიძლება არ გავიხსენოთ შინაყმა „გოგო“ პელაგია გოგოლის „მკვდარი სულებიდან“. მან, როგორც გოგოლი მოგვითხრობს, ერთხელ როგორღაც იკისრა გზა ეჩვენებინა ჩიჩიკოვის მეეტლე სელიფანისათვის, მაგრამ, რადგან ვერ შესძლო გაერჩია გზის მარჯვენა მხარე მისი მარცხენა მხარისაგან, დაიბნა და უხერხულ მდგომარეობაში ჩავარდა. უნდა აღვიაროთ, რომ ჩვენი კრიტიკოსები პოლონური გაზეთებიდან, მთელი მათი ამბიციის მიუხედავად, მაინც ბევრად ვერ გასცილებიან „მკვდარი სულების“ შინაყმა „გოგო“ პელაგიას გაგების დონეს. (ტაში). თუ გაიხსენებთ, მეეტლე სელიფანმა საჭიროდ ჩასთვალა დაეტუქსა პელაგია იმისათვის, რომ მან ერთმანეთში აურია მარჯვენა

და მარცხენა, და უთხრა მას: „ეს, შე შეფუხავ... არ იცი, სად არის მარჯვენა და სად მარცხენა“. მე მგონია მართებულა იქნებოდა ასევე დაგვეტუქსა ჩვენი ქუამოკლე კრიტიკოსები და გვეთქვა მათთვის: ეს, თქვე ვაი-კრიტიკოსებო... არ იცი, სად არის მარჯვენა და სად მარცხენა. (ხანგრძლივი ტაში).

დასასრულ, კიდევ ერთი ჯგუფი კრიტიკოსებისა. თუ წინა ჯგუფი ბრალსა სდებს კონსტიტუციის პროექტს იმაში, რომ იგი ხელს იღებს მუშათა კლასის დიქტატურაზე, ეს ჯგუფი, პირიქით, ბრალსა სდებს მას იმაში, რომ იგი არაფერს არა სცვლის სსრ კავშირში არსებულ მდგომარეობაში, რომ იგი ხელუხლებელს სტოვებს მუშათა კლასის დიქტატურას, დაუშვებლად სთვლის პოლიტიკური პარტიების თავისუფლებას და ძალაში სტოვებს კომუნისტთა პარტიის ახლანდელ ხელმძღვანელ მდგომარეობას სსრ კავშირში. ამასთან, კრიტიკოსთა ამ ჯგუფს მიაჩნია, რომ სსრ კავშირში პარტიათა თავისუფლების არარსებობა დემოკრატიზმის საფუძვლების დარღვევის ნიშანს წარმოადგენს.

მე უნდა აღვიარო, რომ ახალი კონსტიტუციის პროექტი მართლაც ძალაში სტოვებს მუშათა კლასის დიქტატურის რეჟიმს, ისევე როგორც უცვლელად სტოვებს სსრ კავშირის კომუნისტური პარტიის ახლანდელ ხელმძღვანელ მდგომარეობას. (მქუხარე ტაში). თუ პატივცემულ კრიტიკოსებს ეს კონსტიტუციის პროექტის ნაკლად მიაჩნიათ, მაშინ შეგვიძლიან მხოლოდ სინანული გამოვთქვათ ამის გამო. ჩვენ კი, ბოლშევიკები ამას კონსტიტუციის პროექტის ღირსებად ვთვლით. (მქუხარე ტაში).

რაც შეეხება სხვადასხვა პოლიტიკური პარტიის თავისუფლებას, ჩვენ აქ რაოდენად ე სხვა შეხედულებებისა ვართ. პარტია არის კლასის ნაწილი, მისი მოწინავე ნაწილი. რამდენიმე პარტია და, მაშასადამე, პარტიების თავისუფლება შეიძლება არსებობდეს მხოლოდ ისეთ საზოგადოებაში, სადაც არიან ანტაგონისტური კლასები, რომელთა ინტერესები მტრული და შეურიგებელია, სადაც არიან, ვთქვათ, კაპიტალისტები და მუშები, მემამულეები და გლეხები, კულაკები და ღარიბები და ა. შ. მაგრამ სსრ კავშირში უკვე აღარ არიან ისეთი კლასები, როგორც კაპიტალისტები, მემამულეები, კულაკები და ა. შ. სსრ კავშირში არის მხოლოდ ორი კლასი — მუშები და გლეხები, რომელთა ინტერესები არა თუ მტრული არ არის, არამედ პირიქით — მეგობრულია. მაშასადამე, სსრ კავშირში არ არის ნიადაგი რამდენიმე პარტიის არსებობისათვის და, მაშასადამე, ამ პარტიების თავისუფლებისათვისაც. სსრ კავშირში არის ნიადაგი მხოლოდ ერთი პარტიისათვის, კომუნისტური პარტიისათვის. სსრ კავშირში არსებობა შეუძლიან მხოლოდ ერთ პარტას — კომუნისტთა პარტიას, რომელიც გაბედულად და ბოლომდე იცავს მუშათა და გლეხთა ინტერესებს, ხოლო რომ იგი ამ კლასთა ინტერესებს ცუდად არ იცავს, ამაში არა მგონია შესაძლებელი იყოს რაიმე ეჭვის შეტანა. (მქუხარე ტაში).

ლაპარაკობენ დემოკრატიაზე. მაგრამ რა არის დემოკრატია? დემოკრატია კაპიტალისტურ ქვეყნებში, სადაც ანტაგონისტური კლასები არსებობენ, საბოლოო ანგარიშით არის დემოკრატია ძლიერთათვის, დემოკრატია მქონებელი უმცირესობისათვის. დემოკრატია სსრ კავშირში, პირიქით, არის დემოკრატია

შპრომელთათვის, ე. ი. დემოკრატია ყველასათვის. მაგრამ აქედან გამომდინარეობს ის, რომ დემოკრატიზმის საფუძვლებს არღვევს არა სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუციის პროექტი, არამედ—ბურჟუაზიული კონსტიტუციები. აი რატომ ვფიქრობ მე, რომ სსრ კავშირის კონსტიტუცია წარმოადგენს მსოფლიოში ერთადერთ ბოლომდე დემოკრატიულ კონსტიტუციას.

ასეთია საქმის ვითარება სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუციის პროექტის ბურჟუაზიული კრიტიკის მხრივ.

V

შესწორებანი და დამატებანი კონსტიტუციის პროექტისათვის

გადავიფიქრეთ პროექტის საყოველთაო-სახალხო განხილვისას მოქალაქეთა მიერ კონსტიტუციის პროექტისათვის შემოტანილ შესწორებათა და დამატებათა საკითხზე.

კონსტიტუციის პროექტის საყოველთაო-სახალხო განხილვამ, როგორც ვიცით, შესწორებათა და დამატებათა საკმაოდ მნიშვნელოვანი რაოდენობა მოგვცა. ყველა ისინი გამოქვეყნებულია საბჭოთა პრესაში. შესწორებათა დიდი მრავალფეროვანებისა და მათი არაერთნაირი ღირებულების გამო, ჩემეს აზრით, მართებული იქნებოდა მათი დაყოფა სამ კატეგორიად.

პირველი კატეგორიის შესწორებათა განმასხვავებელი ნიშანი იმაში მდგომარეობს, რომ ისინი კონსტიტუციის საკითხებს კი არ შეეხებიან, არამედ მომავალი საკანონმდებლო ორგანოების მიმდინარე საკანონმდებლო მუშაობის საკითხებს. დაზღვევის ცალკეული საკითხები, საკოლმეურნეო მშენებლობის ზოგიერთი საკითხი, სამრეწველო მშენებლობის ზოგიერთი საკითხი, საფინანსო საქმის საკითხები,—ასეთია ამ შესწორებათა თემები. როგორც სჩანს, ამ შესწორებათა ავტორებს ვერ გაუთვალისწინებიათ განსხვავება საკონსტიტუციო საკითხებსა და მიმდინარე კანონმდებლობის საკითხებს შორის. სწორედ ამიტომ ისინი ცდილობენ რაც შეიძლება მეტი კანონი ჩასჭედონ კონსტიტუციაში, მიჰყავთ რა საქმე იქით, რომ კონსტიტუცია გადააქციონ კანონთა რაღაც კრებულის მაგვარად. მაგრამ კონსტიტუცია არ არის კანონთა კრებული. კონსტიტუცია არის ძირითადი კანონი, და მხოლოდ ძირითადი კანონი. კონსტიტუცია არა თუ გამორიცხავს, არამედ გულსჩნობს მომავალი საკანონმდებლო ორგანოების მიმდინარე საკანონმდებლო მუშაობას. კონსტიტუცია იძლევა იურიდიულ ბაზას ასეთი ორგანოების მომავალი საკანონმდებლო მუშაობისათვის. ამიტომ ისეთი ხასიათის შესწორებანი და დამატებანი, რომელთაც პირდაპირი დამოკიდებულება არა აქვთ კონსტიტუციასთან, ჩემის აზრით, უნდა გადაეცეს ქვეყნის მომავალ საკანონმდებლო ორგანოებს.

მეორე კატეგორიას უნდა მივაკუთვნოთ ისეთი შესწორებანი და დამატებანი, რომელნიც ცდილობენ შეტანონ კონსტიტუციაში ისტორიულ ცნობათა ელემენტები ან დეკლარაციის ელემენტები იმაზე, თუ ჯერ კიდევ რას ვერ მიაღ-

წია საბჭოთა ხელისუფლებამ და რას უნდა მიაღწიოს მან მომავალში. აღინიშნოს კონსტიტუციაში, თუ რასიძნელები გადალახეს მრავალი წლის მანძილზე პარტიამ, მუშათა კლასმა და ყველა მშრომელმა სოციალიზმის გამარჯვებისათვის ბრძოლაში; მითითებულ იქნას კონსტიტუციაში საბჭოთა მოძრაობის საბოლოო მიზანი, ე. ი. სრული კომუნისტური საზოგადოების აგება, — ასეთია ამ შესწორებათა თემები, რომლებიც სხვადასხვა ვარიაციით მეორდება. მე ვფიქრობ, ასეთი შესწორებანი და დამატებანი აგრეთვე განზე უნდა გადაიდოს, რადგან მათ არა აქვთ პირდაპირი დამოკიდებულება კონსტიტუციასთან. კონსტიტუცია არის იმ მიღწევათა რეგისტრაცია და საკანონმდებლო განმტკიცება, რომლებიც უკვე მოპოვებულია და უზრუნველყოფილი. თუ ჩვენ არ გვინდა კონსტიტუციის ამ ძირითადი ხასიათის დამახინჯება, იგი არ უნდა ავაგოთ ისტორიული ცნობებით წარსულზე, ანდა დეკლარაციებით სსრ კავშირის მშრომელთა მომავალ მონაპოვრებზე. ამ საქმისათვის ჩვენ გვაქვს სხვა გზები და სხვა დოკუმენტები.

ბოლოს, მესამე კატეგორიას უნდა მიეკუთვნონ ისეთი შესწორებანი და დამატებანი, რომელთაც აქვთ პირდაპირი დამოკიდებულება კონსტიტუციის პროექტთან.

ამ კატეგორიის შესწორებათა მნიშვნელოვან ნაწილს სარედაქციო ხასიათი აქვს. ამიტომ შეიძლება ისინი გადაგვეცა ამ ყრილობის სარედაქციო კომისიისათვის, რომელსაც, ვფიქრობ, ყრილობა შექმნის და დაავალებს მას დაადგინოს ახალი კონსტიტუციის ტექსტის საბოლოო რედაქცია.

რაც შეეხება მესამე კატეგორიის დანარჩენ შესწორებებს, მათ უფრო არსებითი მნიშვნელობა აქვთ, და მათ შესახებ, ჩემის აზრით, აქ უნდა ითქვას რამდენიმე სიტყვა.

1) უწინარეს ყოვლისა შესწორებებზე კონსტიტუციის პროექტის 1-ლი მუხლისათვის. არის ოთხი შესწორება. ერთნი წინადადებას იძლევიან — ნაცვლად სიტყვებისა „მუშათა და გლეხთა სახელმწიფო“ ითქვას: „მშრომელთა სახელმწიფო“. მეორენი წინადადებას იძლევიან — სიტყვებს „მუშათა და გლეხთა სახელმწიფო“ დაემატოს: „და მშრომელი ინტელიგენციის“. მესამენი წინადადებას იძლევიან — ნაცვლად სიტყვებისა „მუშათა და გლეხთა სახელმწიფო“ ითქვას: „სსრ კავშირის ტერიტორიაზე მოსახლე ყველა რასისა და ეროვნების სახელმწიფო“. მეოთხენი წინადადებას იძლევიან — სიტყვა „გლეხთა“ შეიცვალოს სიტყვით „კოლმეურნეთა“, ან სიტყვებით: „სოციალისტური მიწათმოქმედების მშრომელთა“.

უნდა მივიღოთ თუ არა ეს შესწორებანი? მე ვფიქრობ, რომ არ უნდა მივიღოთ.

რაზე ლაპარაკობს კონსტიტუციის პროექტის 1-ლი მუხლი? იგი ლაპარაკობს საბჭოთა საზოგადოების კლასობრივ შემადგენლობაზე. შეგვიძლიან თუ არა ჩვენ, მარქსისტებს, კონსტიტუციაში გვერდი ავუაროთ ჩვენი საზოგადოების კლასობრივი შემადგენლობის საკითხს? არა, არ შეგვიძლიან. საბჭოთა საზოგადოება, როგორც ცნობილია, შესდგება ორი კლასისაგან, მუშებისა და გლეხებისაგან. კონსტიტუციის პროექტის პირველი მუხლი სწორედ ამაზე ლაპარაკობს.

კობს. მაშასადამე, კონსტიტუციის პროექტის 1-ლი მუხლი სწორად ასახავს ჩვენი საზოგადოების კლასობრივ შემადგენლობას. შეიძლება გვკითხონ: მშრომელი ინტელიგენცია? ინტელიგენცია არასოდეს არ ყოფილა კლასი და არც შეიძლება იყოს,—იგი იყო და რჩება ფენად, რომელიც თავის წევრებს იძენს საზოგადოების ყველა კლასს შორის. ძველ დროს ინტელიგენცია თავის წევრებს იძენდა თავადაზნაურთა, ბურჟუაზიასა, ნაწილობრივ გლეხთა შორის და მხოლოდ სრულიად უმნიშვნელო რაოდენობით მუშათა შორის. ჩვენს, საბჭოთა დროში, ინტელიგენცია თავის წევრებს იძენს უმთავრესად მუშათა და გლეხთა შორის. მაგრამ როგორადაც უნდა სდგებოდეს იგი და რა ხასიათიც უნდა ჰქონდეს მას, ინტელიგენცია მაინც არის ფენა და არა კლასი.

ხომ არ ლახავს ეს გარემოება მშრომელი ინტელიგენციის უფლებებს? სრულიადაც არა! კონსტიტუციის პროექტის პირველი მუხლი საბჭოთა საზოგადოების სხვადასხვა ფენის უფლებებზე კი არ ლაპარაკობს, არამედ ამ საზოგადოების კლასობრივ შემადგენლობაზე. საბჭოთა საზოგადოების სხვადასხვა ფენის უფლებებზე, მათ შორის მშრომელი ინტელიგენციის უფლებებზე, ლაპარაკია უმთავრესად კონსტიტუციის პროექტის მეათე და მეთერთმეტე თავებში. ამ თავებიდან ნათლად სჩანს, რომ მუშები, გლეხები და მშრომელი ინტელიგენცია სავსებით თანასწორი არიან ჩვენი ქვეყნის სამეურნეო, პოლიტიკური, საზოგადოებრივი და კულტურული ცხოვრების ყველა სფეროში, მაშასადამე, მშრომელი ინტელიგენციის უფლებათა შელახვაზე ლაპარაკიც კი არ შეიძლება.

იგივე უნდა ითქვას სსრ კავშირის შემადგენლობაში შემავალი ნაციებისა და რასების შესახებ. კონსტიტუციის პროექტის მეორე თავში უკვე ნათქვამია, რომ სსრ კავშირი არის თანასწორუფლებიანი ნაციების თავისუფალი კავშირი: განა ღირს ამ ფორმულის განმეორება კონსტიტუციის პროექტის პირველ მუხლში, რომელიც ლაპარაკობს საბჭოთა საზოგადოების არა ნაციონალურ შემადგენლობაზე, არამედ მის კლასობრივ შემადგენლობაზე? ცხადია, რომ არა ღირს. რაც შეეხება სსრ კავშირის შემადგენლობაში შემავალი ნაციებისა და რასების უფლებებს, ამაზე ლაპარაკია კონსტიტუციის პროექტის მეორე, მეათე და მეთერთმეტე თავებში. ამ თავებიდან ნათლად სჩანს, რომ სსრ კავშირის ერები და რასები თანაბარი უფლებებით სარგებლობენ ჩვენი ქვეყნის სამეურნეო, პოლიტიკური, საზოგადოებრივი და კულტურული ცხოვრების ყველა სფეროში. მაშასადამე, ნაციონალურ უფლებათა შელახვაზე ლაპარაკიც კი არ შეიძლება.

ასევე უმართებულო იქნებოდა შეგვეცვალა სიტყვა „გლეხი“ სიტყვით „კოლმეურნე“, ან სიტყვებით „სოციალისტური მიწათმოქმედების მშრომელი“. ჯერ ერთი, გლეხთა შორის გარდა კოლმეურნეებისა ჯერ კიდევ არის მილიონზე მეტი კომლი არა-კოლმეურნენი. რა ვუყოთ მათ? ხომ არ ფიქრობენ ამ შესწორების ავტორები, რომ ისინი სათვალავში არ მივიდნენ? ეს გონივრული არ იქნებოდა. მეორე,—თუ გლეხთა უმრავლესობა უკვე ეწევა საკოლმეურნეო მეურნეობას, ეს ჯერ კიდევ არ ნიშნავს, რომ იგი აღარ ღირს გლეხობა, რომ მას უკვე არა აქვს თავისი პირადი მეურნეობა, პირადი კარ-მიდამო და ა. შ. მესამე, მაშინ საჭირო გახდებოდა შეგვეცვალა აგრეთვე სიტყვა „მუშა“ სიტყვებით „სოციალისტური მრეწველობის მშრომელი“. მაგრამ შესწორების ავტორები ასეთ წინადა-

დებას რატომღაც არ იძლევიან. დასასრულს, განა ჩვენში უკვე გაჰქრნენ მუშათა კლასი და გლეხთა კლასი? ხოლო თუ ისინი არ გამქრალან, განა საჭიროა ამოღწევალით ლექსიკონიდან მათთვის დადგენილი სახელწოდებანი? შესწორების ავტორებს, როგორც ეტყობათ, მხედველობაში აქვთ არა ახლანდელი, არამედ მომავალი საზოგადოება, როცა კლასები აღარ იქნებიან და როცა მუშები და გლეხები გადაიქცევიან ერთიანი კომუნისტური საზოგადოების მშრომელებად. მაშასადამე, ისინი აშკარად წინ მირბიან. მაგრამ კონსტიტუციის შედგენისას უნდა გამოვდიოდეთ არა მომავლიდან, არამედ აწმყოდან, იქიდან, რაც უკვე არის. კონსტიტუციას არ შეუძლიან და არც უნდა მირბოდეს წინ.

2) შემდეგ მიდის შესწორება კონსტიტუციის პროექტის მეჩვიდმეტე მუხლისათვის. შესწორება მდგომარეობს იმაში, რომ მოითხოვენ სრულიად გამოირიცხოს კონსტიტუციის პროექტ-დან მეჩვიდმეტე მუხლი, რომელიც ლაპარაკობს სსრ კავშირიდან მოკავშირე რესპუბლიკების თავისუფლად გამოსვლის უფლების შენარჩუნებაზე. მე ვფიქრობ, რომ ეს წინადადება არ არის სწორი და ამიტომ იგი არ უნდა მიიღოს ყრილობამ. სსრ კავშირი არის თანასწორუფლებიან მოკავშირე რესპუბლიკათა ნებაყოფლობითი კავშირი. სსრ კავშირიდან თავისუფლად გამოსვლის უფლების მუხლის გამოირიცხვა კონსტიტუციიდან — ნიშნავს ამ კავშირის ნებაყოფლობითი ხასიათის დარღვევას. შეგვიძლიან თუ არა ჩვენ გადავდგათ ეს ნაბიჯი? მე ვფიქრობ, რომ ჩვენ არ შეგვიძლიან და არც უნდა გადავდგათ ეს ნაბიჯი. ამბობენ: სსრ კავშირში არ მოიპოვება არც ერთი რესპუბლიკა, რომელსაც სურდეს სსრ კავშირის შემადგენლობიდან გამოსვლა, ამის გამო მეჩვიდმეტე მუხლს არა აქვს პრაქტიკული მნიშვნელობაო. ჩვენში რომ არ არსებობს არცერთი რესპუბლიკა, რომელსაც სსრ კავშირის შემადგენლობიდან გამოსვლა სურდეს, ეს, რასაც ვირველია, მართალია. მაგრამ აქედან სრულიადაც არ გამომდინარეობს ის, რომ ჩვენ არ უნდა ჩავწეროთ კონსტიტუციაში სსრ კავშირიდან მოკავშირე რესპუბლიკათა თავისუფლად გამოსვლის უფლება. სსრ კავშირში აგრეთვე არ არსებობს ისეთი მოკავშირე რესპუბლიკა, რომელსაც სურდეს დასთრგუნოს მეორე მოკავშირე რესპუბლიკა, მაგრამ აქედან სრულიადაც არ გამომდინარეობს ის, რომ სსრ კავშირის კონსტიტუციიდან გამოირიცხულ უნდა იქნას მუხლი, რომელიც ლაპარაკობს მოკავშირე რესპუბლიკათა უფლებების თანასწორობაზე.

3) შემდეგ არის წინადადება, კონსტიტუციის პროექტის მეორე თავი შევაუსოთ ახალი მუხლით, რომლის შინაარსი იმაში მდგომარეობს, რომ ავტონომიური საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკები, როცა ისინი სამეურნეო და კულტურული განვითარების სათანადო დონეს მიაღწევენ, შეიძლება ვარდაიქმნან მოკავშირე საბჭოთა სოციალისტურ რესპუბლიკებად. შეიძლება თუ არა მივიღოთ ეს წინადადება? მე ვფიქრობ, რომ მისი მიღება საჭირო არ არის. იგი არ არის სწორი არა მარტო თავისი შინაარსის მხრივ, არამედ თავისი მოტივების მხრივაც. შეუძლებელია ავტონომიური რესპუბლიკების გადაყვანა მოკავშირე რესპუბლიკათა თანრიგში მოტივირებულ იქნას მათი სამეურნეო და კულტურული მომწიფებით, ისევე როგორც შეუძლებელია მოტივირებულ იქნას ამა თუ იმ რესპუბლიკის დატოვება ავტონომიურ რესპუბლიკათა სიაში მისი სამეურნეო ან კულტურული ჩამორჩენილობით. ეს იქნებოდა არამარქსისტული, არალენინური

მიდგომა. მაგალითად, თათართა რესპუბლიკა რჩება ავტონომიური, ხოლო კახახთა რესპუბლიკა ხდება მოკავშირე, მაგრამ ეს ჯერ კიდევ არ ნიშნავს იმას, რომ კახახთა რესპუბლიკა კულტურული და სამეურნეო განვითარების თვალსაზრისით უფრო მაღლა დგას, ვიდრე თათართა რესპუბლიკა. საქმე სწორედ რომ პირიქით არის. იგივე უნდა ითქვას, მაგალითად, ვოლგის მხარის გერმანელთა ავტონომიურ რესპუბლიკაზე და ყირგიზთა მოკავშირე რესპუბლიკაზე, რომელთაგან პირველი კულტურული და სამეურნეო მხრივ უფრო მაღლა დგას, ვიდრე მეორე, თუმცა იგი ავტონომიურ რესპუბლიკად რჩება.

როგორია ის ნიშნები, რომელთა არსებობაც საფუძველს გვაძლევს გადავიყვანოთ ავტონომიური რესპუბლიკები მოკავშირე რესპუბლიკათა თანრიგში?

ისინი, ეს ნიშნები, —სამია.

ჯერ-ერთი, საჭიროა, რომ რესპუბლიკა იყოს განაპირა, რომელიც ყოველმხრივ არ არის გარშემორტყმული სსრ კავშირის ტერიტორიით. რატომ? იმიტომ რომ, თუ მოკავშირე რესპუბლიკას რჩება სსრ კავშირიდან გამოსვლის უფლება, მაშინ საჭიროა ამ რესპუბლიკას, რომელიც მოკავშირე გახდა, საშუალება ჰქონდეს ლოგიკურად და ფაქტიურად დააყენოს სსრ კავშირიდან თავისი გამოსვლის საკითხი. ხოლო ასეთი საკითხის დასმა შეუძლიან მხოლოდ ისეთ რესპუბლიკას, რომელიც, ვთქვათ, ესაზღვრება უცხოეთის რომელიმე სახელმწიფოს და, მაშასადამე, ყოველი მხრიდან არ არის გარშემორტყმული სსრ კავშირის ტერიტორიით. რასაკვირველია, ჩვენში არ არიან ისეთი რესპუბლიკები, ფაქტიურად რომ აყენებდნენ სსრ კავშირიდან გამოსვლის საკითხს. მაგრამ რაკი მოკავშირე რესპუბლიკას რჩება სსრ კავშირიდან გამოსვლის უფლება, მაშინ ისე უნდა მოვაწყოთ საქმე, რომ ეს უფლება არ გადაიქცეს ფარატიხა და უაზრო ქალაქად. ავიღოთ, მაგალითად, ბაშკირეთის ან თათართა რესპუბლიკა. ვთქვათ, ეს ავტონომიური რესპუბლიკები გადავიყვანეთ მოკავშირე რესპუბლიკათა თანრიგში. შეეძლოთ თუ არა მათ ლოგიკურად და ფაქტიურად დაეყენებინათ სსრ კავშირიდან თავიანთი გამოსვლის საკითხი? არა, არ შეეძლოთ. რატომ? იმიტომ, რომ ისინი ყოველმხრივ გარშემორტყმული არიან საბჭოთა რესპუბლიკებითა და ოლქებით და, კაცმა რომ სთქვას, მათ სსრ კავშირის შემადგენლობიდან არსად წაესვლებათ. (საერთო სიცილი, ჭაში). ამიტომ ასეთი რესპუბლიკების გადაყვანა მოკავშირე რესპუბლიკათა თანრიგში სწორი არ იქნებოდა.

მეორე მხრივ, საჭიროა, რომ ეროვნება, რომლის სახელიც საბჭოთა რესპუბლიკას ეწოდება, წარმოადგენდეს ამ რესპუბლიკაში ცოტად თუ ბევრად კომპაქტურ უმრავლესობას. მაგალითად, ავიღოთ ყირიმის ავტონომიური რესპუბლიკა. იგი არის განაპირა რესპუბლიკა, მაგრამ ყირიმელ თათრებს არა ჰყავთ უმრავლესობა ამ რესპუბლიკაში, პირიქით, — ისინი იქ უმცირესობას წარმოადგენენ. მაშასადამე, უმართებულობა და ულოგიკობა იქნებოდა ყირიმის რესპუბლიკის გადაყვანა მოკავშირე რესპუბლიკათა თანრიგში.

მესამე: საჭიროა, რომ რესპუბლიკა არ იყოს ძალიან პატარა თავისი მოსახლეობის რაოდენობის მიხედვით, რომ მას ჰყავდეს მოსახლეობა, ვთქვათ, არა ნაკლებ, არამედ მეტი თუნდაც ერთი მილიონისა. რატომ? იმიტომ რომ უმართებულო იქნება იმის ფიქრი, თითქოს პატარა საბჭოთა რესპუბლიკას, რომელსაც მო-

სახელობის მინიმალური რაოდენობა და უპნიშენლო არმია ჰყავს, შეეძლოს ჰქონდეს დამოუკიდებელი სახელმწიფოებრივი არსებობის იმედი. მგონი ეკვი არ უნდა ვიქონიოთ, რომ იმპერიალისტური მტაცებლები სწრაფად ჩაიგდებდნენ მას ზელში.

მე ვფიქრობ, რომ თუ ეს სამი ობიექტური ნიშანი არ არსებობს, სწორი არ იქნებოდა ამ ისტორიულ მომენტში დავაყენოთ ამა თუ იმ ავტონომიური რესპუბლიკის მოკავშირე რესპუბლიკათა თანრიგში გადაყვანის საკითხი.

4) შემდეგ წინადადება შემოაქვთ ამოვშალოთ მე-22, 23, 24, 25, 26, 27, 28 და 29 მუხლებში დაწვრილებითი ჩამოთვლა მოკავშირე რესპუბლიკების ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული დაყოფისა მხარეებად და ოლქებად. მე ვფიქრობ, რომ ეს წინადადებაც მიუღებელია. სსრ კავშირში არიან ადამიანები, რომლებიც მზად არიან დიდის ხალისით და დაულალავად ხელახლა გაშოქრან მხარეები და ოლქები და ამით არეგდარევა და რწმენის უქონლობა შეიტანონ მუშაობაში. კონსტიტუციის პროექტი ასეთი ადამიანებისათვის ჰქმნის ლაგამს. და ეს ძალიან კარგია, იმიტომ, რომ აქ, ისე როგორც სხვა ბევრ რამეში, ჩვენში საჭიროა რწმენის ატმოსფერო, საჭიროა სტაბილობა, სიცხადე.

5) მეხუთე შესწორება ეხება მე-33 მუხლს. მიზანშეუწონლად სთვლიან ორი პალატის შექმნას და წინადადებას იძლევიან მოისპოს ეროვნებათა საბჭო. მე მგონია, ეს შესწორება აგრეთვე სწორი არ არის. ერთპალატიანი სისტემა ორპალატიანზე უკეთესი იქნებოდა, საბჭოთა კავშირი რომ ერთიან ნაციონალურ სახელმწიფოს წარმოადგენდეს. მაგრამ საბჭოთა კავშირი არ არის ერთიანი ნაციონალური სახელმწიფო. საბჭოთა კავშირი, როგორც ცნობილია, არის მრავალეროვანი სახელმწიფო. ჩვენ გვაქვს უზენაესი ორგანო, სადაც წარმოდგენილია საბჭოთა კავშირის ყველა მშრომელის ხაერთო ინტერესები დამოუკიდებლად მათი ეროვნებისა. ეს არის კავშირის საბჭო. მაგრამ საბჭოთა კავშირის ეროვნებებს საერთო ინტერესებს გარდა აქვთ კიდევ თავისი განსაკუთრებული, სპეციფიკური ინტერესები, რომლებიც დაკავშირებული არიან მათს ნაციონალურ თავისებურებებთან. შეიძლება თუ არა ამ სპეციფიკური ინტერესების უგულვებელყოფა? არა, არ შეიძლება. საჭიროა თუ არა სპეციალური უზენაესი ორგანო, რომელიც სწორედ ამ სპეციფიკურ ინტერესებს ასახავდეს? უთუოდ საჭიროა. არავითარი ეჭვი არაა, რომ ასეთი ორგანოს გარეშე შეუძლებელი იქნებოდა ისეთი მრავალეროვანი სახელმწიფოს მართვა, როგორცაა საბჭოთა კავშირი. ასეთ ორგანოს წარმოადგენს მეორე პალატა, სსრ კავშირის ეროვნებათა საბჭო.

მიუთითებენ ევროპისა და ამერიკის სახელმწიფოთა საპარლამენტო ისტორიაზე, მიუთითებენ იმაზე, რომ ორპალატიანმა სისტემამ ამ ქვეყნებში მხოლოდ მინუსები მოგვცა, რომ მეორე პალატა ჩვეულებრივ რეაქციის ცენტრად და წინსვლის საწინააღმდეგო მუხრუჭად გადაგვარდებო. ყველაფერი ეს მართალია, მაგრამ ეს იმიტომ ხდება, რომ ამ ქვეყნებში პალატებს შორის არ არის თანასწორობა. როგორც ვიცით, მეორე პალატას ხშირად მეტ უფლებებს აძლევენ, ვიდრე პირველს, და შემდეგ, როგორც წესი, მეორე პალატა ეწყობა არადემო-

კრატული გზით, ხშირად შისი წევრების ზევიდან დანიშვნის გზით. უეჭველია, ეს მინუსები არ იქნება, თუ გაეატარებთ თანასწორობას პალატებს შოლის და მეორე პალატას მოვაწყობთ ისევე დემოკრატიულად, როგორც პირველს.

6) შემდეგ კონსტიტუციის პროექტისათვის იძლევიან დამატებას, რომელიც მოითხოვს ორთავე პალატის წევრთა რაოდენობის გათანასწორებას. მე ვფიქრობ, ამ წინადადების მიღება შეიძლებოდა. იგი გვაძლევს, ჩემის აზრით, აშკარა პოლიტიკურ პლუსებს, რადგან ხაზს უსვამს პალატების თანასწორობას.

7) შემდეგ მიდის კონსტიტუციის პროექტის დამატება, რომლის ძალით წინადადებას იძლევიან იმგვარადვე ავირჩიოთ დეპუტატები ეროვნებათა საბჭოში, როგორც კავშირის საბჭოში, პირდაპირი არჩევნების გზით. მე ვფიქრობ, რომ ამ წინადადების მიღებაც შეიძლებოდა. მართალია, მას შეუძლიან ზოგიერთი ტექნიკური უზერხულობის შექმნა არჩევნების დროს. სამაგიეროდ იგი დიდ პოლიტიკურ მოგებას მოგვცემს, რადგან იგი ასწევს ეროვნებათა საბჭოს ავტორიტეტს.

8) შემდეგ მიდის მე-40 მუხლის დამატება, რომლის ძალით წინადადებას იძლევიან მივანიჭოთ უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმს უფლება გამოსცეს დროებითი საკანონმდებლო აქტები. მე ვფიქრობ, რომ ეს დამატება არ არის სწორი და არ უნდა მიიღოს ყრილობამ. ბოლოსდაბოლოს საჭიროა ბოლო მოეღოს იმ მდგომარეობას, როცა კანონმდებლობს არა ერთი რომელიმე ორგანო, არამედ მთელი რიგი ორგანოები. ასეთი მდგომარეობა ეწინააღმდეგება კანონების სტაბილობის პრინციპს. ხოლო კანონების სტაბილობა ახლა უფრო მეტად ვგჭირდება, ვიდრე ოდესმე. საკანონმდებლო ძალაუფლებას სსრ კავშირში უნდა ანხორციელებდეს მხოლოდ ერთი ორგანო, სსრ კავშირის უზენაესი საბჭო.

9) შემდეგ შემოაქვთ კონსტიტუციის პროექტის მე-48 მუხლის დამატება, რომლის ძალით მოითხოვენ, რომ სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარე არჩეულ იქნას არა სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს მიერ, არამედ ქვეყნის მთელი მოსახლეობის მიერ. მე ვფიქრობ, რომ ეს დამატება არაა სწორი, ვინაიდან იგი არ შეესაბამება ჩვენი კონსტიტუციის სულს. ჩვენი კონსტიტუციის სისტემით სსრ კავშირში არ უნდა იყოს ერთპიროვნული პრეზიდენტი, რომელსაც აირჩევს მთელი ხალხი, უზენაესი საბჭოს თანაბრად, და რომელსაც შეეძლება თავისთავი დაუპირისპიროს უზენაეს საბჭოს. საბჭოთა კავშირში პრეზიდენტი კოლეგიალურია, — ეს არის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმი, უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარის ჩათვლით, არჩეული არა მთელი მოსახლეობის, არამედ უზენაესი საბჭოს მიერ და ანგარიშვალდებული უზენაესი საბჭოს წინაშე. ისტორიის გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ უზენაესი ორგანოების ასეთი აგება ყველაზე უფრო დემოკრატიულია და უზრუნველყოფს ქვეყანას მრასასურველი შემთხვევითობისაგან.

10) შემდეგ მიდის შესწორება იმავე მე-48 მუხლისათვის. იქ ნათქვამია: გადიდდეს სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარის მოადგილეთა რაოდენობა თერთმეტამდე იმ ანგარიშით, რომ თვითეული მოკავშირე რესპუბლიკიდან იყოს ერთი მოადგილე. მე ვფიქრობ, რომ ამ შესწორების მი-

ღება შეიძლებოდა, ვინაიდან იგი აუმჯობესებს საქმეს და შეუძლიან მხოლოდ განამტკიცოს სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმის ავტორიტეტი.

11) შემდეგ მიდის შესწორება მე-77 მუხლისათვის. იგი მოითხოვს მოეწყოს ახალი საერთო-საკავშირო სახალხო კომისარიატი, — თავდაცვის მრეწველობის სახალხო კომისარიატი. მე ვფიქრობ, რომ საჭირო იქნებოდა ამ შესწორების მიღებაც (ტაში), ვინაიდან მომწიფდა დრო იმისათვის, რომ გამოეყოთ ჩვენი თავდაცვის მრეწველობა და მივცეთ მას სათანადო გაფორმება სახალხო კომისარიატის სახით. მე მგონია, რომ ეს მხოლოდ გააუმჯობესებდა ჩვენი ქვეყნის თავდაცვის საქმეს.

12) შემდეგ მიდის კონსტიტუციის პროექტის ასოცდამეთხე მუხლის შესწორება, რომელიც მოითხოვს ამ მუხლის შეცვლას იმ მიმართულებით, რომ აიკრძალოს რელიგიურ წესთა შესრულება. მე ვფიქრობ, რომ ეს შესწორება უარყოფილ უნდა იქნას, როგორც ჩვენი კონსტიტუციის სულის შეუსაბამო.

13) დასასრულ, კიდევ ერთი შესწორება, რომელსაც ცოტად თუ ბევრად არსებითი ხასიათი აქვს. მე ვლაპარაკობ შესწორებაზე კონსტიტუციის პროექტის ასოცდამეთხე მუხლისათვის. იგი წინადადებას იძლევა ჩამოერთვას საარჩევნო უფლებები კულტის მსახურთ, ყოფილ თეთრგვარდიელთ, ყველა ყოფილ ადამიანსა და პირს, რომელნიც კი საერთო-სასარგებლო შრომას არ ეწევიან, ანდა, ყოველ შემთხვევაში, — შეიზღუდოს ამ კატეგორიის პირთა საარჩევნო უფლებანი, — მიენიჭოთ მათ მხოლოდ უფლება — აირჩიონ, მაგრამ არ იქნან არჩეული. მე ვფიქრობ, ეს შესწორებაც უარყოფილ უნდა იქნას. საბჭოთა ხელისუფლებამ ჩამოართვა საარჩევნო უფლებანი არამშრომელ და ექსპლოატატორულ ელემენტებს არა უკუნითი უკუნისამდე, არამედ დროებით, განსაზღვრულ პერიოდამდე. იყო დრო, როცა ეს ელემენტები აშკარა ბრძოლას აწარმოებდნენ ხალხის წინააღმდეგ და წინააღმდეგობას უწევდნენ საბჭოთა კანონებს. საბჭოთა კანონი მათი საარჩევნო უფლების ჩამორთმევის შესახებ იყო საბჭოთა ხელისუფლების პასუხი ამ წინააღმდეგობის გაწევაზე. მას შემდეგ ცოტა დრომ როდი განვლო. განვლილ პერიოდში ჩვენ მივალწიეთ იმას, რომ ექსპლოატატორული კლასები მოსპობილი არიან, ხოლო საბჭოთა ხელისუფლება უძლეველ ძალად გადაიქცა. ხომ არ მოვიდა დრო გადაისინჯოს ეს კანონი? მე ვფიქრობ, რომ ეს დრო მოვიდა. ამბობენ, ეს საშიშიაო, რადგან ჩვენი ქვეყნის უზენაეს ორგანოებში შეიძლება გაძვრნენ საბჭოთა ხელისუფლებისადმი მტრული ელემენტები, ზოგი ვინმე ყოფილი თეთრგვარდიელებიდან, კულაკებიდან, ხუცებიდან და ა. შ.; მაგრამ, კაცმა რომ სთქვას, რისა უნდა გვეშინოდეს აქ? „Волков бояться, в лес не ходить*“ („**შხიარული გაცხოველება და რბაზში, მქუხარე ტაში**). ჯერ-ერთი, ყველა ყოფილი კულაკი თეთრგვარდიელი თუ ხუცესი საბჭოთა ხელისუფლებისადმი მტრულად განწყობილი არ არის. მეორე, ხალხმა კიდევ რომ აირჩიოს აქა-იქ მტრული ადამიან-

*) მკლგებისა გეშინიან—ტყეში ნუ წახვალ.

ნები, ეს იმის მაჩვენებელი იქნება, რომ ჩვენი სააგიტაციო მუშაობა ძალიან ცუდად არის დაყენებული, და ჩვენ საესებით დაგვიმსახურებია ასეთი სირცხვილი, ხოლო თუ ჩვენი სააგიტაციო მუშაობა ბოლშევიკურად იწარმოებს, მაშინ ხალხი თავის უზენაეს ორგანოებში მტრულ ადამიანებს არ შეუშვებს. მაშასადამე, კი არ უნდა ვიწუწუნოთ, არამედ უნდა ვიმუშაოთ (მქუხარე ტაში), უნდა ვიპუშაოთ და არა დაველოდოთ იმას, რომ ყველაფერი მზამზარეულად მოგვეცემა ადმინისტრაციულ განკარგულებათა წესით. ლენინი ჯერ კიდევ 1919 წელს ამბობდა, რომ შორს არ არის ის დრო, როცა საბჭოთა ხელისუფლება სასარგებლოდ მიიჩნევს შემოიღოს საყოველთაო საარჩევნო უფლება ყოველგვარი შეზღუდვის გარეშე. მიაქციეთ ყურადღება: ყოველგვარი შეზღუდვის გარეშე. ამას იგი ამბობდა მაშინ, როცა უცხოელთა სამხედრო ინტერვენცია ჯერ კიდევ ლიკვიდირებული არ იყო, ხოლო ჩვენი მრეწველობა და სოფლის მეურნეობა სასოწარმკვეთ მდგომარეობაში იმყოფებოდნენ. მას შემდეგ უკვე ჩვიდმეტმა წელმა განვლო. განა დრო არ არის, ამხანაგებო, შევასრულოთ ლენინის მითითება? მე ვფიქრობ, რომ დროა.

აი რას ამბობდა ლენინი 1919 წელს თავის შრომაში „რკპ (ბ) პროგრამის პროექტი“. ნება მომეცით წაგიკითხოთ:

„რკპ უნდა განუმარტავდეს მშრომელ მასებს, წარმავალ ისტორიულ საქიროებათა არასწორი განზოგადების თავიდან ასაცილებლად, რომ მოქალაქეთა ნაწილისათვის საარჩევნო უფლებათა ჩამორთმევა სრულიადაც არ ეხება საბჭოთა რესპუბლიკაში, როგორც ეს ხდებოდა უმეტეს ბურჟუაზიულ-დემოკრატიულ რესპუბლიკებში, მოქალაქეთა განსაზღვრულ კატეგორიას, რომელნიც სამუდამოდ უუფლებობად ცხადდებიან, არამედ ეხება მხოლოდ ექსპლოატატორებს, მხოლოდ იმათ, ვინც წინააღმდეგ სოციალისტური საბჭოთა რესპუბლიკის ძირითადი კანონებისა ჯიუტობს თავისი ექსპლოატატორული მდგომარეობის დაცვაში, კაპიტალისტურ ურთიერთობათა შენარჩუნებაში. მაშასადამე, საბჭოთა რესპუბლიკაში, ერთის მხრივ, სოციალიზმის ყოველდღიურ განმტკიცებასა და იმათი რიცხვის შემცირებასთან ერთად, ვისაც ობიექტურად შესაძლებლობა აქვს დარჩეს ექსპლოატატორად, ან შეინარჩუნოს კაპიტალისტური ურთიერთობანი, თავისთავად მცირდება საარჩევნო უფლებამადმორთმეულთა პროცენტი. არა გვგონია ახლარუსეთში ეს პროცენტი ორ, სამ პროცენტზე მეტი იყოს. მეორე მხრივ, სულ ახლო მომავალში საგარეო შემოსევის შეწყვეტასა და ექსპროპრიატორთა ექსპროპრიაციის დამთავრებას შეუძლიან, გარკვეულ პირობებში, შეჰქმნას ისეთი მდგომარეობა, როცა პროლეტარული სახელმწიფო ხელისუფლება აირჩევს ექსპლოატატორთა წინააღმდეგობის დათრგუნვის სხვა ხერხებს და შემოიღებს საყოველთაო საარჩევნო უფლებას ყოველგვარი შეზღუდვის გარეშე“ (ლენინი, ტ. XXIV, გვ. 94. პარტკამომცემლობის გამოცემა. 1935 წელი).

მგონი ნათელია.

ასეთია საქმის ვითარება სსრ კავშირის კონსტიტუციის პროექტისათვის შესწორებათა და დამატებათა მხრივ.

სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუციის მნიშვნელობა

თუ ვიმსჯელებთ საყოველთაო-სახალხო განხილვის შედეგთა მიხედვით, რომელიც თითქმის ხუთ თვეს გრძელდებოდა, შეგვიძლიან ვიფიქროთ, რომ კონსტიტუციის პროექტი ამ ყრილობის მიერ მოწონებული იქნება. (მქუხარე ტაში, რომელიც ოვაციაში გადადის. დარბაზი ფეხზე დგება).

რამდენიმე დღის შემდეგ საბჭოთა კავშირის ექნება ახალი, სოციალისტური კონსტიტუცია, აგებული გაშლილი სოციალისტური დემოკრატიზმის საფუძვლებზე.

ეს იქნება ისტორიული დოკუმენტი, რომელიც მარტივად და სხარტად, თითქმის ოქმის სტილით ლაპარაკობს სსრ კავშირში სოციალიზმის გამარჯვების ფაქტებზე, კაპიტალისტური მონობისაგან სსრ კავშირის მშრომელთა განთავისუფლების ფაქტებზე, სსრ კავშირში გაშლილი, ბოლომდე თანმიმდევარი დემოკრატიის გამარჯვების ფაქტებზე.

ეს იქნება დოკუმენტი, რომელიც მოწმობს იმას, რომ ის, რაზედაც ოცნებობდნენ და განაგრძობენ ოცნებას მილიონობით პატიოსანი ადამიანები კაპიტალისტურ ქვეყნებში,—უკვე განხორციელებულია სსრ კავშირში. (მქუხარე ტაში).

ეს იქნება დოკუმენტი, რომელიც მოწმობს იმას, რომ ის, რაც განხორციელებულია სსრ კავშირში, სავსებით შეიძლება განხორციელდეს სხვა ქვეყნებშიაც. (მქუხარე ტაში).

მაგრამ აქედან გამომდინარეობს, რომ არა გვგონია შეიძლებოდეს სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუციის საერთაშორისო მნიშვნელობის გადაჭარბებით შეფასება.

ახლა, როცა ფაშიზმის მღვრიე ტალღა აფურთხებს მუშათა კლასის სოციალისტურ მოძრაობას და ტალახში სვრის ცივილიზებული მსოფლიოს საუკეთესო ადამიანთა დემოკრატიულ მისწრაფებებს, სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუცია იქნება საბრალმდებლო აქტი ფაშიზმის წინააღმდეგ, აქტი, რომელიც ლაპარაკობს იმაზე, რომ სოციალიზმი და დემოკრატია უძლეველი არიან. (ტაში). სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუცია მორალური დახმარება და რეალური საყრდენი იქნება ყველა იმათთვის, ვინც ახლა ბრძოლას აწარმოებს ფაშისტური ბარბაროსობის წინააღმდეგ. (მქუხარე ტაში).

კიდევ უფრო დიდი მნიშვნელობა აქვს სსრ კავშირის ახალ კონსტიტუციას სსრ კავშირის ხალხთათვის. თუ კაპიტალისტური ქვეყნების ხალხთათვის სსრ კავშირის კონსტიტუციას მოქმედებათა პროგრამის მნიშვნელობა ექნება, სსრ კავშირის ხალხთათვის მას აქვს მათი ბრძოლის შეჯამების, კაცობრიობის განთავისუფლების ფრონტზე მათ გამარჯვებათა შეჯამების მნიშვნელობა. ბრძოლისა და გაჭირვების განვლილი გზის შედეგად სასიამოვნო და სასიხარულოა გვექონდეს ჩვენი კონსტიტუცია, რომელიც ჩვენს გამარჯვებათა ნაყოფზე ლაპარაკობს. სასიამოვნო და სასიხარულოა ვიცოდეთ, რისთვის იბრძოდნენ ჩვენი ადამიანები და როგორ მიაღწიეს მათ მსოფლიო-ისტორიულ გამარჯვებას. სასიამოვნო და

სასიხარულოა ვიცოდეთ, რომ სისხლს, რომელიც უხვად დაღვარეს ჩვენმა ადამიანებმა, ამოდ არ ჩაუვლია, რომ მან თავისი შედეგები მოგვცა. (ხანგრძლივი ტაში). ეს სულიერად აიარალებს ჩვენს მუშათა კლასს, ჩვენს გლეხობას, ჩვენს მშრომელ ინტელიგენციას ეს წინ გვამოძრავებს და გვიმალლებს კანონიერი სიამაყის გრძობას. ეს განვეიმტკიცებს რწმენას საკუთარი ძალებისადმი და გვრამავს ახალი ბრძოლისათვის კომუნიზმის ახალ გამარჯვებათა მოსაპოვებლად. (მჭუხარე ოვაცია. მთელი დარბაზი ფეხზე დგება. მჭექარე „ვაშა“. საერთო შეძახილები: „გაუმარჯოს ამხანაგ სტალინს!“ ყრილობა ფეხზე ამდგარი მღერის „ინტერნაციონალს“. „ინტერნაციონალის“ შესრულების შემდეგ ოვაცია ახლდება. შეძახილები: „ვაშა“, „გაუმარჯოს ჩვენს ბელადს ამხანაგ სტალინს!“).

მზუნებარე მემბროლი *)

ახლა, როცა სრულდება ჩვენი პარტიის უდიდესი მოღვაწის, ამხანაგ სტალინის უახლოესი მეგობრისა და თანამებრძოლის, პროლეტარული რევოლუციის მზუნებარე და აღფრთოვანებული ტრიბუნის სერგეი მირონის-ძე კიროვის ავანგურად მოკვლის წლისთავი, — ძალაუნებურად იხსენებ ვმირულ წარსულს ჩვენი ქვეყნისას, რომელიც რევოლუციის აღში სჭედდა დღევანდელ ნათელ ცხოვრებას.

ტროცკი-ზინოვიევის კონტრრევოლუციური ოპოზიციის ნაბოლარის ხელით მოკლული კიროვის საამაყო სახელი სამუდამოდ ჩაწერილია სოციალიზმისათვის ბრძოლის ისტორიაში.

1919 წელს ჩრდილო-კავკასია სამოქალაქო ომის ცეცხლში იყო გახვეული, ფრონტის ფართო ზოლი მიჰყვებოდა შავი ზღვიდან მთელ ჩრდილო-კავკასიას, მიდიოდა ვოლგასთან ასტრახანის მახლობლად და მიიმართებოდა შემდეგ ურალისაკენ. წითელი ასტრახანი აშორებდა დენიკინს კოლჩაკისაგან და ხელს უშლოდა მათ ვაეერთიანებინათ თავისი ძალები. ამავე დროს ასტრახანი იყო ერთადერთი პუნქტი, რომლითაც საბჭოთა რუსეთი ამიერ-კავკასიას უკავშირდებოდა.

ინგლის-საფრანგეთის ფლოტს ხელთ ეპყრა შავი ზღვა: დენიკინი თარეშობდა თერგზე და ჩრდილო-კავკასიაში, ინგლისელები და ესერები — კასპის გაღმა მხარეში. ამიერ-კავკასია მოწყვეტილი იყო საბჭოთა რუსეთს, და ამიერ-კავკასიის ბოლშევიკები — საქართველოს, სომხეთის და აზერბეიჯანის ბოლშევიკები — კავშირს აბამდნენ ბაქოსთან, ხოლო იქიდან, უპასტიკესი კონსპირაციისა და სიკვდილის საფრთხის პირობებში — ასტრახანთან, სადაც სერგეი მირონის-ძე კიროვი ბრწყინვალედ აწყობდა და ეწეოდა ბრძოლას საბჭოთა რუსეთის ყველა მტერთან.

მაშინ (1919 წლის თებერვალი) კასპის გაღმა მხარიდან ინგლისელთა და ესერთა სისხლიან კლანჭებს ვამოუსხლტა და ბაქოში ჩამოვიდა მიქოიანი, რომელიც სათავეში ჩაუდგა ბაქოს ბოლშევიკურ ორგანიზაციას.

ასტრახანის განსაკუთრებით დიდი მნიშვნელობა იმაში მდგომარეობდა, რომ სწორედ ამ ხაზით და მხოლოდ ამ ხაზით იყო შესაძლებელი ბაქოს ნავთის გატანა საბჭოთა რუსეთში.

*) წერალი დაიბეჭდა „პრავდაში“ 1935 წლის დეკემბერს და გადმობეჭდილია „კომუნისტში“ იმავე წლის 3 დეკემბრის ნომერში.

ნავთი კი მეტისმეტად საჭირო იყო. 80 მილიონმა ფუთმა ნავთმა, რომელიც ბაქოს ბოლშევიკებმა 1918 წელს გაგზავნეს, უდიდესი როლი ითამაშა წითელი არმიის ბრძოლაში. მაგრამ ეს რაოდენობა საკმარისი არ იყო. საბჭოთა რუსეთის სათბობის რესურსები 1919 წელს უაღრესად მცირე იყო. ნავთი არ ჰყოფნიდათ. დონბასი სანახევროდ თეთრებს ეჭირათ.

ლენინი და სტალინი მწვავედ აყენებდნენ საბჭოთა რუსეთისათვის, წითელი არმიის საჭიროებისათვის ნავთის მიღების საკითხს. აუცილებელი იყო მთელი მეცადინეობის წარმართვა ნავთის რაც შეიძლება სწრაფად მისაღებად. საერგეი მირონის-ძე, ამოცანად ისახავდა რა პეტროვისკისა და ბაქოს დაბარუნებას, ამავე დროს ყოველ ზომას ხმარობდა ბაქოდან ნავთის პროდუქტების, უწინარეს ყოვლისა, ბენზინისა და საცხი ზეთების მისაღებად.

ბაქოს მუსავატელთა რადიოსადგური მაშინ ფაქტიურად ბოლშევიკების ხელში იყო, რომელთაც იქ თავისი ხალხი ჰყავდათ. ეს კიროვის საშუალებას აძლევდა ხშირად დაკავშირებოდა ბაქოს და ბაქოს ბოლშევიკურ არალეგალურ ორგანიზაციას.

ბაქოს ბოლშევიკებმა 1919 წლის მაისში გააჩაღეს ბაქოს პროლეტართა ფართო მასების ბრძოლა ლოზუნგებით: „საქონლის გაცვლა-გამოცვლა ასტრახანთან“, „ნავთის გაზიდვა რუსეთში“. ბრძოლა დაიწყო ბაქოს მუშების მაისის ვაფიციით. მარცხმა ვაფიცვისა, რომელიც დამთავრდა საგაფიცვო კომიტეტისა და მისი მეთაურის მიქოიანის დაპატიმრებით, საჭირო გახდა სხვა ზომების მიღება ჩრდილოეთისაკენ ნავთის პროდუქტების გასაგზავნად.

კიროვმა უდიდესი რისკის გაწევით მოაგვარა ბაქოდან ასტრახანში ბენზინის გადაზიდვა „კირჭიმებით“, უბრალო თურქმენული ნავეებით. 1919 წლის ზაფხულს და შემოდგომაზე კიროვმა ასტრახანში შექმნა რამდენიმე ათკუდი ნავისაგან შემდგარი მთელი ფლოტილია. ეს იყო სახიფათო, სიკვდილის საფრთხით აღსავსე წამოწყება. ამისათვის საჭირო იყვნენ პარტიისა და საბჭოთა ზელისუფლებისადმი უსახლვროდ ერთგული ადამიანები. კიროვი ამ საზღვაო ექსპედიციებისათვის პირადად არჩევდა ყველაზე საიმედო, გაბედულ ადამიანებს. ნავთის პროდუქტები მცირე რაოდენობით მიჰქონდათ ნავეებით, მაგრამ საერთოდ გადატანილ იქნა 20 ათას ფუთზე მეტი. ეს საკმარისი იყო ასტრახანის თვითმფრინავთა ესკადრილიისა და ავტო-ტრანსპორტის გამოსაცოცხლებლად და კასპიის სანაპიროზე წითელი ნაწილების ბრძოლის გასაგრძელებლად.

1919 წლის ოქტომბერს დენიკინმა მოახერხა ჩრდილოეთისაკენ წინწაწევა, ვორონეჟისა და ორიოლის ხელში ჩაგდება.

ამავე დროს კასპიის სანაპიროზე და დაღესტანში ფართოვდებოდა კიროვის მიერ მოწყობილი მთიელთა აჯანყება მოხალისეთა არმიის წინააღმდეგ. კიროვი უდიდესი სიმედგროთ, განსაკუთრებული შეუპოვრობითა და მოხერხებით ამზადებდა ამ აჯანყებას, ერთის მხრივ, სამხრეთით, ბაქოსაკენ წინწაწევის ინტერესებისათვის, ხოლო მეორე მხრივ, ორიოლ-როსტოვის ხაზზე დენიკინის განადგურების გასაადვილებლად.

დგებოდა გადამწყვეტი ბრძოლებისა და გადამწყვეტ გამარჯვებათა დღეები.

28 აპრილს ძლევამოსილი წითელი არმია ბაქოში შევიდა. ბაქოში ჩამო-
ვიდნენ ორჯონიკიძე, კიროვი და მიქოიანი.

1920 წლის 5 მაისს აზერბეიჯანის კ. პ. (ბ) ბაქოს ორგანიზაციის პირველ
ლევალურ კონფერენციაზე კიროვი გამოვიდა მოხსენებით თემაზე: „მიმდი-
ნარე მომენტი“.

„ჩვენ აქ. — ამბობდა კიროვი, — საფუძველს ჩავუყრიით ცივილიზებული
ევროპისა და ევრეთწოდებული ჩამორჩენილი, უცულტურო აღმოსავლეთის
ხალხთა დიდ გაერთიანებას“.

ამავე სიტყვაში კიროვმა მთელი სიგრძე-სიგანით დააყენა ნავთისათვის,
ბრძოლის საკითხი, საკითხი, თუ რა როლი და მნიშვნელობა აქვს ამ „მაცოც-
ხლებელ სითხეს“ „მუშურ-გლეხური სამშობლოს“ განსამტკიცებლად.

„თუ ახლა მაცოცხლებელი სითხე ყველა არტერიას დაუვლის, მაშინ
უახლოეს თვეებში მოძრაობა გაცილებით უფრო სწრაფი. გაცილებით უფრო
ენერგიული იქნება. ეს არის რუსეთის კამეურნეო ცხოვრების აღდგენის მთა-
ვარი საწინდარი“.

ნავთისათვის კიროვის ბრძოლის პირველი ეტაპი დამთავრდა.

დადგა ნავთის დარღვეული მეურნეობის აღდგენისათვის კიროვის შეუ-
პოვარი მუშაობის ახალი პერიოდი.

ეს პერიოდი უმუშაოდ დაკავშირებულია კიროვის, როგორც აზერბეი-
ჯანის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის, ხელმძღვანელის,
მოღვაწეობასთან.

1921 წელი. სამოქალაქო ომი დამთავრებულია. საბჭოების ქვეყანა ენერ-
გიულად შეუდგა ომით მიყენებულ ჭრილობათა მოშუშებას, მოვიდობიან მშე-
ნებლობას და მრეწველობისა და სოფლის მეურნეობის აღდგენას. თუ ნავ-
თისა და ნავთის პროდუქტების საჭიროება მწვავედ იყო საგრძნობი საომარი
მოქმედების პერიოდში, მისი დამთავრების შემდეგ ეს საჭიროება კიდევ უფრო
მწვავე გახდა.

ნავთოვანი ბაქო ჩვენს ხელში იმყოფებოდა, მაგრამ ნავთის მრეწველობა
სავსებით დანგრეული იყო. ნამდვილად რომ ითქვას, საჭირო იყო მუშაობის
ხელახლა დაწყება. საჭირო იყო ბურღვისა და ექსპლოატაციის ახალი წესების
შემოღება დიდად განვითარებული ამერიკული ტექნიკის საფუძველზე. საჭირო
იყო უბრალო მილების გადაგდება, ამოკასრვის შეცვლა ღრმა ტუმბოთი და
კომპრესორით, ნავთის მოტორის მაგივრად ელექტრომოტორის გამოყენება და
ბურღვის წარმოება არა პირველყოფილი სარტყმელი ჩარხით, არამედ სწრა-
ფად მომუშავე — ბრუნვითი ჩარხით.

ასე აყენებდნენ საკითხს ჩვენი პარტია და მთავრობა და სწორედ ასე და-
იწყო მოქმედება სერგეი მირონის-ძე კიროვმა თავისი ჩვეული სიმედგრითა
და ენერგიით. არათუ ნავთის მრეწველობის მრავალ ინჟინერ-ტექნიკოსს, არა-
მედ ცალკეულ სპეციალისტებს, სამეურნეო მუშაკებსა და კომუნისტებსაც კი
არ ესმოდათ „აზნავთის“ რეკონსტრუქციის აუცილებლობა.

კიროვს მოუხდა ბრძოლა ამ ჩამორჩენილი კონსერვატიული ელემენტების
ფარულ და აშკარა საბოტაჟთან, იგი ხან იძულების მეთოდებით მოქმედებდა,
ხან დარწმუნების ზომებით.

და მხოლოდ კიროვის გასაოცარ შეუპოვრობას, ბოლშევიკურ სიმედვრეს და ორგანიზატორულ ნიჭს უნდა ვუმაღლოდეთ, რომ აზერბეიჯანის ნავთის მრეწველობის რეკონსტრუქციის პირველი ეტაპი ბრწყინვალედ დამთავრდა.

ბაქოში კიროვის მუშაობის უკანასკნელ წელს (1925 წ.) ნავთის მრეწველობამ საბჭოების ქვეყანას 4.600 ათას ტონაზე მეტი ნავთი მისცა.

ეს ბაქოს ბოლშევიკებისა და ბაქოს ნავთის მუშების დიდი გამარჯვება იყო!

კიროვის ენერჯია და მუშაობის უნარი განსაკვივრებელი იყო, იგი უღრმესი ავტორიტეტით სარგებლობდა. საკმარისი იყო სარეწაოებში კიროვის გამოჩენა. მისი მოკლე დამაჯერებელი საუბარი მუშებთან, რომ მუშაობა უკეთ, უფრო სწრაფად, უფრო ორგანიზებულად წასულიყო.

კიროვი თავის ძირითად ამოცანად ნავთის მრეწველობის რეკონსტრუქციას იხსახვდა. მაგრამ ამავე დროს მას არ ავიწყდებოდა ყველა სხვა ამოცანაც. რომლებიც საბჭოთა აზერბეიჯანის წინაშე, მთელი საბჭოთა ამიერ-კავკასიის წინაშე იყო დასახული.

აზერბეიჯანის სოფელი მის ფხიზელ ყურადღებას იქცევდა.

ჯერ კიდევ 1920 წლის მკისში, ბაქოს პარტიულ კონფერენციაზე კიროვმა მკაფიო პოლიტიკური გამჭვირახობით დაახანა აზერბეიჯანის სოფელში პარტიული ორგანიზაციებისა და საბჭოთა ხელისუფლების ორგანოების მუშაობის პროგრამა:

„...პირველი გადამწყვეტი ლახვარი ჩავცეთ ბევებისა და ხანების წყობილებას. მშრომელი ხალხისათვის ყველა მიწის სრულიად უსასყიდლოდ გადაცემის დეკრეტი მხოლოდ პირველი ლახვარია. რომელიც ბევთა და ხანთა წყობილებას ჩავეციოთ. სწორედ აქ ჩვენ, კომუნისტებმა უნდა განვაფითაროთ რაც შეიძლება მეტი ენერჯია და გავაკეთოთ ეს უფრო ფართოდ. უფრო სრულად.

შემდეგი ლახვარი უნდა იყოს აგრეთვე რევოლუციური ლახვარი კაპიტალიზმის წინააღმდეგ. ყოველივე იმას, რითაც ამჟამად მდიდარია აზერბეიჯანი, ყოველივე იმას, რაც დასავლეთ ევროპის ყველა ქვეყნისათვის საცდუნებელ საგანს წარმოადგენს, ყოველივე ამას უნდა დავსვას გარკვეული მუშურ-გლეხური საბჭოთა კომუნისტური ნიშანი...“

კიროვმა ბევრი რამ გააკეთა იმისათვის, რომ აზერბეიჯანი საბჭოთა კავშირის მებამბეობის მეორე ბაზად გადაქცეულიყო.

ბევრი რამ გააკეთა კიროვმა თურქთა ნაციონალური კადრების გამოზრდის დარგშიაც. ასობით თურქ მუშაობს, რომლებიც ამჟამად აზერბეიჯანში მუშაობენ. სრული უფლებით შეუძლიათ სერგეი მირონის-ძე კიროვის მოწაფეებად და მის მიერ დაწინაურებულებად ჩასთვალონ თავი.

კიროვი კარგად იცნობდა ამიერ-კავკასიის რთულ ნაციონალურ და პოლიტიკურ ვითარებას. იგი იცნობდა ამიერ-კავკასიას და უყვარდა იგი.

1920 წლის ზაფხულზე კიროვი იყო რუსეთის ს. ფ. ს. რესპუბლიკის სრულუფლებიანი წარმომადგენელი მენშევიკურ საქართველოში. ტფილისში, აქ იგი იყო საბჭოების ქვეყნის ნამდვილი წარმომადგენელი, ლენინისა და სტალინის წარმომადგენელი, და ფაქტიურად ხელმძღვანელობდა ბოლშევიკურ ორგანიზაციებს საქართველოში.

1921—1922 წლებში, როცა ამიერ-კავკასიის სამი რესპუბლიკის — საქართველოს, სომხეთის და აზერბეიჯანის — ფედერაციის შექმნის საკითხი იდგა, კიროვი, სერგო ორჯონიკიძესთან ერთად, რომელიც მაშინ ამიერ-კავკასიის პარტიულ ორგანიზაციებს ხელმძღვანელობდა, ენერგიულად იბრძოდა ლენინ-სტალინის იდეის განხორციელებისათვის. მგზნებარე, რკინის ლოგიკით აღსავსე სიტყვებში კიროვი დაუზოგავად აცამტვერებდა ქართველ, თურქ და სომეხ უკლონისტებს, რომლებიც ცდილობდნენ წინააღმდეგობა გაეწიათ ა.-კ. ს. ფ. ბ. რესპუბლიკის შექმნისათვის.

უკლონისტები და ტროცკისტები, ყველანი, ვინც ცდილობდა პარტიის შიგნით ებრძოლა საკ. კ. ბ. (ბ) ცენტრალური კომიტეტის გენერალური ხაზის წინააღმდეგ, ყველანი, ვინც აპირებდა შეერყია ჩვენი პარტიის ურღვევრ საფუძვლები, კიროვის სახით ხედებოდნენ თავის მოსისხლე მტერს, რომელსაც საუცხოოდ ეხერხებოდა ემხილებინა მათი ოინები და მაქინაციები და შეუბრალებლად დაეცხო მათთვის.

სწორედ ამიტომ 1925 წელს, როცა დიდი სტალინის უშუალო ხელმძღვანელობით, პარტია ტროცკი-ზინოვიევის ოპოზიციას მუსრს ავლებდა, საკავშირო კ. ბ. (ბ) ცენტრალური კომიტეტის გადაწყვეტილებით, კიროვი გადაჰყავთ მუშაობის იმ დროისათვის პასუხსავე უბანში — ლენინგრადში — ლენინგრადის ბოლშევიკთა ხელმძღვანელად.

როცა იხსენებ სერგეი მირონის-ძე კიროვის ბრძოლისა და მუშაობის წლებს, კვლავ თვალწინ გიდგება მისი დაუვიწყარი სახე მტკიცე, უდრეკი ბოლშევიკ-ლენინელის, შესანიშნავი ორგანიზატორის, მგზნებარე სახალხო ტრიბუნის, რომლის პიროვნებაში შეხამებული იყო გამჭრიახი პოლიტიკური ხელმძღვანელისა და ამავე დროს უდიდესი, ნამდვილი ბოლშევიკური, სამეურნეო მუშაკის ნიჭი.

კიროვი სიცოცხლით სავსე იყო და მას უყვარდა სიცოცხლე, რომელიც წარმოდგენილი ჰქონდა, როგორც ბრძოლა სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვებისათვის, კომუნისმის იდეების გამარჯვებისათვის.

ჩვენი პარტია მამარია, როგორც ხალხი კლდე

ლ. მ. კიროვის სიტყვა, წარმოქმნილი წითელ მოედანზე მავზოლის ტრიბუნიდან პარტიის მე-17 ყრილობის პატივსაცემად გამართულ გრანდიოზულ დემონსტრაციაზე.

ამხანაგებო, ჩვენი სახელოვანი წითელი დედაქალაქის მუშებო და მუშა-ქალებო! ჩვენი პარტიის მე-17 ყრილობის დავალებით გადმოგცემთ მხურვალე სალამს. (ძახილი: „ვაშა“).

ამხანაგებო, ჩვენი პარტიის ყრილობა აჯამებს იმ დიად საბუშაოებს, რომლებიც შეასრულა მუშათა კლასმა მშრომელ გლეხობასთან კავშირში კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით ამ სამი წლის მანძილზე. ყრილობა კიდევ და კიდევ ადასტურებს, თუ რამდენად სწორი, საიმედო და შემოქმედებითი იყო პარტიის გენერალური ხაზი. — ჩვენს ქვეყანაში სოციალიზმისა შესწავლის ხაზი.

ჩვენი დიდი საბჭოთა მიწის ყველა კუთხიდან შეიკრიბნენ ჩვენი ლენინური კომუნისტური პარტიის წარმომადგენელი და ყველა ისინი ლაპარაკობენ, რომ ჩვენს საბჭოთა მიწაზე არ არის არც ერთი ისეთი კუნჭული, სადაც გაჩაღებული არ იყოს ახალი, კომუნისტური, ბოლშევიკური მუშაობა, ახალი სოციალისტური ცხოვრების შემქმნელი მუშაობა. არა მარტო ჩვენი ქვეყნის ძირითად ქალაქებში, არამედ ქალაქებში, რომელთა სახელი წინათ ფართოდ ცნობილი არ იყო, — იქაც იქმნება სოციალისტური მშენებლობის კერები, ფაბრიკები და ქარხნები. იქ, სადაც გუშინ უდაბნო, დაუსახლებელი ადგილები იყო — ახლა აღმართულან ინდუსტრიის გიგანტები.

ჩვენი სოციალისტური მრეწველობის უდიდეს მონაპოვართა საფუძველზე, იმ მრეწველობის, რომელმაც მოგვცა უამრავი ტექნიკური საშუალება, ამ პერიოდის განმავლობაში ჩვენ შევძელით შემოგვებრუნებია ჩვენი სოფელი ახალ საკოლმეურნეო რელსებზე. ამ უდიდესმა მონაპოვარმა შექმნა ახალი საფუძველი ჩვენს ქვეყანაში მუშათა და გლეხთა კავშირის კიდევ უფრო განმტკიცებისათვის.

ამხანაგებო, ყოველივე ამან ერთად აღებულმა დიდად განამტკიცა ჩვენს საბჭოთა კავშირის თავდაცვითი უნარიანობა, აამაღლა ჩვენი ქვეყნის ავტორიტეტი მთელს მსოფლიოში.

ჩვენი პარტიისა და ჩვენი მუშათა კლასის მთავარი, ყველაზე ძნელი, ყველაზე დიდი მონაპოვარი, ამხანაგებო, მდგომარეობს იმაში, რომ ჩვენ უკანას-

U. S. JOHNSON

ქველ წლებში შევსძელით ძირფესვიანად და საბოლოოდ მოგვესპო ის საფუძვლები, რომელზედაც სოფლად კაპიტალიზმს შეეძლო აღმოცენება და ჯანვითარება. ამით ჩვენ გადაჭრით და სამუდამოდ წარსულს ჩავაბარეთ ძველი, წყეული, ექსპლოატატორული, მემამულურ-ბურჟუაზიული წყობილება. ეს არის ერთერთი ძღვევამოსილი მონაპოვარი ჩვენი დიადი კომუნისტური პარტიისა, რომელსაც ხელმძღვანელობს ჩვენი სახელოვანი, კლდესავით მაგარი დიდი ლენინელი — ამხანაგი სტალინი (ძახილი: „ვაშა“).

ამხანაგებო, თქვენ უნდა იცოდეთ, რომ წინათ მუშებს არაერთხელ აღუშართავთ აჯანყების დროშა თავიანთ შჩაგვრელთა და დამმონებელთა წინააღმდეგ. ყველაზე უძნელესი და გადაუწყვეტელი ამოცანა მათთვის იყო გლენობის საკითხი. იმის გამო; რომ ეს საკითხი ვერ გადაიჭრა, მუშების სისხლში იქნა ჩაბრჩობილი პარტიის კომუნა. ამ საკითხის გადაჭრა ვერ შესძლო ვერც უნგრეთის რევოლუციამ, მაგრამ ეს საკითხი გადაჭრა იმ პარტიამ, რომელიც შექმნა, გაწვრთნა და აღზარდა უდიდესმა ბელადთაგანმა, რომლის საფლავთან თქვენთან ერთად დღეს შევიკრიბეთ.

ეს საკითხი გადაჭრა ჩვენმა საკავშირო კომუნისტურმა პარტიამ, რომელსაც ხელმძღვანელობს საუკეთესო ლენინელი — ამხანაგი სტალინი (ძახილი: „ვაშა“).

ამხანაგებო, ჩვენი გამარჯვებებისათვის უნდა ვუმაღლოდეთ აგრეთვე იმასაც; რომ ჩვენ გვყავს უზარმაზარი კომუნისტური პარტია. რომელიც თავს უყრის ყველაზე საუკეთესოს, შემოქმედებითსა და რევოლუციურს საბჭოთა კავშირის სახელოვანი მუშათა კლასის წრიდან.

ჩვენ გვყავს ისეთი პარტია, რომელსაც შესწევს უნარი იდღესასწაულოს თავისი დიადი მუშაობის გამარჯვებანი. ჩვენ გვყავს ისეთი პარტია. რომელიც თავის ბოლშევიკურ ქედს არ ჰხრის არავითარი სიძნელისა და საშიშროების წინაშე, რაც უინ და გარეთ იქმნება.

ჩვენი პარტია მაგარია, როგორც ხალი კლდე, ჩვენი პარტია მთლიანია, ვანუყოფელია, როგორც მონოლიტი.

ჩვენს დიად პარტიას თავს ესხმოდნენ სხვადასხვა მხრიდან. მაგრამ ჩვენი პარტია, დიდ ბრძოლებში გაკაყებული, ამხანაგ სტალინის ხელმძღვანელობით, იგერიებდა რა თავდასხმებს, მუდამ რჩებოდა მტკიცე და შეუდრეკელი.

ახდენს რა ჩვენი მუშაობის შეჯამებას. ყრილობა სახავს შემდგომ გზას სოციალიზმის განმტკიცებისათვის სოფლად და ქალაქად. ჩვენი ქვეყნის მუშათა და მრავალმილიონიანი კოლმეურნე გლეხობის კეთილდღეობის შემდგომი აღმავლობისათვის.

ყრილობას ექვი არ ეპარება იმაში, რომ ჩვენი ქვეყნის დიადი მუშათა კლასის დახმარებით, უახლოეს წლებში ჩვენ შევსძლებთ მუშათა და კოლმეურნეთა კეთილდღეობის ამაღლების ამოცანა გადავჭრათ უფრო ჩქარა, ვიდრე ამას ვახერხებდით დღევანდლამდე.

ამხანაგებო, ყრილობა სახავს შემდგომ გზებსა და შესაძლებლობას ჩვენი საბჭოთა კავშირის თავდაცვის განმტკიცებისათვის. ჩვენი გამარჯვებანი დიადი და შეუწყველნი არიან, მაგრამ ჩვენს ირგვლივ, ამხანაგებო, კიდევ სცოცხ-

ლობს, კრდევ არსებობს, მართალია, გახრწნის გზაზე დამდგარი, მაგრამ ჩვენ-
დაში მტრულად განწყობილი კაპიტალისტური მსოფლიო. განმტკიცების გზით
მაკალ კომუნიზმს იგი უსევს თავის უკანასკნელ ძალებს.

თავიანთი დედაქალაქების მოედნებზე ფაშისტები სწვავენ მარქსის, ენ-
გელსის, ლენინის და სტალინის შრომებს; მათ ავიწყდებათ, რომ მშრომელთა
და ჩაგრულთა მილიონების გულში ჩაბეჭდილია ჩვენი დიადი ხელმძღვანე-
ლების და ფუძემდებლების მოძღვრება.

ამხანაგებო, ჩვენ უნდა გავაკეთოთ ყველაფერი იმისათვის, რომ თუ ჩვენი
მტრები აღმოსავლეთში ან დასავლეთში განიზრახავენ ხელი ახლონ დიდი საბ-
ჭოთა კავშირის წმინდა საზღვრებს, მზად ვიქნეთ დავატეხოთ მათ გამანად-
გურებელი რისხვა.

ამხანაგებო, პარტიის მე-17 ყრილობის მუშაობა არის ამის გარანტია.

დასასრულ, ნება მიბოძეთ გადმოგცეთ ძმური ბოლშევიკური სალამი ინ-
ქალაქისა, რომლის დელეგატობა მე მხვდა წილად, — სალამი ჩვენი სახელო-
ვანი ლენინგრადისა!

გაუმარჯოს ჩვენი დიადი წითელი დედაქალაქის — მოსკოვის მუშებს!

გაუმარჯოს ჩვენი საბჭოთა კავშირის მუშათა კლასს, რომელიც წინ უძღ-
ვის მრავალმილიონიან კოლმეურნე გლეხობას!

გაუმარჯოს ყველა ჩვენი გამარჯვების ხელმძღვანელს, — ჩვენს სახელო-
ვანს, შეუდრეკელს, დიადს მთლიან კომუნისტურ პარტიას, მის მე-17 ყრი-
ლობას, მის სახელოვანს, ქედმოუხრელს, დიად ხელმძღვანელს და სტრატეგს,
ამხანაგ ს ტ ა ლ ი ნ ს (ძახილი: „ვაშა“, „გაუმარჯოს მე-17 ყრილობას“,
„გაუმარჯოს ს ტ ა ლ ი ნ ს“, „გაუმარჯოს მსოფლიო რევოლუციას“, ოვაციით
ინტერნაციონალი).

მხატვრობის დიკციონარი

მირზა ბელოზანი

ერთხელ ბინდისას გაგზავნეს შტაბში
და დაბრუნება დილამდე ბრძანეს.
გამოიყვანა მხედარმა რაში,
მიუალერსა პირუტყვის თვალებს.
მოუთათუნა კისერზე ხელი,
და ისარივით გაფრინდა ცხენი...

ვიწროვდებოდა გზა სახიფათო,
გზის მარჯვნივ ხევი გველივით იწვა,
და მოხრილი ხე, ტლანქი და ფართო,
თითქმის სწვდებოდა ტოტებით მიწას.
ცხენის ნაბიჯი ხის ფესვებს ეცა,
შეასკდა კაცი გაშფერილ ტოტებს...
აღმოსავლეთით გაფითრდა ზეცა,
და ეძახოდნენ ქოტები ქოტებს.

დაჭრილი კაცი უნაგირს მოსწყდა,
გააღო ხემა ლაში საზარლად.
ვაჟკაცს გულიდან გმინვა აღმოჰხდა,
კივილმა მთები შეაზანზარა.
მერე ღუმილი ფრთადაშვეებული
გაეკრა ირგვლივ დაბურულ ტყეებს,
და სუნთქვა ჰქონდათ შეჩერებული
მაყურებლებად წამომდვარ ხეებს...
ცხენი ნაპრალებს ჩასდევდა სწრაფად,
წალი კლდეების ქიმზე სხლტებოდა,
სადღაც მდინარე გარბოდა ქაფად,
ტალღა სხვა ტალღას ეჯიბრებოდა.
ჩავიდა... თვალში ჩაუდგა ნისლი,
გულს—ერთხელ მფეთქავს და მოამაგეს,
დაუგდო ყური... და მხედრის სისხლი
წითელ ხალივით დააჩნდა ბაგეს.
მიხვდა პირუტყვი — კვდებოდა იგი,
ვინც უშრევბდა ყოველ ცისმარეს;
შეჟრჟოლდა, ღამეც დაღუშდა ირგვლივ
და ცრემლი მოსწყდა პირუტყვის თვალებს.
გაიპო ღამე ცხენის ქვითინით
და თითქოს რაღაც ჩაიწვა გულში.
ადგომა სთხოვა მხედარს. ჭიხვინით,
მაგრამ მხედარი გამოდგა ურჩი.
... სტიროდა ცხენი მხედრის დაკარგვას —
მარცხს აბრალებდა თავის შმაგობას,
მოკვდა მხედარი და მას თან გაჰყვა
კაცის და ცხენის ამხანაგობაც ..

და ერთხელ ღამით, როცა ბნელოდა,
ეკრა ღრუბელი ზეცის დასავალს,
გზაზე ვიღაცა სევდით მღეროდა
კაცის და ცხენის თავგადასავალს.

ორდენოსან შოფერს ნესტორ ალაგიძეს.

ხარობდა ხევი მქუხარხმიანი,
სველი ლოდებიც თიტქოს მღეროდნენ.
გზები გველტანა, გზები ქვიანი
და ლაჯანური*) არავიანი
შენს ვაჟაკობაც შემოსცქეროდნენ.

შენ კი მისდევდი გზას გაღლებით,
ხევი მანქანის ეხო ბორგავდა
და მარად სველი კლდეთა თალები,
ხშირად ცრემლებით გულისწამლები,
მარტის წვიმიან ზეცას მოჰგავდა?

მას შემდეგ ოცჯერ შესკდათ სიცილი
კვირტებს და მწვანედ გადმოიშალენ.
გაყვითლებული და სახეცივი,
ქარწალებული და გაცრეცილი,
ოცჯერ დაეცენ ფოთლები შარებს...

მზემ ცას და მიწას აპრილი მისცა,
მერცხლები მისცა ხმადარხელი.
შთამაგონებელ სიმღერად იქცა
ახალგაზრდა მზით დასისხლული ცა;
ცა ორწოხებზე ჩამოხეული.

*) მდინარეა, ლეჩხუმსა და სვანეთის საზღვარზე.

და ოცი წელი — ოცი მაისი,
ოცჯერ მოფრენა ურიცხვი მერცხლის, —
ისევ მიმზიდველ ხმებად გაისმის
და საქეს მართავ, როცა აისი
კრიალებს, როგორც შენი თმის ვერცხლი.

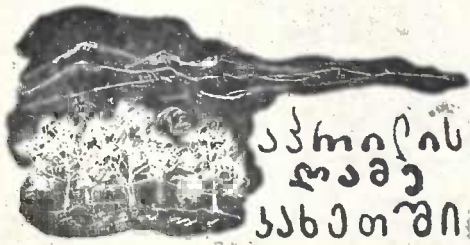
უფრო გაზრდილა, უფრო დიდია
გარბენის ცეცხლი და აღმაფრენა,
შენი ფიქრები სხვა გზით მიდიან,
შენ ინდუსტრიის თუ ხარ მინდია
და გესმის მუნჯი ლითონის ენა,

თორემ რა იცი რკინას რა უნდა,
რა უნდა მფეთქავ მანქანის ძარღვებს!
სიძნელემ გზები ვერ გაგიმრუდა,
რჩეულის ეშხი გიტაცებს მუდამ
და გადარბენის მანძილებს არღვევ.

როცა აიენის კეკლუც ნარგისებს
შემოლამების ბინდი ეცემა, —
მოვა და ბინას შუქით აგივსებს
რიონის გულში დანაბადი მზე
და ცის კალთებიც აიკეცება...

მაშ, მიმიხვდები თუ რა მაშლერებს,
განცდის ჩქერები გულს რად უვლიან,
კვლავ ყურს დაუვდებ ლითონის ბგერებს,
გჯერა ჟამთა სვლა ვერ დაგვაბერებს, —
ყოველი წუთი სიხარულია!..

და მინდა მუდამ იყო პირველი,
კაცი ზღაპრული გმირის ბადალი,
რომ გაირბინო ორბელის ველი,
სვანეთის გზები გასაკვირველი
და გამობრუნდე ოქროს მადანით.

(ილია ქავკავაძის ხსოვნას)

ამ ლურჯ ლამეში დინჯი აპრილი
დგება, იშლება, როგორც ზღაპარი...
და ალაზანი ფაფარაყრილი
მორბის, მოღელავს მძაფრი ჩქაფანით;
ჰქრის ნიავექარიც—ცელქი, ხმატკბილი,—
ტოკავს ტირიფი, ტოკავს ლაფანი!...

აგერ ქალები, აგერ ყვარელი,—
მომელანდება ბავშვობა შენი!
რა გიჟმაჟი ხარ, რა საყვარელი,
მხრებზე გეფრქვევა სხივების ჩქერი;
ნეტავ ოცნების ლურჯი კარები
არ დაიკეტოს,—რომ შენი ცქერით
დატკბეს ჭაბუკის ნორჩი თვალები!...

დაქოჩრილ ბუჩქებს ვუგზავნი ღიმილს,
გულმკერდს გიმშვენებს ვაშლის ფანტელი;
მაგ ნათელ შუბლზე სიცოცხლე ღვივის,—
მოგაქვს ფიქრები და ჟრუანტელი;
მოდიხარ, უსმენ დურუჯის ყვირილს
და შემოგხარის გუნდი ატმების.
მაგრამ გაივლის ოცნება ჩემი,—
ველარ გიცქერი დაღუპულ არწივს,
მგზავრი დუმილის ბადეში ვრჩები,—
და შენს მაგივრად გაშლილი ფრთებით:
კავკასიონი მიდგება თვალწინ!...

შეგერგო მშობლის ტკბილი ალერსი,
მოგცა ძალღონე კახეთის მიწამ;
შეჰკარ კამარა უმწვერვალესი
და საყვარელი სამშობლო იცან!...

მოვარდა შენი სიტყვა და ლექსი,
როგორც აპრილის ჩხრიალა წვიმა;
და მშრომელ ხალხში გაიდგი ფესვი,
კლდეზე მაგარი, ყინულზე წმინდა;
შენი ქუხილი ჩვენ ეხლაც გვესმის,
შენი ამავე დღეს უფრო ბაწყინავს!..

აფეთქდა დილა... მგალობელ ჩიტებს
 აქვთ სახეიშო შეკრება ბალში;
 ვენახში სიომ დაჰქროლა კიდევ
 და წამოშალა ფოთლების ტაში.
 მერე აენტო ბაღჩეზი, თითქოს
 უცებ მოვარდა მზის ნიაღვარი,
 ირმის რქასავით აღმართულ ჭიგოს
 შემოეხვია ლერწოთა დაშქარი.
 ქარვის მტევენებმა იელვა მაშინ,
 შეათამაშა მძივები ქართან;
 სიმწიფის ნირი ჩამოდვა ბალში,
 რთველის იერი დაეტყო ხარდანს.
 დგას კოლმეფორნე, — მადლიან ვაზებს
 რომ სიმღერები უთხრას გვიანი,
 რომ რქადაგრეხილ წალმოვან სარზე
 მოსჭრას მტევენები რიყრაყიანი.
 და რომ აღიღოს ეს ნიადაგი, —
 ეს ნოყიერი მიწის ნაჭერი,
 რომ სახლწი იდგეს სიტკბო ბადავის
 და ქვევრებდღან დუღდეს მაჭარი.
 დგას კოლმეფორნე, — შეკრულ ტალაფერს
 შესჩერებია ხელში ვოდორით,
 დაწინდულ ლერწებს შეაქანავებს, —
 წამოეშლიება ვაზებს ქოჩორი...
 მებაღეს რთველი უდგას და ეხლა
 იწყება დიდი ზეიმი ბალში,
 ქარვიან მტივენებს სხივები ვერცხლავს
 და მოიბრხევა ფოთლების ტაში.

ძაბული

ეზოში რბილი მოლი ჩურჩულებს.
 კოკობ ვარდივით მოდის ძაბული.
 შუბლთან ისწორებს ოქროს კულულებს.
 ხისქვეშ ყვავილა ხბოა დაბმული.
 მღერის ძაბული, აფხაზის ცირა,
 ნორჩ ლერწამივით მაღლა აყრილი.
 ხბოს უალერსა, დიდხანს უცქირა,
 დიდხანს ჰკოცნიდა ნაზად დახრილი!
 ხბო შესცქეროდა მწვანე თვალებით,
 წაბლის ფერი და კობტაფეხება.
 ძაბულის ხელზე მას გამალებით
 თითქოს უნდოდა ენის შეხება!
 ძაბულის მკერდი, როგორც ცისკარი,
 ძოწისფერია, ვარდის ნარევი.
 მზე ჯერ ამოსვლას რომ არ იჩქარის
 ცა ვარსკვლავებით ნამძინარევი,
 ჩადის ძაბული ლიმონის ბაღში.
 ნერკებს ევლებს. ეჩურჩულება.
 შეპარულ ქათმებს დასძახს: აქში!
 მწვანე ფოთლებში, როგორც თქმულება,
 გაუჩინარდა ტანის მორხევით.
 მაღალი ფიჭვი ძირს იყურება,
 თითქო შრიალი იწყო მოლხენით.
 მოთოხნა მიწა, მიჰყვა პირწმინდად,
 ჩაყარა ნერგი, მოვლაც ითავა.

დაბულის ხელით მოვლილ მიწიდან
ხემ ვარსკვლავები ამოიტანა!
მწითე ნაყოფი ნაზად დაკრიფა.
სახვლიოდაც შრომას ეშურვის.
მისცა ლიმონი ბლომად ფაბრიკას,
რადგან საკაბე სურს აბრეშუმის.
ეზოში რბილი მოლი ჩურჩულებს.
ვაშლილი მკერდი მოაქვს დაბულის.
მღერის, იცინის, არხევს კულულებს,
როგორც პირველი დღე გაზაფხულის!

ეს ტკბილხმიანი ჩონგური
ერთმა ღურგალმა გათალა,
ჩააწყო ხმები სოფლური.
იმ ხმებით ვინ არ დამთვრალა!

შიგ ჩადო ჯადო ნამღვილი,
მომღხენი კაცის გუნების.
უსმენენ გულის წადილით,
არ ახსოვთ დარდი სრულებით.

წევს ქალიშვილის კალთაში
ჩონგური კისერმოღერით.
გულში სიხარულს რა წაშლის,
შავთვალა გოგო რომ მღერის!

ჩონგური ჯერ არნახული
ერთმა ღურგალმა გათალა,
ჩადო ცეცხლის ხმა ხალხური,
იმ ხმებით ვინ არ დამთვრალა!

„შვიდი კაცის ქალიშვილი“

(პატარა ეპიზოდი 1925 წლის ცხოვრებიდან)

„შვიდი კაცის პოლიტიკა“ მეზვით გავარდა სოფელ „მწვერვალში“. პირველი ნაპერწკალი მამა ოლიფანტეს მოხვდა, შეანჯღრია, აათორიაქა, გადმოაგდო საწოლიდან და სამოქმედოდ გაიწვია.

— მაშ, შვიდ, შვიდ კაცს აქვს უფლება გახსნას გაუქმებული საყდარი, შვიდ კაცს, არა? ა? — ამბობდა ოლიფანტე და ქალამნის თასმებს ისკვნიდა.

— წავიდე, ერთი, მოველაპარაკო სავლეს, რას იტყვის, — გადასწვიტა ოლიფანტემ. გაშლილი გაზეთი მოწიწებით დაკეცა, ჯიბეში ჩაიღო, ანათორა წამოიხსა, ჯოხი აიღო და საფლავივით ბნელ ღამეს შეუერთდა.

ნახე!... რა ამბები ხდება ქვეყნად... ვინ მოელოდა ამ ამბებს სულ რამდენიმე თვის წინეთ, როგორც ვატყობ ესენი ნელ-ნელა ყველაფერს ძველს დაუბრუნდებიან. იცოცხლე, თურმე, და ყველაფერს მოესწრები ადამიანი, — ფიქრობდა ოლიფანტე და ჯოხით სიბნელეში გზას იკვალავდა.

მართალია, მამა, ოლიფანტე დიდი მორწმუნე არასოდეს ყოფილა, სოფელ მწვერვალში ჯერ კიდევ ბევრს ახსოვს დიდ ხუთშაბათს და წითელ პასასკევს ხორციით რომ გამოიბერებოდა ნომლე, მაგრამ საყდრის გაუქმება მაინც ელდასავით ეცა და რამდენიმე წელიწადი იგლოვა ის „წყეული“ თარიღი:

სხვა რომ არ იყო, საკუთარი კუჭის და ჯიბის საკითხი? — გაიფიქრებდა ოლიფანტე და მძიმედ ამოიოხრებდა. უბედურება კიდევ ის იყო, რომ საყდრის გაუქმებასთან ერთად თითონ ოლიფანტეც „გააუქმეს“, სოფელში სალამს არავინ აძლევდა, აღარც კი ამჩნევდნენ, თითქოს სიცოცხლითვე მკვდარი იყო.

„წმინდა სალოცავი“, — ის ხომ სულ წაბილწეს, გააოხრეს, მაგრამ არაფერი: ღმერთია მოწყალე, დავიბრუნებთ ძველ საყდარს, ძველ დიდებას და პატივს და მერე ჰერი ბიჭო!... ამ სიტყვებთან ისეთი შეჰყვირა სავლეს

ქიშკართან მისულმა ოლიფანტემ, რომ მითვლემილ ძაღლებსაც კი გამოეღვიძა და გაათვრებული ყუფით გამოექანენ მამა ოლიფანტესაქენ.

— ეს ძაღლები რამ გადარია, რომ არ ვიცი?!...

შენი მკვდარი და ცოცხალი!.. — დაიღრიალა ოლიფანტემ და საკბენად მისულ ძაღლს უშველებელი ქვა სთხლიშა. ძაღლმა საშინელი წკავწკავი მორთო, პირი იბრუნა და ოდის ქვეშ შეძვრა.

— ვინ ხარ, ძაღლს რომ მიკლავ?! — გამოეხმაურა სახლიდან ნამძინარევი სავლე.

— სავლე ბიჭო! ვილაც მგზავრმა შენ ძაღლს ქვა ესროლა, გავცოფთი კაცი და კინალამ ვეცი წელში, მაგრამ გამექცა, აი სად მიდის, დაინახე! უპასუხა ოლიფანტემ და თითი დაღმართისაქენ გაიშვირა, სადაც სიბნელის მეტი არაფერი ჩანდა.

სავლე ყავარჯენით ძირს ჩამოცოცდა, ალაგებს გადაადგა, შარას გახელა და დაუსტვინა, მაგრამ ჩამიჩუმე არსაიდან ისმოდა.

— სავლე! დაანებე თავი, ვეღარ მოეწევი, გაიქცა, — ურჩია მეგობრულად ოლიფანტემ — შენთვის მე დიდი სასიხარულო ამბები მაქვს სათქმელი. იცი, სა-ვლე, რა ამბები ხდება?!... მიიყარა სულმოთქმულად ოლიფანტემ. დღეს გაზე-თში დეკრეტი, დეკრეტი, გაიგე, ბიჭო! —

— ჰო, დეკრეტი, — ძლივს ამოიღო ხმა სავლემ, ისე რომ მისი გონება კი-დეც იმ მგზავრთან იყო, ძაღლს რომ ქვა ესროლა.

— მერე, მერე?

— მერე და დეკრეტის ძალით სოფელში თუ შვიდი კაცია წირვალოცვის მსურველი, საყდარი უნდა გაიხსნას, გაიგე?...

— ჰო, საყდარი უნდა გაიხსნას, — გაიმეორა სავლემ უგულოდ, თითქო აქ არაფერიყო, — მერე?

— მერე და... შენი სიკვდილი და არგადარჩენა! დაგიღია პირი! მერე ის, რომ მოვავროვოთ შვიდი კაცი, მოვაწერიოთ ხელი. გავგზავნოთ რაიონში და საყდარს გაგვიხსნიან.

— ჰოო, საყდარს გაგვიხსნიან?! — გააგრძელა უგულოდ სავლემ.

— მართლა, გაგვიხსნიან?! — ერტობაშად გამოერკვია ნამძინარევი სავლე, ყა-ვარჯენი ხელში შეათამაშა და კვიცივით შეკუნტრუშდა.

— მოიცა, კაცო! რას ხტუნავ, ჯერ ადრეა, შვიდი კაცის მოგროვება ასე ადვილიც არ არის ჩვენს დროში.

— ჰო, არც ისე ადვილია, — გაიმეორა სავლემ ოლიფანტეს ბოლო სი-ტყუები, — მაგრამ, რატომ, შვიდი კაცი არ არის ჩვენს სოფელში?!

— ბიჭო, შე აბდალავე! შვიდი კაცი რაეა არ არის, მაგრამ შვიდი მორწმუნე უნდა, გაიგე?! — ჩასძახა ოლიფანტემ.

— ჰოო, მართლა, შვიდა მორწმუნე უნდა, თუმცა შეიძლება შვიდი მორ-წმუნეს მონახვაც.

— აბა, დავთვალოთ!

ხუცები ალაგებს ორივე მხარეს ჩამოსხდენ და მორწმუნეების თვლას შეუ-დგნენ.

— ოკაკვე, — უბრძანა ოლიფანტემ და სავლემაც ნეკი სანახევროდ მო-
ლუნა.

— პირველი — იპოლიტე.

— რომელი იპოლიტე? — შეეკითხა გაუბედავად სავლე.

— იპოლიტე; ბიჭო, ჩვენი გელაძე, ძველი ვაჭარი ჩვენი კაცი, ხელს რაფა
არ მოგვიწერს?

— ჰო, მართლა, იპოლიტე! მოვკაკვე ერთი...

— მოკაკვე, ჩემი ცოლი დარინე და შენი ცოლი ბუჟუტი — და ნეკს არა-
თითი და შუათითი მიჰყვა.

— მოკაკვე ლომინე, ჩვენი ძმა-კაცი, მევახშეს რომ უძახიან ბოლშევიკე-
ბი... — და სალოკი თითიც მოიკაკვა.

— პუპი, ჩვენი ექიმბაში, და ლუკა მნათე.

— რამდენი სულ? — სავლემ მოკაკული თითები გადათვალა, მაგრამ შეიდი
არ გამოვიდა. შეიდი, შეიდი... — აბუტბუტდა ოლიფანტე — შეიდი კაცი რაფა არ
იყოს სოფელში, ფუი ამფერ დროებას!

— აბა, მოიფიქრე სავლე! კარგად მოიფიქრე, ვინმე გეყოლება — ჩააცივდა
ოლიფანტე, მაგრამ სავლეს ამ წუთს თვალწინ ნადრევედ წარმოუდგა გახსნილი
საყდარი, წირვა-ლოცვა, ჯვრისწერა, მკვდრის ფული, ძველი დიდება და პა-
ტივისცემა...

— ჰეი! — შეიყვირა ოცნებაში წასულმა სავლემ და ხელები ჰაერში
გაასავსავა.

— ვაი შენ და ღვთის ცეცხლი! — მიაძახა უმაღლ ოლიფანტემ — რა გაყვი-
რებს, რომ არ ვიცი?!

— რა მაყვირებს და... რა მაყვირებს... იცი რა? ორიც ჩვენ ხომ ვართ, —
მოისაზრა პასუხი დარცხენილმა სავლემ — ექვსი და ორი ხომ რვა ვიქნებით,
შვილის მაგიერ.

— ოჰო, თქვა რუქამ არაკი! — შენ და მე ვინ გვთვლის კაცად, შე აბდა-
ლავ? ჩვენ არა ვართ, ჩემო სავლე, სათვალავში, არა, მიხვდი?

— რაფა კაცო! ერთ კაცად არ გვთვლიან ამ ორ კაცს?!

— დაიბნა სავლე.

— მაშ ესე, მეშვიდე გვჭირია, მეშვიდე, — გაჰყვა ფიქრებს ოლიფანტე. შეი-
დი მორწმუნე, რაფა არ იყოს სოფელში, ფუი, დასწყევლოს ღმერთმა, მაინც რა
ოხერი რიცხვია, რატომ შეიდი და არა ექვსი, ან რვა?... მეშვიდეს ძებნაში
შვიდჯერ მაინც გადასინჯა მთელი სოფელი, მაგრამ სასურველი წევრი ვერ
იპოვა.

* * *

შულამე გადავიდა, მამლებმა ყივილს მოუხშირეს, სადღაც კოტმა დაიწი-
ვლა.. ნაგვიანებმა მთვარემ მთის მწვერვალებს გაღმომოშუქა და კაშკაშით შეა-
ნათა თვალეში ხუცებს, კითხვის ნიშნებით რომ იყვნენ ერთმანეთის პირის-
პირ ალაგებზე მოკაკული.

— სავლეე? — გააბა ძახილი აივანზე გამოსულმა ბუჟუტომ და უცხო კაცის
დანახვისას შალი მოიხურა.

— მოვდივარ, — გაეხმაურა სავლე და წასასვლელად მოემზადა.

— რა ვიცი, გული კი გამიხეთქე და, — წაიბუზღუნა ბუჟუტიმ.

— ოლიფანტე! იცი, რას გეტყვი? ეხლა დავიძინოთ და ხვალ მაგ საქმეს მე თვითონ მოვაგვარებ, კაცის მეტი რაა, ოჯო, ჩვენს სოფელში. მართლა ისე კი არ არის საქმე, შენ რომ გვონია, მორწმუნის მეტს რას ვიშოვით, შენ სხვა თქვი, თორემ! წავალ თორემ ი დედაკაცი გადამერევა, — და სავლემ პასუხის დაუცდელად ყავარჯენი შეატრიალა.

— ღამე მშვიდობისა, ოლიფანტე!

— ღამე მშვიდობისა, — გულნაკლულად უპასუხა ოლიფანტემ. სოფელში ხმა დაირხა — საყდარს ხსნიანო.

როგორც საერთოდ, ყოველი ახალი მოვლენა, ეს ამბავიც სხვადასხვა ცნობიერებაში სხვადასხვანაირად გადატყდა და ყველამ თავისებური დასკვნა გამოიტანა. სენსაცია, საყდრის გახსნის გარშემო შექმნილი, მალე ჩაქრებოდა, რომ ხუცებს მოეხერხებიათ და შვიდი წევრი ეშოვათ, მაგრამ ეს არც ისე ადვილი აღმოჩნდა: ჩვენ მიერ ჩამოთვლილ ექვსი წევრიდან ორმა უარი განაცხადა სხვადასხვა მოსაზრებით და ეხლა მათ უკვე სამი წევრი აკლდათ.

— წავიდა, გაფუჭდა დრო, შაურად არ ღირს ცხოვრება! — ბუზღუნობდა ოლიფანტე, მაგრამ იმედს მაინც არ კარგავდა და ხან ერთ მეზობელს მიადგებოდა კარზე, ხან მეორეს, ვითომ რამე საქმეზე, და საუბარს კი საყდრის გახსნით დააბოლოებდა.

— მერე, მერე!? — შეეკითხვა ნადიაკენარ სიბიტიეს ცოლს, ცეცხლის პირას მჯდომ ეროდინეს, ნინო და ცომის ზელვა დაიწყო.

— მერე და ის, რომ — განაგრძო ეროდინემ — მღვდელ-დიაკვანი ისევ უნდა იქნესო, წირვა-ლოცვა დი ღვთის შიში ისევ უნდა დაბრუნდესო. მერე... რა ვიცი, ალბათ...

— მასპინძელო! — გაისმი ქიშკრიდან ხმა, სწორედ იმ დროს, როდესაც ნინომ ცომი გავარვარებულ ქვის კეცზე დაღო.

— სიკვდილი და არგადარჩენა! — რამ მოგიყვანა ახლა, სად მაქ შენი დრო!? პუბი იქნება, ნამდვილად, საყდრის საქმეზე, — აბუზღუნდა ნინო და ცომიანი ხელი კალთაზე შეიწმინდა.

— დედა! რამ მოგიყვანა, ბატონო, პუბი, რამდენი ხანია არ მინახვიხართ, თქვენი ჭირიმი, ჩემო პუბი და დარინე, მობრძანდით, ჩემო ბატონო, მობრძანდით! — მიაყარა ზედიზედ სტუმრებს ნინომ და შინ შემოჰტდვა.

— კი, მარა ახლა რომ ავინებდი შენ არ იყავი?! — აღუნღულდა ნინოს ექვსი წლის შვილიშვილი გივი. ნინოს ელდა ეცა, ბავშვს თმები მოუქაჩა, ტუჩები მოუჩეჩქვა, ნაცარში ჩაწოლილ ლეკვს ფეხი დაადგა, ჭაკივლა, ციბრუტივით დატრიალდა, და სტუმრებს სკამი მიაწოდა. ბავშვი კუთხეში აიტუხა და სლუკენი ამოუშვა.

— ნინო ბატონო! იცი, რეიზა შეგაწუხებ. — დაიწყო შემპარავად პუბიმ. — შენ კი გაიგებდი, ახალი კანონი რომაა გამოსული... ჰო და იმ კანონში ასე წერია რომე, სადაც სოფელში ხუცესი და საყდარია, თუ კი შვიდი წევრი ყავდეს, ყოლგან¹⁾ გახსენით საყდარი, ხალხს წირვა-ლოცვა არ დაავიწყოთ!

¹⁾ ყოლგან, იგივე ყველგან, გურული გამოთქმა.

საკუთრი და ჯვრისწერა შემოიღეთ, თორემ ხალხი გაურჯულდაო. ჰო და ახლა ჩვენც მოვიფიქრეთ, რომ აგი ჩენი საყდარი რომ წაბილწეს და გააოხრეს ვილაც ყაზირალებმა, გვინდა დავიბრუნოთ შენი ჭირიმე, და ღვდლებს გადავცეთ.

— აბა, აბა! მია ამბავი ეხლა ეროდინემ მიაგებო, — დაემოწმა ნინო ისე, თითქოს დიდი მსურველი ყოფილიყოს საყდრის გახსნისა და ეროდინესაკენ მიიხედა, მაგრამ იგი უკვე გაპარულიყო, — ჰო, და, გითხრა სიმართლედ, ნამეტანი ვამეხარდა, რომ გითავებიათ ეგ დიდი საქმე, შენ ყოლიფერ კარგს იზამ, ჩემო პუპი!

— ჰო და, იმაზე შეგაწუხეთ, მე და აგერ დარინემაც, რომ გვინდა შენც გედოს წილი ამ საქვეყნო საქმეში, ვიცი, გეწყინებოდა, რომ არ გვეცნობებია, და პუპიმ სია და ფანქარი მიაწოდა ნინოს.

ნინომ თახჩიდან სათვალეები ჩამოიღო, ყურებზე ჩამოიციო, სიას დახედა და შიგ ოთხი წევრი გაარჩია, ფანქარი მოიმარჯვა, მაგრამ, სწორედ ამ დროს თითქო რალაცამ დაჰკრაო თავში, მოსაწერად აწეული ხელი ჰაერშივე გაუშეშდა. ოთხი ვაჟი, ოთხივე პარტიის წევრი, მწყკრივში ჩამდგარ ჯარისკაცებდევით დაირაზმა მის თვალწინ, — შენ არცხვენ შენ შეილებს, რა პასუხს გასცემ მათ! დაიწვილა ვილაცამ ყურებთან და ნინოს მთელი ტანით კანკალი დააწყებინა. დაიბნა, მიხვდა რომ გაება და...

— დედაკაცო! აი ხბო რომ აგიშვია და აწოვებ, რატომ არ გამოხედავ! — შემოიძახა ეზოში ნინოს ქმარმა ჯაბულომ და ხბოს ბაწარს დასწვდა.

ნინომ დრო იხელთა და სიით ხელში გარეთ გავარდა.

— რამ გაგაბდალა, ქალო, რა დროს საყდარია! ვერ ხედავ რა ამბები ხდება ქვეყანაზე? — დაიბღვინა ჯაბულომ და კარებში შეაბიჯა.

პუპიმ იგრძნო მარცხი, სია გამოართვა, ჯოხი აიღო და ბაჯბაჯით გაუდგა გზას. დარინეც წამოდგა, თავსაფარი შეისწორა და ჩანჩალით მიჰყვა უკან.

აღმასკომის პატარა ოთახი პაპიროსის ბოლით არის სავსე. ახალგაზრდობა, სოფლის აქტივი მშრომელი გლეხობა, გაცხარებით მსჯელობს „მწვერვალის“ საჭირბოროტო საკითხებზე.

— სოფელს დღემდე არ აქვს წითელი კუთხე, კლუბი, სამკითხველო, ძვირფასი ხისაგან აშენებული საყდარი, აქლემის კუზივით, რომ აზიდულა უწნოდ „მწვერვალის“ ზურგზე ორი ხუცესის „კაპრიზს“ ემსახურება, იღვენთება ფოლადივით, თმახუჭუჭა გოგონას სიტყვები ჰაერში და კრებაც სულგანბული უსმენს მას. — მთელი სოფლის მოსახლეობა მოითხოვს, — განაგრძობს ის — საყდარი — დაინგრეს და მის მასალისაგან აშენდეს კლუბ-სამკითხველი.

კრებამ იმსჯელა და დაადგინა... რომ და ვინაიდან და რადგანაც სოფელ მწვერვალს არ აქვს კლუბ-სამკითხველო და სხვა და სხვა...

ეკეტარზე ჩამომჯდარი სავლე უაზროდ გაჰყურებს შორეულ სივრცეს. ზაფხულის მშვენიერი დილაა და ყვავილების ისეთი დამატრობელი სუნი დგას, ადამიანს სულს და გულს რომ უფორიაჩებს და ყველაფერს ავკარგს მოაგონებს ხოლმე. მოლაზონს საყდარი გაუღია და ცოცხით ხელში დაფუსფუსებს, მარიობა დილაა და ვინ იცის, იქნება ოლიფანტემ კარგი ამბავი მოიტანოს და ეს დღე ძველებურად ვიუქმით—ეუბნება მოლაზონი სავლეს, მაგრამ სავლემ შვიდი წვერიდან კარგად იცის, რომ ოლიფანტეს მიერ მოგროვილ შვიდი წვერიდან ერთი მოლაზონია და ორიც მცირეწლოვანი.

— დასწყევლოს ღმერთმა, რას ამეკვიატა, ან მე რას ავეოლივარ,—ფიქრობს სავლე და გული ბოლმით ევსება,—რად გვინდა ასეთი საყდარი და წირვა-ლოცვა, თუ შვიდი კაციც არ გვეყოლება! ჩვენს ხალხს ოცი წელიწადია დავიწყებული ჰყავს ღმერთი და ჩვენ კი ვერ მივხვდით. ოლიფანტე მაინც თავისას გაიძახის, მას ხომ ვერაფერში დააჯერებ! რა ვარ ეხლა მე? ერთ დროს კაცი ვიყავი სოფელში, ყველა ჰკუთს მეკითხებოდა, ეხლა კი ამ გაუქმებულ საყდარსავით ვდგევარ ყველასაგან მივიწყებული, კაცი არაფრად მთვლის, სალამსაც კი არ მაძღვეს, არა მარტო ახალგაზრდები, მოხუცებიც, ვაი ამ დღეს, ვაი ამ ცხოვრებას, რად ვღირვარ ეხლა მე?

— დილა მშვიდობისა სავლე!—წამოადგა თავზე ნადიაკვნარი სიპიტე და პასუხის დაუცდელად ოლიფანტე იკითხა.—ოლიფანტე?—გააგრძელა ჩვეულებრივ სავლემ—წასულია, საყდრის მომხრეებს აგროვებს.

— რაო!?—გაიკვირვა სიპიტემ,—საყდარი თავზე გენგრევათ და... დანახე—გაუშვირა თითი.

სავლემ იმ თითს თვალი გააყოლა და აუარებელი ხალხი, დანახა მოედანზე თავმოყრილი. სიპიტემ იდროვა, საყდარში შევიდა და მოლაზონთან თათბირების შემდეგ ორი ლანდო ბოლჩებით ხელში სიზმარივით უკანა კარებიდან გაქრა.

* * *

მოედანზე მხიარული სიცილ-კისკისია.

ახალგაზრდობა, აქტივი იერიშისთვის ემზადება.

სოფელ „მწვერვალის“ დღიურში ახალი ფურცელი იწერება: რაიონიდან ელსმენმა აცნობა სასურველი შედეგი.

— ოცი, ეფიზო!—საყდრის გუმბათზე ჩიტომ უნდა აიტანოს დროშა—თომას ციცემ—ეუბნება ასაკადასული ეკვირინე ეფიზოს და შურით გასცქერის ჯანლონიშ სავსე გოგონას.

ჩიტო კი ამ დროს ოთართან საუბრობს.

— ძველი ქვეყნის ნაშთის გადაკეთებასთან ძველი მორალიც უნდა შეიცვალოს, ამისთვის ჩემი პირობა ხომ იცი?... ამბობს ოთარი.

— ოთარი! არ გრცხვენია?... ჩვენ ხომ ახლობლები ვართ...

— ჩიტო! დაანებე მაგეებს თავი, თორემ ისეთ გუნებაზე დაეღვები, რომ შეიძლება გადმოვვარდე ძირს.

— და სწორედ ეს მისცემს საბაბს ხუცებს და ძველი ქვეყნის ნაშთებს გაავრცელონ ხალხში ცრუმორწმუნეობა. კარგი ოთარ, თანახმა ვარ, მხოლოდ თუ გაჯობე... იცოდე, უნდა მომეხსნა, პირობა ხომ იცი... ვინც ჯვარს მიასწრებს... და ჩიტომ ოთარს ხელი მაგრად ჩამოართვა.

* * *

ხალხი ტალღასავით შემოერთყა საყდრის კედლებს, ორი ლანდი ორი მოპირდაპირე მხრიდან კატასავით აცოცდა კედლებზე.

— ოთარ, გაჯობე! — ჩასჩურჩულა ჩიტომ და ცალი ხელით რომ ჯვარს დასწვდა, მეორე ოთარს მიაშველა.

— გაუმარჯოს! — იგრიალა ხალხმა.

ოთარი გაფითრდა, დაბარბაცდა, მთელი ტანით შეიძრა... წუთი... და... მაგრამ ჩიტომ ხელი მაგრად ჩასჭიდა და მოტეხილი ჯვრის ადგილზე იმ ჯვარსავით დაარქო. ერთი წუთის შემდეგ თუნუქის გუმბათზე აფრიალდა ოქროთ ნაქარგი წითელი დროშა და, სოფელ „მწვერვალს“ ამცნო ახალი გამარჯვება.

საღსინაბედი

ქება პირველი

1. ამიერიდან სულის ჩემის ხომალდი მალი უკეთეს წყალთა საუფლოში ზეასწევს აფრას.
3. ჩვენს უკან დარჩა ზღვა სასტიკად აზვირთებული, ხამს ვუმღეროდე აწ სამყაროს რიცხვით მეორეს, სად სულს კაცისას, გაწმენდილს და განსპეტაკებულს ცად ამალღებას სრული ნიჭი მოეფინება.
7. და პოეზია სულმიხდილი რომ აღსდგეს გვედრებით, წმინდა მუზებო, რადგან თქვენი ვიყავ მარადეაჟს
9. და კალიოპეც მწედ მეყოლოს და შემაწიოს ხმა იგი, ერთხელ პერიიდებს რომ დასცა რისხვა,
11. რამაც სავსებით წარუკვეთა მათ სასოება, აღმოსავლური საფირონის ფერმა დამტკბარმა,
13. რომელიც ზეცას მოსდებოდა გავარეარებულს და სხივოსნობის ათინათი ციდან ნასროლი
15. პირველ გარსამდის ცის კაბადონს მოჰკიდებოდა, მოჰზიბლა თვალნი სიხარულით აღტაცებულნი
17. რა შემლონებელს დავადწიე ჰაერს მე თავი, რომელიც გულს და თვალთახედვას აუძლურებდა:

1-12. ამ პოემის დასაწყისში დანბე მოუწოდებს საერთოდ მუზებს და განსაკუთრებით კალიოპს.

2. უკეთეს წყალთა საუფლად უნდა, მივიჩნიოთ საღსინებელი;
3. ტექსტში: mazzi crudelle — იგულისხმება „ჯოჯოხეთი“.
9. Caliope — კალიოპე — ეპიურ პოეზიის მუზას ეწოდება.
10. ფრანგულად: პიის—დახრა ქალწულებმა შეჯიბრში გაიწვიეს, მუზები. მაგრამ დამარცხდნენ, ისინი აპალონმა კაჰკაჰებად აქცია, ოვოდ.

19. ტურთა პლანეტი სიყვარულის გამწესებელი
მთელს აღმოსავლეთს უღიმოდა, თანაც ჩრდილავდა
21. თვის ასაბიას ციურ ცთომილს თევზად წოდებულს.
მხარმარჯვნისაკენ მოვიქეცი, მყისვე მივხედე

 23. პოლუს მეორეს და ვიხილე ვარსკვლავი ოთხი,
რომელიც მხოლოდ პირველკაცთა ჰქონდათ ნახული,
 25. თითქოს ზეცასაც ახარებდნენ ციაგით თვისით,
მაგრამ ვაჟ, შენ ჩრდილოეთო დაქვრივებულო,
 27. რომ არაოდეს გელირსება ხილვა იმათი.
რა განერიდა მზერა ჩემი იმა ცთომილებს,
 29. სხვა პოლუსისკენ მოვაბრუნე, აღვაპყრე თვალი,
სად უკვე ეტლი უჩინარი იქმნა იღუმალ.
 32. მოხუც მარტოკას თვალი ვკიდე იქვე მახლობლად,
მის აღნაგობა გულისხმობდა ატივისცემას,
 33. რომელზედ მეტსაც ველარ მოსთხოვეს მამა თავის შვილს,
თეთრი ერია გრძლადმოშვებულ და სათნო წვერებს,
 35. საკმაოდ ხშირი გარეოდა ჭალარა თმებშიც,
ორმაგ ნაწნავად ზედ მკერდამდის ჩამოშვებული
 37. ოთხივე წმინდა ცთომილების სხივთა ციალი,
ისე მოსავდა სახეს მისას გასხვიოსნებულს,
 39. რომ მზისა დარად იდგა იგი ჩემსა წინაშე.
ვინ გაქცევიხართ, მარადყამულ საპყრობილისა
 41. ბნელი არავის მდინარებას, მარქვით ვინა ხართ?“
გვეკითხებოდა, უტოკავდა სათნო წვერები.
 43. ეინ გიწინამძღვრათ ვინ გიჩვენათ გზა დია ბნელი,
როცა უკუნი ღამის წიაღს განელტვეთ მუნით,

12. Dole color d'orientae zaffiro — ტკბილი ფერი აღმოსავლეთის საფირონისა.
სასოების, იმედის სიმბოლო (იხ. ჰეოპლი, გვ. 352).

15. დანტე: primo giro — გარკი პირველი — იგულისხმება ცთომილის გარსა.

17. იგულისხმება ჯოჯოხეთი.

19. La belle pianesa — ლამაზი ვარსკვლავი — ვენერა.

21. ტექსტში: Pesci — იტალ. თევზი. იგულისხმება ცთომილი პესკი — ვენერის
შხლებელი პლანეტი.

23. ეს ოთხი ვარსკვლავი: ოთხი სიქველის: ჭკუის, მართლმსაჯულების, მამაკობის
და ზომიერების სიმბოლონი არიან დანტეს წარმოდგენაში. კრიაგარის აზრით სამხრეთის
ცაზე დანტეს დროს, მარკო პოლოს. 1295 წ. (რომელმაც იავადან მადაგასკარამდის იარა)
უნდა ენახა.

31. ეს დარბაისელი მოხუცი, (კომენტარიების აზრით) უნდა ყოფილიყო კატონე
დე'უტიკა, რომელმაც თავი დასდო რომის რესპუბლიკის თავისუფლებისათვის ბრძოლაში.
მოხუცი კატონე მიჩნეულია, როგორც სიმბოლო თავისუფალ ნებისყოფისა.

45. რომლის სიბნელე ამრუშებდა ჯოჯოხეთის ველს?
გარნა ქვესკნელის სჯულისხდება არ დარღვეულა
47. ცათა აღთქმანი ზენარული ხომ არ შესცვალეს?
რომ წარწყმედილთა ჩემს გვირაბში მოსვლა შეგეძლოთ.
49. ჩემმა მეგზურმა დამაოკა და გამაჩერა,
სიტყვით, ხელებით, ნიშნებით და წამისყოფითა.
51. მიბრძანა: მყისვე დაჩოქება, ქედის მოდრეკა,
არ მოვსულვარო, უთხრა ჩემის ნებისმიერი,
53. არამედ დედამ ზესთა ზენით წარმოგზავნილმან,
„მოხოვა ამ კაცის წინამძღვრობა და გზის ჩვენება.
55. რადგან გწადია განგვიმარტო როგორც არის
აწ ვითარება და პირობა ჩვენი აქ მოსვლის,
57. ჩვენ აღარ ძალგვიძს წინ აღუდგეთ ნებასა შენსა
ამ მწირს დაისი არ უხილავს უკანასკნელი,
59. თუმცა სიშმაგის თვისის გამო სულ მცირე ქაში
მას დარჩენოდა, ვიდრე უკუ მიიქცეოდა.
61. მაშინ, როგორც ვთქვი, წარმოგზავნეს მყისვე მიწისკენ,
არ მიჩნდა სხვა გზა მის საშველად და დასახსნელად,
63. კიდევან გზისა, რომელზედაც წარვმართე იგი.
მე მას ვუჩვენე ვანწირული მოდგმა ადამის,
65. ახლა მწადია, მოიხილოს ისეთნი სულნიც,
ვის განწმედასაც ხელმძღვანელობ, მეთვალყურეობ.
67. ჩვენი აქმოსვლის მათიანეს ვიამბობ ძნიად,
ზენარულია ძალა იგი, რომლის წყალობით,
69. იგი მოგვგარე შენს სასმენად და სახილავად.
მე ვისურვებდი შეგეწყნაროს აქ მოსვლა მისი,
71. ყველასგან ნანატრს ეძებს იგი თავისუფლებას,
ეს ყველამ იცის თავგანწირვა ვისაც სჩვევია.

40. ამ საპყრობილედ იგულისხმება ჯოჯოხეთი.

41. ტექსტში: fiume.

45. ტექსტში: Valle dee inferna — ველი ჯოჯოხეთისა.

50. ტექსტში: Con parole, ecun mano, con cenni — სიტყვით, ხელით, წამყოფით, ე. ი. ნიშნებით.

56. ტექსტში: di nostra condicione...

58. non vide... — არ უხილავს დაისი — ესე იგი ჯერ მიცვალებული არ არისო, ეუბნება მოხუცს ვირგილიუსს. აქ ფიგურალური თქმაა: სულიერი და ხორციელი სიკვდილის დაპირობა.

59. follia — სიგიჟე. ეს ადგილი ეხმაურება იმ საბედისწერო გზას, რომელსაც დაადავანტე თავის ცხოვრების ნახევარ გზაზე.

61. ტექსტში: mandato. მინდობილი ჰქონდა ბეატრიჩეს მხერ.

65. fe animi del purgatorio — სალხინებელის სულნი:

73. შენ მიმიხვდები, რადგან თავათ დასთმე სიკოცხლე
უტიკასათვის, სადაც დაგრჩა მოკვდავი ნეშთი,
75. რომელიც კიდეც გაბრწყინდება განკითხვის ჟამსა.
არც თუ კანონი შეგკიბლაღავს მარადეამული,
77. ის ცოცხალია და მე მინოსს არ ვემონები
და ვიმყოფები მე იმ გარსში, უბიწო მხერით,
79. შენი მარჩია თითქოს კიდეც გემუდარება,
სულთ დიადო ჩვენც ჩავგთვალო თავისიანად,
81. ჩვენც შეგვირდომო სიყვარულის მიწის სახელით.
და გაგვატარე ჩვენ შვიდივე სამეფოს გაღმა,
83. მე კი მას ვამცნობ თავაზიან მოპყრობას შენსას,
თუ კი ქვესკნელში შენ ხსენებას არ აგვიკრძალავ,
85. „მართლაც მარჩია ლხენას ჰგვრიდა თვალებსა ჩემსა,
გვიტხრა მოხუცმა—„როცა ვიყავ მეც იმ მიწაზე,
87. მე მას დიახაც ვუსრულებდი ყოველ საწადელს,
ან კი დამლუპველ ნიავღვარის გაღმა შთენილი,
89. „ველარ მოსწვდება, იმ კანონის გამოისობით,
„რომელიც ჩემის აქ წამოსვლის ხანში დამკვიდრდა.
91. „მაგრამ თუ დედა ზეციერი შენ გხელმძღვანელობს,
„როგორც თავათ სთქვი, მოტერება რა საჭიროა,
93. „ისიც იკმარებს რომ შენთხოვდე მისის სახელით,
„წა. ლელისაგან გაუკეთე, ამ კაცს არდაგი,
95. „ასხურე წყალი და მობანე პირისა სახე,
„რომ არსად აჩნდეს მცირე ლაქის რამ ნატამალი,
97. „რადგან არ არის მართებული რომ მცირე ლაქაც,
„გაჩნდეს სახეზე, როს შეხვდება პირველ კარისკაცს,
99. „სამოთხის სელთა საუფლოში როცა მიაღწევს,
„მცირე კუნძულზე ხოშ კი ხედავ, იქ ქვევით, ქვევით,
101. „სადაც ტალღები გარს ევლება მტკიცე ნაპირებს,
„იზრდება ლელი გარეშემო ლონთქოშო შლანზე.
103. „ვერავითარი სხვა მცენარე აქ ფურცლოვანი,
„ან ღერიანი ვერ გასძლებდა, ვერ იხარებდა,
105. „რაკი რომ წყალთა მიმოქცევას არ დაჰყვებოდა.
„მაგრამ იცოდეთ აწ აქეთკენ აღარ მობრუნდეთ,
107. „ამომავალი მზე გიშველით როცა აივლით
„თხემზე ნაკლებად დაცურებულ-ბილიკით მერმე“.

77. კატონი არ ემორჩილება მინოსს, რადგან ეს უკანასკნელი ჯოჯოხეთშია.
85. ფრანგ. Marcia. კატონმა თავისი ცოლი მარჩია პორტენზიუსს ტენზიუსს და-
უთმო, ხოლო ამ უკანასკნელის სიკვდილის შემდეგ კვლავ დაიბრუნა.
100. ლელი — ამ შემთხვევაში სათნოების, თავმოდრეკის სიმბოლოა.
112. mollo limo — რბილი შლამი:

109. და განქრა იგი. წამოვდექი სიტყვისუთქმელად,
მიფუახლოვდი, ვეახელი ისევ ჩემს ოსტატს,
111. და მივაჩერდი, გავუყარე თვალი მყის თვალში.
„აწ მე მომყევი შვილო ჩემო, მითხრა ოსტატმა,
113. „უკან გავბრუნდეთ და ჩავეშვეთ იმ ბილიკიდან,
„რომელიც ტაფობს ძირს ჩაყვება ქვემო მიჯნამდის“.
115. უკვე ცისკარმა წინ გაიგდო რიჟრაჟის ჟამი,
ილტვოდა მრუმე პირისაგან სინათლისასა,
117. მე მყის შევნიშნე შორეულის ზღვისა ცახცახი.
და ჩვენც ვიდოდით როგორც მგზავრი ვინმე ეული
119. დაკარგული გზის საქებარად უუქცეული.
დარდს რომ ეძლევა ვიდრე მართალს ვერ ჰპოვებს გზასა.
121. როს მივალწიეთ ისეთ ადგილს, სად დილის ცვარი
მზეს შემბებოდა, თანაც ჩრდილებს ეფარებოდა,
123. იბნიდებოდა, კანკალებდა, ოდნავ ლხევებოდა.
ჩემმა ოსტატმა ხელის გულნი მოლზე დააწყო,
125. ეს რა შევნიშნე, ვეახელი, მყის მიუშვირე,
მე ლაწვნი ჩემნი დანამული ცრემლთა დენისგან,
127. მანაც ხელები დაცვარული მომისვა პირზე,
შემავლო ხელი, აღადგინა ჩემი სახისა
129. ფერი წარყენილი, გამურული ქვესკნელის ბოლში,
შემდეგ ამისა მივალწიეთ უდაბურ ნაპირს,
131. რომელსაც წყალთა ზედან თვისთა არვინ უნახავს
აქ გაეაროს და უკანვე მოქცეულიყოს.
133. მე აქ კატონის ნებისამებრ ჩემმა მეგზურმა
წელზე ქამარი შემომარტყა, ო სასწაულო,
135. მაგრამ რხეული ლელი იგი შემეხსნებოდა
იქვე ხელახლა აღსდგებოდა, სადაც მოსწყვიტეს.

136. — ლექსში rinaque — კვლავ აღორძინება, ხელახლად აღმოცენება, აღდგომა, ხელახლად შობა.

კონსტანტინე გამსახურდიას მიერ თარგმნილი.

6. მსობამებსი

პრიტიკა

03. წულუკია

ნიკოლოზ ოსტროვსკი

გარდაიცვალა ნიკოლოზ ოსტროვსკი — ავტორი წიგნისა, რომელიც საბჭოთა მკითხველმა მხურვალე გულით მიიღო და სცნო ჩვენი რევოლუციური სინამდვილის ერთერთ უშესანიშნავეს მოვლენად.

„როგორ იწრთობოდა ფოლადი“ არ არის მარტო ხელოვნების ნაწარმოები, ის მისი შემქმნელის ავტობიოგრაფიაა, ცოცხალი დოკუმენტი საბჭოთა ქვეყნის, სტალინის დიდი ეპოქის ადამიანებზე. ეს არის ნაწარმოები, სადაც ხელოვნება საზრდოობს შესანიშნავი ადამიანის ბიოგრაფიით, ხოლო თვით ბიოგრაფია ამ ადამიანისა ხდება ხელოვნების ისეთ მაღალ მხატვრულ ფაქტად, რომელიც ბევრს რასმე იძლევა ჩვენი სინამდვილის, ჩვენი დიდი ეპოქის ხასიათის გასაგებად და შესაცნობად.

ოსტროვსკის ავტობიოგრაფიული წიგნის მთავარი გმირი კორჩაგინი ახალგაზრდა მუშა ებმება რევოლუციურ მოძრაობაში, აქტიურად მონაწილეობს სამოქალაქო ომში, ხოლო მისი დასრულების შემდეგ — გაშლილ სოციალისტურ მშენებლობაში. ეს არის კომკავშირელი კომუნისტი, რომელიც მთელი თავისი არსებით წინ აღუდგა ძველ ქვეყანას, ადამიანი, რომელიც აღიზარდა სოციალისტურ წყობილების დამყარებისათვის ბრძოლაში. ყოველ თავის მოქმედებას, ყოველ თავის აზრს კორჩაგინი აფასებს მხოლოდ ამ ბრძოლის თვალსაზრისით. „როგორ იწრთობოდა ფოლადის“ დედააზრი, ძირითადი იდეა გახსნილია კორჩაგინის შემდეგ სიტყვებში:

„ყველაზე ძვირფასი ადამიანისათვის — ეს არის სიცოცხლე. იგი ადამიანს ერთხელ ეძლევა და უნდა გაატარო ისე, რომ შემდეგ გული არ გეტკინოს; უმიზნოდ გატარებული წლებისათვის, რომ სირცხვილმა არ დაგწვას უმსგავსო და წვრილმანი წარსულისათვის, რომ სიკვდილისას შეგეძლოს სთქვა — მთელი სიცოცხლე და მთელი ძალა შეეწირა ყველაზე უმშვენიერეს ამ ქვეყანაზე — ბრძოლას კაცობრიობის განთავისუფლებისათვის. უნდა გეჩქარებოდეს ცხოვრება. ხომ შეიძლება, რომ უაზრო ავადმყოფობამ ან რაიმე ტრაგიკულმა შემთხვევამ შესწყვიტოს იგი?“

მძიმე ავადმყოფობამ კორჩაგინ-ოსტროვსკის საშუალება არ მისცა ეცხოვრა და ებრძოლა ისე, როგორც ეს მას სურდა. სამოქალაქო ომის დროს

ფრონტზე მიღებულმა ჭრილობამ, ავადმყოფობამ და ბრძოლის წლებში გადატანილმა გაჭირვებამ თავი იჩინეს. კორჩაგინ-ოსტროვსკის წაერთვა ხელფუნის მოძრაობა და ბოლოს თვალის სინათლაც დაჰკარგა.

ამ მოვლენების ტრაგიზმი, რომელიც თავისთავად საშინელია ყოველი ადამიანისათვის მეტი სიძლიერით გამოჰყვანდა, როცა ეს უბედურება თავს დაატყდა გატაცებულ მგზნებარე ენერგიულ მებრძოლს:

„განა შეიძლება ტრაგედია იმაზე უფრო საშინელი, როცა ერთ ადამიანში შეერთებულია სხეული, რომელიც უარს ამბობს სამსახურზე, და ბოლშევიკის გული, მისი ნებისყოფა, რომელიც შეუჩერებლად შრომისაკენ მოგიწოდებს, მოგიწოდებს თქვენკენ. მთელი ფრონტით შეტევაზე გადასულ მომქმედ არმიისაკენ, იქეთკენ, სადაც გაშლილია მებრძოლთა რკინის ნიაღვარი“. — სწერს კორჩაგინი თავის ძმას.

მაგრამ როგორ აქვს ეს ტრაგედია გადაწყვეტილი ოსტროვსკის?

იგი არ შორდება, არ ეთიშება კოლექტივს, შრომასა და ბრძოლას. სარკველზე მიჯაჭული იგი ხელმძღვანელობს წრეს, ზრდის პარტიულ ახალგაზრდობას და ორი თვალით დაბრმავებული სწერს წიგნს, რომელშიაც სდებს მთელს თავის ბოლშევიკურ ენერგიას, მთელს თავის მგზნებარებას, წიგნს, რომელიც უდიდესი უბრალოებით და სიმართლით მოგვითხრობს ჩვენი ქვეყნის ერთერთი საუკეთესო შვილის ერთი მიზნისაკენ მიმართულ, მღელვარე ცხოვრებას.

მწერლობა, მხატვრული სიტყვა გადაიქცა მისთვის ახალ იარაღად კომუნიზმისათვის ბრძოლაში. „გარღვეულია რკინის რგოლი, და ის მაინც უკვე ასალი იარაღით უბრუნდება მებრძოლთა რიგებს და ცხოვრებას“. იგი მიმართავს მისთვის ამ ერთადერთ მისაწვდომ იარაღს, რომ გახდეს აქტიურად სასარგებლო საზოგადოებისათვის, რომ უჩვენოს ახალგაზრდობას კომუნიზმის იდეისათვის ბრძოლის აზრი, ბრძოლის მაგალითი.

1935 წლის 2 ოქტომბერს, როცა ვაზეთებში გამოქვეყნდა მთავრობის დედგენილება ლენინის ორდენით ოსტროვსკის დაჯილდოების შესახებ, ვაზეთ „კომსომოლსკია პრავდა“-ში დაიბეჭდა ერთი პატარა წერილი, რომლის ვაჟკაცურ კილოში კონდესირებული იყო ის ძალა, რითაც გამსჭვალულია ოსტროვსკის მთელი წიგნი „როგორ იწრთობოდა ფოლადი“. ახ რას ამბობს ამ წერილში ნ. ოსტროვსკი:

„ჩვენს დროში ბნელი ღამეც კი კაშკაშა დილაღ იქცევა. მე არასოდეს არ მიოცნებია ისეთ ბედნიერებაზე. როგორიც მოპოებულია დღეს. ბრძოლის და მუშაობის შესაძლებლობის რა უღაფო მაგალითია ისეთ პირობებშიც კი, როგორშიაც ბურჟუაზიული საზოგადოება ადამიანს ღუბავს მარტოობაში.

„სურვილი მუშაობისა მე დიდი მაქვს. მე მინდა, მე ვალდებულიც ვარ. ეციოცხლო სულ მცირე სამი წელიწადი მაინც, რომ მივსცე ჩვენს ახალგაზრდობას ერთი ან ორი მათთვის მშობლიური წიგნი. ეს დიდად მნიშვნელოვანია, განსაკუთრებით ჩემთვის.

...პირველი წიგნის გამარჯვება მე ბრუს ვერ დამასხამს. მე ახლადწამოჩიტული ყმაწვილი კი არა ვარ. არამედ ბოლშევიკი, რომელმაც იცის, თუ

რამდენად შორს არის ჩემი პირველი წიგნი სრულყოფისა და ნამდვილი ოსტატობისაგან“.

„ვაკეთებ ყველაფერს, რომ მეორე ბავშვი დაიბადოს გონიერი და ლამაზი. ჩემს ცხოვრებაში უკვე არის ის, რისთვისაც ღირს სიცოცხლე“.

მართლაც, ოსტროვსკის სამი უკანასკნელი წლის სიცოცხლე წარმოადგენდა გამუდმებულ მოუწყვენარ მუშაობას ამ დაპირების ბოლშევიკურ განაღდებისათვის. იგი სწერდა წიგნს, სადაც ისეთივე ბრძოლის სურვილი და მგზნებარებაა, როგორც მის პირველ ნაწარმოებში. მან ვერ მოასწრო თავისი ახალი რომანის „ქარიშხლის შობილთა“ საბოლოოდ გადამუშავება, მაგრამ ეს მეორე წიგნიც უფრო მეტი მხატვრული სიძლიერით ცხადყოფს, რომ ადამიანის ბედნიერება მხოლოდ კომუნისტური იდეებისათვის ბრძოლაშია, რომ „ჩვენს დროში თვით ბნელი ღამეც კაშკაშა დილად იქცევა“. ეს მეორე წიგნიც გვეუბნება, რომ ამ ცხოვრების აზრი რეალურ სინამდვილეშია — რეალურ შემოქმედებითს მუშაობაშია. კომუნისმისათვის გაერთიანებული ძალით ბრძოლაშია.

„კომსომოლსკაია პრავდა“-ში მოთავსებულ ოსტროვსკის შემოხსენებულ წერილს სათაურად აქვს „ბედნიერებაა ცხოვრობდე“. ეს სიტყვები ორ აზრს შეიცავენ: ბედნიერებაა ცხოვრობდე იმიტომ, რომ ცხოვრობ ადამიანთა ბედნიერების მოპოვებისათვის საბრძოლველად და იმიტომაც, რომ ბედნიერება უკვე მოპოვებულია, რომ უკვე აქსებობა ამ ბედნიერების ისეთი რეალური პირობები, რომლებმაც დამბლადაცემულს და უსინათლო ოსტროვსკისაც კი შინაარსიანი ცხოვრებისა და ბრძოლის შესაძლებლობა მისცეს.

ოსტროვსკის ბიოგრაფია შესანიშნავია როგორც დიდი ლიტერატურული მოვლენა, და ამავე დროს როგორც ჩვენი სინამდვილიდან აღებული ცოცხალი მაგალითი.

ოსტროვსკის უდიდესი დამსახურება ის არის, რომ კორჩაგინის სახით მან შექმნა ჩვენი დიდი ეპოქის დადებითი გმირი. რომელიც უკვე გახდა ნიმუშად და მიზანძ მაგალითად მილიონებისათვის. კორჩაგინის მაღალი თვისებები — შეურიგებლობა, მგზნებარე სიძულვილი კლასობრივი მტრებისადმი. მისი განუწყვეტელი კავშირი მასებთან, ორგანიზატორული უნარი. უშიშრობა, სიმამაცე. ნებისყოფის სიმტკიცე. აი ყველა ის თვისება. რომელსაც ნერგავს კორჩაგინი-ოსტროვსკი ჩვენს ახალგაზრდობაში და რომელიც აუცილებელია ნამდვილი რევოლუციური მებრძოლისათვის.

ასეთი გმირი შეეძლო შეექმნა მხოლოდ ადამიანს. რომელმაც თვითონ უშუალოდ გადაიტანა რევოლუციის ქარტახილი და იყო გრანდიოზული ბრძოლების, დიდი შემოქმედებითი მუშაობის უშუალო მონაწილე.

ოსტროვსკის რევოლუციური და ლიტერატურული მოღვაწეობა მრავალმხრივ საგულისხმოა ჩვენი თაობის ახალგაზრდობისათვის, განსაკუთრებით ახალი თაობის მწერლებისათვის, რომლებსაც ბევრი რამ შეუძლიანთ ისწავლონ ოსტროვსკის მაგალითზე.

როგორც კორჩაგინი შეიქმნა იდეალი ყველა კომკავშირელისათვის, ისე ოსტროვსკის შემოქმედებითი მეთოდი უნდა გახდეს მისაბამი ახალგაზრდა მწერლებისათვის, რომლებმაც ბევრითაღ უნდა გაიკვეთონ ნიკოლოზ ოსტროვსკის ცხოვრებიდან და ლიტერატურული პრაქტიკიდან გამომდინარე შემდეგი დასკვნა:

მხოლოდ სოციალისტური შრომისა და რევოლუციური ბრძოლის ცეცხლში იწრთობა ნამდვილი ბოლშევიკი; მხოლოდ მწერლის ორგანული, აქტიური მონაწილეობა რევოლუციურ ბრძოლასა და სოციალისტურ მშენებლობაში წარმოშობს მასების ამაღლებებელ მგზნებარე ნაწარმოებს.

ხალხურობის საკითხი საგზოთა მფარობაში

(ფორმალიზმისა და ნატურალიზმის წინააღმდეგ)

წერილი პირველი

უკანასკნელ ხანებში საბჭოთა მწერლობაში უაღრესად საინტერესო პრობლემები წამოიჭრა. ჩვენი მწერლობის საუკეთესო წარმომადგენელმა **მაქსიმ გორკიმ** მწვავედ დასვა საკითხი სალიტერატურო ენის შესახებ. მზის სინათლეზე იქნა გამოტანილი ყოველგვარი ვადამახინჯებანი სალიტერატურო ენის სფეროში. ამჟამად საბჭოთა მწერლობის წინაშე სდგას საკითხი ფორმალიზმისა და ნატურალიზმის წინააღმდეგ დაუნდობელი ბრძოლის შესახებ. ორივე ეს საკითხი ურთიერთშორის მჭიდროდ არიან დაკავშირებული. არც ერთი და არც მეორე მორიგი კამპანიური დისკუსიის ობიექტს არ შეადგენენ. ჩვენ ეს საკითხები ყოველთვის მხედველობაში უნდა გვქონდეს და კიდევ და კიდევ უნდა ვუბრუნდებოდეთ მათი სწორად გადაჭრის ცდებს. ეს აუცილებელია იმიტომ, რომ ფორმალიზმისა და ნატურალიზმის განდევნა, სწორი და უნაკლო სალიტერატურო ენის დადგენა — აუცილებელი პირობანი არიან საბჭოთა მწერლობის ნამდვილ **ხალხურ** მწერლობად გახდომისათვის.

სოციალისტური ეპოქის მწერლობა კი აუცილებლად ხალხური უნდა იყოს. იგი ხალხის იდეებსა და გრძნობებს უნდა გამოხატავდეს, ხალხისათვის გასაგები და საყვარელი უნდა იყოს. წინააღმდეგ შემთხვევაში საბჭოთა მწერლობა ხალხური არ იქნება, მაშასადამე, თავის პირდაპირ ამოცანებსაც ვერ განასორციელებს. ამიტომ ჩვენი ამოცანაა ვიბრძოლოთ ხალხურობის დამკვიდრებისათვის საბჭოთა მწერლობაში. ამისათვის კი აუცილებელია, უპირველეს ყოვლისა, ნათელი წარმოდგენა გვქონდეს, თუ რას ნიშნავს მწერლობის ხალხურობა, რა თვისებების მატარებელი უნდა იყოს მხატვრული ლიტერატურა, რომ ხალხური გახდეს.

ნიშნავს თუ არა ხალხურობა მხოლოდ მას, რომ მწერლობა მარტივი და გასაგები იყოს? არა, მხოლოდ ამას არ ნიშნავს. ეს აუცილებელი თვისებებია: ნაგრამ არა საკმარისი. ნაწარმოები შეიძლება გასაგებიც იყოს, მარტივიც, მაგრამ ხალხური კი არა. ბულვარული მწერლები მარტივად და ხალხისათვის გასაგებად სწერდნენ. რევოლუციამდე ჩვენში გავრცელებული იყო ვინმე შახ-ზარათოვის ლექსები, სიმღერები ომზე, ქალის ვიწრო კაბებზე და სხვადასხვა მრავალ ეფექტიურ თემებზე. ეს ლექსები ფრიად სადად და გასაგებად იყო

დაწერილი, და მათ ფართო მკითხველებიც ჰყავდათ. მაგრამ ამ სახის ლიტერატურა არასოდეს ხალხური არ ყოფილა და არც იქნება.

იქნებ ხალხურ შემოქმედებაში, ფოლკლორში იყოს გამოსავალი? ჩვენ აუცილებლად უნდა გვკონდეს გამოიმუშავებული მტკიცე მიდგომა ფოლკლორისადმი, ხალხურ შემოქმედებისადმი. ცხადია, რომ საბჭოთა მწერლობის საფუძველი ხალხია და მისი შემოქმედებაც უაღრესად მნიშვნელოვანია მწერლობის განვითარებისათვის. აუცილებელია ხალხურ შემოქმედებაზე დაყრდნობა. აუცილებელია ამ უღვეველი სიმდიდრის ცოდნა, მისი ჭკვიანურად გამოყენება. ხალხური შემოქმედება ნამდვილი შთაგონების წყაროა და ყველა დიდი კლასიკოსი უხვად ეწაფებოდა ამ წყაროს. ხალხური შემოქმედების ორგანული ათვისების გარეშე საბჭოთა მწერლობა ხალხური ვერ გახდება. გენიალური და დიდი ხალხური შემოქმედება. მრავალი ტალანტი იყო და არის ხალხში, რომელნიც კოლექტიურად შედუღებულნი წარმოტაც ნაწარმოებებს ქმნიდნენ. დიდი განძია დაგროვილი ხალხურ შემოქმედებაში. მრავალი თვალწარმტაცი მარგალიტია შექმნილი, რომელიც დღემდე შემოქმედების მწვერულებზე დგას. ხალხმა შექმნა სანიმუშო გმირული ეპოპეა. ეხლაც ხალხური შემოქმედება მდიდრდება და ფართოვდება. თუ საბჭოთა მწერლობა ხალხური შემოქმედების საუნჯეს ვერ ჩასწვდება, იგი ხალხური ვერ გახდება.

სწორედ ამ ამოცანის კარგად შესრულებისათვის აუცილებელია ზუსტად გარკვეულ იქნას ის, რომ ყველაფერი არ არის. საუნჯე, რააც ხალხში უსახელო ავტორები შექმნიან. ხალხი უაღრესად ნაყოფიერი და მკაცრი კოლექტიური ავტორი და რედაქტორია. უღირსს ის ცხრილავს, ასწორებს, ივიწყებს და ახალს, სამაგიეროს ქმნის; რაც საუკუნეებსა და ათეულ წლებს უძლებს, ის რჩება ხალხური შემოქმედების მარაგში. არიან ხალხური შემოქმედების ჭირისუფალნი, რომელნიც მას უდგებიან ბრმა, შეურაცხმყოფელი გულაჩუყებით: ყველაფერს ხალხის საუნჯის ოქროს ფონდში მიათრევენ.

ფოლკლორს არ უნდა მივუდგეთ ფორმალისტურად, ემპირიული რეგისტრაციის წესით. ხალხს აქვს ალლო და გემოვნება. მას უნდა ჩასწვდე და მიუხვდე თუ რას დასტოვებს ხალხი თავის შემოქმედებაში.

1935 წელს გაზეთმა „კოლექტივიზაცია“ გამოსცა „საუნჯე ხალხური შემოქმედებისა“. დიდი და საჭირო საქმეა. ხალხური შემოქმედების მრავალი ღირსეული და შესანიშნავი ნიმუშია ამ წიგნში შეტანილი. მაგრამ „საუნჯეში“ შეტანილია ისეთი ნაწარმოებებიც, რომელთაც არავითარი გამართლება არა აქვთ. გავცნათ ზოგიერთ მაგალითს.

ხალხურ შემოქმედებაში იშვიათი რომანტიულობით, თავდაპირველობით და ნამდვილი ადამიანური გრძნობებითაა მოცემული ქალ-ვაჟის დამოკიდებულება. მას პორნოგრაფიის უგემურობისა და ზერელობის იერიც კი არ ეკარება. „საუნჯეს“ კი შიგადაშიგ „შეურჩევია“ ამ სახის შაირებიც:

„პაი მთვარეო, მთვარეო!

ლამაზ ქალს მიმაპარეო,

გათენებამდე მამყოფე.

გათენდეს, გამაპარეო“.

(„საუნჯე“, გვ. 169).

„გოგოვ, მელოდე ამღამეს,
ჩაგეკონები ძილშია,
დაიმალება ხოხობი
შენი თვალ-წარბის ჩრდილშია.

აქ მოდი, ემანდ რასა იქ?
მარტო რას აქნევ ძილსაო?
ამალამ შეგახსნევიანებ
ჩემი პერანგის ღილსაო.
ჩაგიკრავ ბროლის უბეში,
გაგაფრთხობინებ ძილსაო“.

„საუნჯის“ ამგვარი შაირები თანდათანობით კიდევ უფრო პირდაპირნი
შედებიან:

„ადეგ და ჩქარა წამოდი,
გადმოიარე ბანები,
კარს უკან ჩემი საწოლის
ღია დაგხვდება კარები.

ასწიე ყუთნის საბანსა,
ზედ გადმომხვიე მკლავები!
შენი გუნების საქმე ჰქენ,
მტერს დაუყენე თვალები!..“
(იქვე გვ. 170).

„თეთრო ქალო, გულქანაო,
კობტა, ნაზო სუქანაო,
ნეტა შენი თავი მომცა
დიდ წიფელას უკანაო“.
(იქვე გვ. 171).

ესენი ჩვეულებრივზე ჩვეულებრივი სალადობო შაირებია. მხატვრული
შემოქმედების ნაპერწკლები მათში ოდნავადაც არ ღვივინ. „გუნების საქმე
ჰქენ“-ო და „თეთრო ქალო, სუქანაოში“ — არც არავითარი შემოქმედება არის.
რაც მთავარია კი მათში უგემურობაა, უხეშობაა, დიდი გრძნობია და უაღ-
რესად მნიშვნელოვანი ადამიანური მოვლენის ვულგარული, მოუკრძალებე-
ლი და მახინჯურად შიშველი წარმოდგენაა. ხალხის საუნჯის ნამდვილ ნიმუ-
შებს ამ საკითხში კი სწორედ ეს უხეშობა და ფრიად მარტივი ურცხვი სი-
შეშველე არ ახასიათებთ. აქ საქმე პორნოგრაფიულობაში არ არის. არც არის
ზემოდ მოყვანილი შაირები დიდი პორნოგრაფია. საქმე ის არის, რომ აქ ზე-
რელობა, უხეშობა და ღარიბი მარტივობაა გამოძეღვენებული. ეს კი ნამდვილ

„საუნჯეს“ მოკლე შაირებშიაც კი არ ახასიათებს. რა ვუყოთ, რომ ესა თუ ის შაირი ხალხში ითქვა, ბევრი რამ ითქმება, მაგრამ ყველაფერი კი არ გა-
მოხატავს ხალხური შემოქმედების ბუნებასა და სტილს.

აბა რა მხატვრული ღირებულება აქვს ანეთ „რაჭულ შაირებს“:

„ეს გალაქტიონ გოშაძე
ნაპერწყალივით ელავსო,
როცა ბარიშნებს ვერ ნახავს,
როგორც ზღვა, ისე ღელავსო.

მიყვარს, მიყვარს თამაში,
ფეხის გაფაჩუნება,
გოგონებში არშიყობა,
თვალის ჩაპაჭუნება.

ახალუხი შევიკერე,
ჩოხა მაქვს მიბარებული,
წუხელის გოგოს ვაკოცე,
სულში ვარ დაბარებული“.
(იქვე, გვ. 186).

ასეთ მდარე ხარისხის შაირების გვერდით იბეჭდება შესანიშნავი სა-
ტრფიალო ლექსები, იმავე ხალხური შემოქმედების ნიმუში. თუ რაოდენი-
უფესკრულია პირველსა და მეორეს შორის, მაგალითისათვის მოვიყვანოთ ერთი.
უკანასკნელთაგანი. ს. ლექსურაში (ქვემო-სვანეთში) ჩაწერილია შემდეგი
ლექსი:

სატრფოს

მივიღე შენი სალამი, ცის კიდეს მოელვარეო,
გულს მომხვდა მწველი ლახვარო; ~~თავთავად დავიშალე!~~
მეც შენთვის ნუგეშსაცემად კალამი მოვიხმარეო.
ჯოჯოხეთი ხარ ჩემთვისა, ველარ მინათებ მთვარეო.
ჩემი მზე მყვანდა, დავკარგე, აქ მე ვარ მგლოვიარეო.
სიცოცხლის დიდო იმედო, რა მალე გამეყარეო!
ჩემ გულში სულად ჩასულო, ამომავალო მალეო,
ტანჯვით სულამოშდინარსა, მომხედე, შამიბრალეო.
შენთან მალირსე სიკვდილი, ან მეც მანდ წამიყვანეო,
ან შენგან დაობლებულსა სამარე გამითხარეო,
შიგ მე დამმარხე სიცოცხლით, ზედ მიწა მომაყარეო,
დამსუდრე მიწის საბანი, ზედ გულზე დამაფარეო,
ჟუჟუნა თვალით მიტირე, ცრემლები ჩამაყარეო,
შენთანამც კიდე მამყოფა ერთი დღე, ერთი ღამეო.
(იქვე, გვ. 189).

ეს არის ნამდვილი სატრფიალო ლირიკა, მაღალ-მხატვრული ხარისხის მქონე. მას არაფერი აქვს საერთო „ქალო-მსუქანა“-ოსთან. ეს ლირიკა ღრმა ადამიანური გრძნობების მხატვრული გადმოშლაა, მდიდარი ფერებით, პოეტური სახეებით. ასეთი სატრფიალო ლექსი კლასიკოს პოეტების ლექსებს უტოლდება და ბევრი მათგანის ნამდვილ სათავეს ამჟღავნებს. ასეთი ლექსების კითხვის დროს ხელშესახებად ეცნობით აკაკი წერეთლის ლირიკის სათავეებს, საფუძველს. და სწორედ ამ დონის ნაწარმოებნი არიან ხალხის საუნჯეში შეტანის ღირსნი და არა ყოველთვის შემთხვევითი სამტრედულ-ავღაბრული ოხუნჯობა და ჩიქორთული ენით დაწერილი შაირ-კუპლეტები. ამ შედარებების დროს თვალში გეცემათ სიტყვიერი მასალის სხვაობაც. პირველი ღარიბია, — ბარიშნებითა, სუდებითა და სხვა სიტყვის იტუშებითა აკრელებული, მეორეში კი სუფთა და ნათელი ქართული ენაა, უხვი, გაუცვეთელი, შრავალ-თავისებურებათა მქონე სიტყვიერი მასალით. ასეთი შემოქმედებაა რომ ხელს უწყობს ენის დახვეწას და ამდიდრებს მწერლობის სიტყვის მარაგს. ასეთ ლექსებში პოეტური შედარებები არამც თუ არ არის განდევნილი, არამედ მათ მეტწილად ახალი, მოულოდნელი და განსაცვიფრებელი განათება აქვთ. ეს კი ნამდვილი პოეზიის აუცილებელი თვისებაა. ამ დებულების დასამტკიცებელ საწარმოო მაგალითად ავიღოთ 10 დეკემბერს (1936 წ.) „კომუნისტში“ გამოქვეყნებული ლექსი „სტალინი“. ეს ლექსი თქმულია გ. ქადაგიძის მიერ ზემო-ალეანში (თუშეთი). ლექსი სავსეა მოულოდნელი, თავისებური შედარებებით, სახეებით. მასში სტალინის სიდიადის გრძნობა უშუალოდ აღიქმავითა და მხატვრული სიღრმითაა მოცემული. აი ეს ლექსი:

„არ მინდა ვოლგას გამსგავსო, —
მდორეა, გაბლანტებული;
არც ამ ჩვენებურ არავსა, —
გიჟია, აქაფებული.“

არც მყინვარს ჰგევხარ თეთრწვერას, —
ცივია, უკარებელი;
არც კლდე ხარ, კაცის ურგები, —
შალია, უტარებელი.“

იქნება ოკეანე ხარ,
ლაქვარდით დამძიმებული;
ან ქარიშხალი, სპეროზას
კლდეებთან დაჭიდებული.“

მაღალი მთების არწივო,
ცა მხრებით გაგიხვეია,
გაგიკვეთია ღრუბლები,
მზე ქვეყნად დაგიბნევია.“

მშრომელის ბედის აკვანი
მზრუნველად დაგირწევია,
საბუდრად მილიონების
გულები აგირჩევია.

შენ ჩვენი აზრი, ფიქრი ხარ,
მიგვიძღვი, გულებს გვიალეზ,
ჩვენი გრძნობა და ცეცხლი ხარ,
გულში იმედად ფრთხილებ.

ჩვენი დროშა ხარ, მიიბრძვი
და კალთებს მიაშრიალე,
~~თვით ჩვენი სისხლის დენა ხარ,~~
თუ გზას გადავცდით, დაგვიტევე,
ძახილს არ დაგვიგვიანებ.

ჩვენი გული და გონება,
თვით ჩვენი სისხლის დენა ხარ;
უკუნეთ შუა ლამეში
დილის მზის გამოჩენა ხარ.

ათასი წლისა მანძილის
ათ წუთში გამორბენა ხარ,
შენზე მღერიან მწყემსები —
„ნეტავი თვალთ გვენახა“.

შეუძლებელია ამ ლექსის ციტატებად დანაწილება, ამიტომ იძულებული ვიყავით მთლიანად მოგვეტანა. იგი პოეტური ფოლადისაგანაა ნაქედი და უეჭველად ჭეშმარიტი შემოქმედების ნიმუშია. ეს ლექსი მოზღვავებული გრძნობის ნაყოფია, ხალასი განცდის შედეგია; ამ განცდას უაღრესად მხატვრული ფორმაც მოუნახავს, შესანიშნავ სახეებში გამოკვეთილა და უჩვეულო შედარებებით გვაოცებს. მე ძალზე მეეჭვება, რომ იგი „თქმული“ იყოს და არა სავსებით მცოდნე და პოეტურად შედარებით განსწავლული ავტორის დაწერილი. „ოკეანე... ლაყვარდით დამძიმებული“ და სხვა მთელი რიგი სახეები მოწმობენ, რომ ამხ. გ. ქადაგიძე ბრმა მეფანდურე, ან და წერაკითხვის უცოდინარი ზემო-ალვანელი მწყემსი კი არ არის, არამედ საკმაოდ მომზადებული შემომქმედი. ეს მდგომარეობას არ ცვლის, ჯერ ერთი ის, რომ ხალხური შემოქმედების შედეგები ბევრ ცნობილ მწერალ-პოეტს ნაწარმოებს აღემატებიან თავისი პოეტური ღირებულებით და მეორე ის, რომ ზემოთ მოტანილი ლექსი, ვისიც არ უნდა იყოს, ხალხური შემოქმედების წილიდანაა წარმოშობილი, მისი სტილის, სულისკვეთების და მის თავისებურებათა გამომხატველია. ამ ლექსში ხალხურ შემოქმედების მიმზიდველობა, უშუალობა უხვადაა მოქცეული. იგი სავსეა თამამი სახეებით და მძაფრი პოეტური გამოთქმებით. პოეტი მიღებული შედარებების შებრუნებას ახდენს:

~~პოეტური გამოქმედებით. პოეტი მიღებული შედარებების მუხრუნუბანს სხვისა-
მე არ მინდა ვოლგას, არავეს, მყინვარს, კლდეს გამსგავსო, მიმართავს იგი
სტალინს; იმიტომ რომ ვოლგა მდორეა გაბლანტებული. მყინვარი ცივია,
კლდე სალია უტარებელი და სხვა. თავისთავად ესეც შედარებაა, მაგრამ
ახლებურად მობრუნებული, პოეტური თავისებურობის შემცველი.~~

შესანიშნავია:

„უკუნეთ შუა ლამეში
დილის მზის გამოჩენა ხარ,
ათასი წლისა მანძილის
ათ წუთში გამორბენა ხარ“.

ეს ლექსი ცნობილი პოეტების მიერ სტალინზე დაწერილი ლექსების
უმრავლესობას სჯობს. მასში მეტია პოეტური სიღრმე, სიახლე, უძუალობა,
ლირიკული სიტბო.

ხალხურ შემოქმედების მარგალიტებს შემჩნევა უნდა და გამორჩევა. იგი
უნდა გაიწმინდოს უღირსი, მდარე ნაგავისაგან. შემოთმოტანილი ნიმუშები
აშკარად მოწმობენ თუ რაოდენი განსხვავებაა კარგსა და ცუდს შორის ხალ-
ხურ შემოქმედებაში. ყოველგვარი ფრლკლორული მასალის გაიდგლება და
უკრიტიკოდ მიღება არ არის საჭირო. კულაკობაც ცდილობდა ფოლკლორში
თავისი ხრინწიანი ხმა ჩაეჭსოვა და ნათელი შემოქმედება მღვრიე მტრული
ნაკადით მოეწამლა. ფოლკლორში მონური წარსულის ნიშნებიც საკმაოა.
მასში მყრალი ბალახივით გარეულია ცრუმორწმუნეობა, ადამიანის ღირსების
შეუფლებლობა, მისტიციზმი და სხვ. საბჭოთა მწერლობამ ფოლკლორის სწო-
რედ ეს ნაკლი უნდა უკუაგდოს. ფოლკლორის იმიტაცია, ნედლი მასალის
გადმოტანა, მისი უკრიტიკოდ მიღება — ხალხურობას არ ნიშნავს. პირიქით —
ეს აცილებს ხალხს მწერლობას. ბევრ მწერალს ეს არ ესმოდა და ზოგიერთს
დღესაც ბუნდოვანი წარმოდგენა აქვს ხალხური შემოქმედების ხასიათზე.

ჩვენმა ცნობილმა პოეტმა სანდრო შანშიაშვილმა ფორმალისზმის შესახებ
გამართულ დისკუსიაზე განაცხადა, რომ „მე... ოცი წლის წინათ ვიყავი მომ-
ხრე სადა, გასაგები, ხალხური მწერლობისაო“ — და მოუწოდებდი პოეტებს
ჯანსაღი პოეზიის შესაქმნელად. დასამტკიცებელ საბუთად იგი მიუთითებდა
„ცისფერ ყანწილების“ მიმართ ლექსად მიწერილ წერილზე, სადაც იგი, სხვა-
თა შორის, სწერდა:

„მინდა სიმღერა მექნეს მე სადა,
შევქმნა მარტივი, გრძნობით მაღალი
ლექსი მსუბუქი, ჰანგით ახალი,
იყოს ნათელი და საარაკო...“

ასეთი დეკლარაცია სიმბოლისტების ბუნდოვანობისა და დაცემულობის
პერიოდში უეჭველად მისასაღმებელი და სასურველი იყო. თუ ამას გამო-

ვაკლებთ „მარტივობის“ სურვილს, რადგან მარტივი — პრიმიტიულს უდრის. ჯანსაღი პოეზია ნიშნავს მის ხალხურობას. ამ შემთხვევაში კი მასში უნდა გაერთიანდეს სათანადო იდეურობაც და მხატვრობის მაღალი დონეც. მწერლობა ხალხური მხოლოდ იმ შემთხვევაში იქნება, თუ იგი მშრომელი ხალხის ისტორიულ ინტერესებს გამოხატავს, თუ იგი მოწინავე იდეებით სულდგმულობს და მაღალ-მხატვრული და, მაშასადამე, სადა ფორმის მქონეა. ხალხურ შემოქმედებაზე დაყრდნობაც ამ ხაზით უნა ხდებოდეს. ს. შანშიაშვილმა ხალხთან კავშირის შესახებ კარგი დეკლარაცია დასწერა, მაგრამ თავის პოეტურ პრაქტიკაში ყოველთვის არ იდგა ხალხური მწერლობის დონეზე, როგორც ეხლა მას ჰგონია. ზოგჯერ იგი ხალხურ შემოქმედებიდან იღებდა არა „ნათელსა და საარაკოს, ჰანგით ახალს“, არამედ მახინჯს, უაზროს და არეულს. მან საგრძნობლად გამოიტანა უარყოფითი ნაკადი: ცრუმორწმუნეობა, მონური ფსიქოლოგიის ხაზი, ბუნდოვანობა, მისტიციზმი. ს. შანშიაშვილის პოეტური პრაქტიკის ეს ხაზი თვალსაჩინოდ გამოვლინებულია მის უკანასკნელ წიგნშიაც („განვლილი შარა“, ლექსები, სახელგამი, 1935 წ.).

მთელ რიგ ლექსებში ს. შანშიაშვილის პოეტური ფანტაზია სოფლის ცრუმორწმუნეობით განისაზღვრა; აი მისი ერთ-ერთი პოემა-ლექსი: „პაპლაცურა და ელთერო“:

„ბანჯგვლიანის ცხენის ფეხით
პაპლაცურა მობაჯბაჯებს,
კისერი აქვს მხრების სისქე,
ქშინავს, ძლივს სდგამს მსუქან ლაჯებს“.

ამ უცნაურ ცხოველს ხელთ უნდა ჩაიგდოს ცელქი ელთერო. იგი ეძებს ელთეროს და მიაგნებს მას:

„წყაროს პირად იჯდა ქალი
და მის გვერდით სხვა ტყის კაცი
რქებიანი, როგორც ვაცი“.

გაიმართება ბრძოლა. პაპლაცურა, ცხადია, გაიმარჯვებს, გაიტაცებს ელთეროს და გამართავს ღრეობას თავის ტყის „ძმა-ბიჭებში“:

„პაპლაცურა ტლინკავს სტვირზე,
ელთეროსაც ათამაშებს,
მაჯლაჯუნა დოლის ნაცვლად
ხელებს ურტყავს მსუქან ფაშვებს.
ჯმუხს ბაბაყულს ასლოკინებს
და ჩამოსდის დორბლი ლაშვებს.
ვილაც მკვეთრად კივის, წივის,

შით ამხნეებს ქაჯთა დასებს,
კუდიანი აღარ აცლით,
დადის და თან აწვდის თასებს.
ჩხინკა მეტად ჭირვეულობს,
ყბელობს, ხელებს ასავსავებს.
ბაიყუშმა გაიცინა, —
ნეტა თუ რას მოასწავებს!
ის უთუოდ ვისმეს ნავსავს
და ფიალას ბოლომით ავსებს!
ერთი ჭინკა პირქვე ბლუნავს,
იღმანჭება, პირს ასაქმებს.
პაპლაცურა ისევ ტლინკავს,
ელთეროსაც ათამაშებს“.

(ს. შანშიაშვილი. „განვლილი შარი“, გვ. 68).

ამ ტყის უცნაურ სულიერებს გულმოდგინედ უყრის თავს პოეტი. იქვე ლექსში „უძილო ღამე“ — დათარეშობს ჭრელი ჭინკა, ავსული და ალქაჯები, ქაჯლაჯუნა:

„ბაიყუში კუდიანი
თხისწვერა და ბანჯვლიანი
ჯაღო კბილებს აკაპუნებს“.

და ა. შ.

პოემა „დალი“ — ში ღმერთების პანთეონია გაშლილი. ლექსში „რანი ოდე-ლი“ ტურფა რანს სტანჯავს „ნახევრად ცხენკაცი გონჯი რუხა“.

რა მხატვრული და იდეური გამართლება აქვს ამ უცნაური სულიერების ჯირითს საბჭოთა პოეტის წიგნის „განვლილი შარის“ ფურცლებზე და რით ამართლებენ ისინი პოეტის მიერ ოცი წლის წინათ გამოქვეყნებულ დეკლარაციას ჯანსაღი პოეზიის შესახებ? არაფრით. ეს მახინჯი და გულუბრყვილო ფანტაზიაა. ცრუმორწმუნეობის პოეზიის ობიექტად გადაქცევა არ შეიძლება. როდესაც გასულ საუკუნეში ბალადები იწერებოდა, იქ თუნდაც ცრუმორწმუნეობის გავლენის ჩვენებითაც იმ დროის ადამიანის ფსიქოლოგია იყო გახსნილი. ს. შანშიაშვილს კი ესეც არა აქვს. ამ პაპლაცურასა და ალქაჯებში, მათზე დაწერილ პოემა-ლექსებში რეალიზმის ნასახიცი კი არ გამოკრთის. ისინი თვითმიზნურად, თავისთავად არსებობენ. და ამიტომ მხატვრული ნაწარმოების საინტერესო სიცოცხლეს სავსებით მოკლებულნი არიან და იდეურად — მახინჯნი. კუდიანების ამ არულს ხალხის შემოქმედების ნათელ სახესთან არაფერი აქვთ საერთო. ის მხოლოდ ბნელი მხარის უსარგებლო ასლია. რეალიზმისაგან და ადამიანურ გრძნობებისაგან ასეთმა უკუქცევამ ს. შანშიაშვილის სხვა ნაწარმოებებსაც დააჩინა დალი. მისი ვეებერთელა პოემები „ელდინო“, „ქალი გრძნეული“ და სხვ. ნახევრად მითოლოგიურ.

(და ამ ხაზითაც კი ყალბად და ხელოვნურად) ნაკვეთზე აგებული, არარსებულ, ყოველგვარ სინამდვილისაგან განყენებულ ადამიანების გრძნობების ასახვის ხაზითაა გაშლილი. ამიტომ მათში ვერ იცნობთ რომელიმე ეპოქაში მცხოვრები ცოცხალი ადამიანის გრძნობებს, იდეებს. ასეთი პოემები ჰაერში გამოკიდებულნი რჩებიან. ისინი მკითხველისათვის ცივი და უცნაურნი არიან. მათი მხატვრული ოსტატობაც განფასებულია და უსარგებლო. როგორც არ შეიძლება წისკვილის ქვა ბრუნავდეს და არაფერს ფქვავდეს, ისე მწერლობაში არ შეიძლება ამქვეყნიური ადამიანის გრძნობებს, განცდებს და იდეებს დაცილებული იყოს მხატვრული ნაწარმოები. წინააღმდეგ შემთხვევაში მხოლოდ რითმების უსარგებლო რაკუნი ისმის. რაც არც არავის აღელვებს და არც არავის აკმაყოფილებს. ასეთი ნაწარმოებნი არ სცოცხლობენ. ასე დაეძათა ს. შანშიაშვილის ზოგიერთ დიდ მოცულობის პოემას. ეს კი ოცი წლის წინათაც არ იყო სწორი გზა და დღეს მით უმეტეს. ყველაფერი ეს კი ნიშნავს, რომ იგი ხალხური შემოქმედების წყაროსთან ზოგჯერ მრუდედ მივიდა ამის კვალი მას ზოგიერთ ლექსებში დღემდეც გამოყვა. ავიღოთ სულ უახლოესი ლექსი: „ახალ საქართველოში“; ხალხური ლირიკისა და ხალხური სიმღერების მეტად ნაზი, მრავალფეროვანი და გულში ჩამწვდენი მოტივები მან. პრიმიტიული, ღარიბი და უხეში გახადა. იგი საქართველოს ეუბნება:

„ილიამ და აკაკიმ
ცრემლით გილბეს ძალები!
მაინც მღერდენ: „აყვავდი!
გვეკუთნოდეს ძალები“.

აზრი ბუნდოვანადაა გამოთქმული და პოეტურად ნაძალადევსა და არამხატვრულ ფორმაშია გამოკვეთილი:

„წინ სტალინი მიგვიძღვის
ბელადი და სრულადი;
არ დამიწყდეთ სიმებო!
ვიყოთ მისებრ გულადი!“

ძალზე ცუდია. გაცვეთილი „ხალხური“ სიმღერების ყაიდაზეა აგებული ტლანქი და ამ შემთხვევაში ნაძალადევი, მოუხეშავი ქართულია — **სრულადი**. ჩვენი ეპოქის შესანიშნავი მოვლენა მეტად უმწეო ფორმაშია მოცემული. აქ კარგმა იდეამ სათანადო მხატვრული ხორცი ვერ შეისხა.

ეს მოუხეშავი, უმწეო მხატვრული სახეები, ხშირად ბუნდოვანობაში გადასულნი, არა მარტო ცალკე სტროფებში აქვს პოეტს:

„არ მიმტყუნო, ჩონგურო,
ჩემიც შენი მტერია!
ახალ საქართველოში
მცირე დამიმღერია!“

ოხ, რამდენი გადამრჩა
ქართლ-კახური-ფშაური!
ვის მოვთხოვო, ერთგულო,
ჩემი დანაშაული?

შენი ნესტან აქ არის,
მისი გზა ვერ არიეს,
„მდელიც აყვავებულა“
შხამი ველარ გარიეს!

მაშ, ჩონგურო, დაუკარ!
მიჰყე, ბელადს — ედარე!
ახალ საქართველოში
არ გსურს ლაჩრად მდებარე“.

(ს. შანშიაშვილი — „განვლილი შარა“ ახალ საქართველოში, გვ. 3).

ვითომ სადადაა დაწერილი. მაგრამ რამდენი რამ არის ბუნდოვანი ამ სტროფებში. პოეტს აქვს განზრახვა რაღაც სთქვას. რაღაც აზრიანი დაამღეროს თავის ჩონგურს. მაგრამ იმთავითვე სიტყვა უწყდება; რჩება დამოუკიდებლად არსებული სიტყვები. აბა რა უნდოდა მას ეთქვა:

ჩემიც შენი მტერია!

რა ჩემი? რისი შენი? მიხვედრაც კი არ შეიძლება თუ პოეტს რა უნდა სთქვას. რა რამდენი გადარჩა მას „ქართლ-კახური-ფშაური“, ეს პირდაპირ მუნჯური ლაპარაკია. პოეზიაში კი ენა, სიტყვა ბატონობს.

როგორ ედაროს ბელადს ჩონგურმა:
„მაშ, ჩონგურო, დაუკარ!
მიჰყე, ბელადს ედარე!“

ახალ საქართველოში ლაჩრად მდებარე ვინ არ სურს პოეტს, თავის თავი, სხვა...! ლაჩარი უსულო კუნძოქ ხომ არ არის. დაეუშვათ. ჰგავს კუნძს, მაგრამ მაინც მისი დება არ შეიძლება.

ასეთი სტილითა და მხატვრული საშუალებებით დაწერილი ლექსი მხოლოდ პრიმიტიულობისა და მდარე პოეზიური ლექსების შესახებ გველაპარაკება. იგი ვერ შეედრება ხალხური პოეზიის ღრმა ნიმუშებს. თუნდაც გ. ქადაგიძის, ან და რომელიც გნებავთ ფშაურ-სვანურ ფოლკლორის პოეტურ მეტყველებას. იგი ბაძავს მათ, მაგრამ ფრიად კუდად უშედეგოდ. ს. შანშიაშვილის კი ეს არ ეპატიება. მან ქართული ენაც კარგად იცის და ქართულ ლექსსაც, თავის თაობის პოეტებთან შედარებით, კარგად ფლობს. ეს უეჭველად იმის ბრალიცაა, რომ მხატვრული ალღო მას არც ისე იშვია-

თად ლალატობს და ხალხურ შემოქმედებაზე ძველი შემცდარი გაგება, მასზე არასწორი დაყრდნობა, დღემდე ვერ მოუცილებია.

ჩვენ ამ წერილში ს. შანშიაშვილის შემოქმედების მიმოხილვას არ ვაკეთებთ, მისი შემოქმედების ნიმუშები მოვიტანეთ ჩვენი დებულების — მწერლობის ხალხურობის — საილუსტრაციოდ. ამიტომ ამჟამად ჩვენ გვერდს უხვევთ ს. შანშიაშვილის პოეზიის დადებითსა და საინტერესო მხარეებს. ეს კი მის პოეზიაში უეჭველად არსებობს. მისი „კახეთის დედოფალი“ ეს მისი შემოქმედებისა და ხალხური პოეზიის ნაყოფიერი გავლენის შესანიშნავი ნიმუშია. ლექსი „მუხის დაცემა ჭიაურის ტყეში“ ქართული პოეზიის ერთერთი საუკეთესო ლექსია. უკანასკნელ წლებში ს. შანშიაშვილს მთელი რიგი, იდეურადაც და მხატვრულადაც — უეჭველად მნიშვნელოვანი — ლექსები აქვს („დედისერთა“, „ლენინი ჯავშანოზე“ და სხვ.). მათი გარჩევა ამ წერილის ამოცანებში არ შედის ჩვენ მოტანილ ნიმუშებით დავამტკიცეთ, თუ როგორ ხდება ხშირად სისადავისა და ხალხურობის გაყალბება, და ის, რომ ამ გზით ვერ მივიღებთ ხალხურ პოეზიას, პირიქით, მას მეტად დავცილდებით.

ფოლკლორიდან, ხალხურ ზებირ-სიტყვაობიდან, მისი მცირე მღვრიე ნაკადის შერჩევა და გადმოტანა ხდება არა მხოლოდ პოეზიის ზოგიერთ ნიმუშებში, არამედ მხატვრულ პროზაშიაც. კ. გამსახურდიას შემოქმედებაშიაც, განსაკუთრებით მის წინანდელ ნაწარმოებებში („დიონისოს ღიმილი“, „ტაბუ“ და სხვ.) ჭარბად შეჭრილია მისტიციზმი. ცრუმორწმუნეობანი, მახინჯი ლეგენდები. ის იჩენდა განსაკუთრებულ უნარს ხალხურ თქმულებიდან აერჩია ყალბი, ბუნდოვანი, მისტიური. მთელი მოთხრობა „ტაბუ“, თავის მორიელეობით, ცრუმორწმუნეობით, ბუნების ძალებისადმი მონური შიშით ამ დებულების დამამტკიცებელია.

სულ სხვა ხასიათისაა მაგრამ მაინც საყურადღებო ტენდენციების შექცეულია დემნა შენგელაიას რომანი „ბათა ქექია“. ეს რომანი პირდაპირ შთაგონებულია ხალხური შემოქმედებით, ფოლკლორით, ანდაზებით, მოსწრებული თქმებით, ხალხის მიერ შექმნილ ხასიათებითაც კი. ეს დიდ მიმზიდველობას და ძალას აძლევს ამ ნაწარმოებს. მწერალი დიდ ოსტატობასა და ცოდნას იჩენს ხალხის მიერ გამოკვეთილი მასალის გამოყენებაში, მის ორგანიულ ათვისებაში. ამასთან ერთად უნდა ითქვას, რომ დემნა შენგელაია ხანდახან ზომიერებას ვერ იცავს. „ბათა ქექიაში“ ბატონობს ფოლკლორული მასალა, ხშირად კოლორიტის დაცვა თვითმიზნად ხდება. ხალხური გამოთქმება, ანდაზები, თქმულებები, უკვე შექმნილი შტრიხები მასში ჭარბია და ზოგჯერ უკრიტიკოდ აღებული. ყველაფერი ეს მწერალს მიეზიდება ნატურალიზმისაკენ. თუ ეს „ბათა ქექიაში“ მომბეზრებლად არ გეჩრებათ თვალში, ეს მხოლოდ იმიტომ, რომ დემნა შენგელაია სიტყვის საკმაოდ მომწიფებული ოსტატია, იგი ნატურალიზმის უფერულობას და ერთფეროვნებას მოხერხებულად ფარავს, მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ იგი მას სავსებით სძლევს. რამდენად უფრო მოიგებდა ეს ნაწარმოები, რომ ეს ტენდენცია მწერალს დაეთრგუნა და განედენა?

ფოლკლორის იმიტაცია, ნედლი მასალის გადმოტანა არ არის ხალხურობის ორგანიული შეთვისება. აი როგორ იქცევა პოეტი ტიცინ ტაბიძე ერთ-

ერთ თავის ნაწარმოებში: „თავფარავენელი ჭაბუკი“. იგი სიტყვა-სიტყვით იღებს ხალხურ ლექსს, „თავფარავენელი ჭაბუკი“, უმატებს მას ორ სტროფს და ბეჭდავს თავის წიგნში დამოუკიდებელი ნაწარმოების სახით:

„თავფარავენელი ჭაბუკი,
ასპინძას ქალსა ჰყვარობდა,
ქალი ანთებდა სანთელსა,
სანთელი კელაპტარობდა“.

ჭაბუკი შეცურდება წყალში, ქალი უნათებს სანთელს, მაგრამ ერთი სულ-
ძყრალი ბებერი აქრობს ამ სანთელს. ჭაბუკი წყალში დაიხრჩვება. ასეთია ეს
ხალხური ლექსი. ტ. ტაბიძე მის გათანამედროვებას ცდილობს და აკერებს
ძას შემდეგ კუდს:

„ჭაბუკი ისევ გაცოცხლდა,
მიდის და მიუხარია
ცალ მკლავზე ელექტრო აცვამს,
მარჯვენას — რკინის ხარია.
მხოლოდ სულძალი ბებერი
საფლავში უფრო მყრალია.

არცა ჩაქრება არას დროს
გიზგიზა ცეცხლის ქარბუქი,
ახალი საქართველოა
თავფარავენელი ჭაბუკი“.

(ტ. ტაბიძე — „ლექსები“, გვ. 173).

უეჭველად ყალბია და უაზრო ასეთი ჭირურგიული ოპერაცია. რად უნდო-
და ხალხურ ლექსს ტ. ტაბიძის „იდეოლოგიური“ გაგრძელება? რატომ განდა-
შაინცა და მანიც ახალ საქართველოდ დაღუპული თავფარავენელი ჭაბუკი?
მხატვრულად სრულებით გაუმართლებელია ხალხური ლექსის ამგვარად პირ-
დაპირი გადმოტანა და ხელოვნურია, სქემატიურია მისი ასეთი გადაკეთება.
საერთოდ ეს გზა სავსებით შემცდარია და კიდევ ერთხელ მოწმობს თუ ზო-
გიერთ პოეტს როგორ ყალბად ესმის ხალხურ შემოქმედებასთან ურთიერთო-
ბის საკითხი. ეს მხოლოდ ტ. ტაბიძეს არ ეხება. პოეტი გ. ლეონიძე ხარბა-
დაა დაწაფებული ხალხური შემოქმედების წყაროს. ეს მის პოეზიას დიდ კო-
ლორიტს და მიწინაღველობას მატებს, მაგრამ მას სტილიზაციის დიდი სა-
შიშროება აქვს. პოეტი არც ისე იშვიათად ხალხური შემოქმედების, ფოლ-
კლორის სასიმღერო მოტივების სრულ გავლენაში ექცევა. ეს ჩრდილავს მის
პოეტურ მეს, აუპიროვნებს მას. ასეთ შემთხვევაში ძალაუვნებურად ვღებუ-
ლობთ გაღარიბებულ ფსევდო-ხალხურობას. მდგომარეობა არ იცვლება, რო-

ედესაც ასეთი გეზით ნაწარმოები იწერება ახალ თემაზე, თუ ძველ „ნეიტრალურ“ თემაზე. გ. ლეონიძე ხშირად ამ სტილით ახალ ტვილისზე სწერს. აქაც კი მას უძნელდება დამოუკიდებელი პოეტური ინდივიდუალობის გაშლა და საკუთარი ძალის შესაფერ პოეტურ სიმაღლემდე ასვლა.

ყოველი დიდი პოეტი ხალხურ შემოქმედების მოტივებს, მის მხატვრულ ბუნებას ორგანიულად ითვისებდა და საკუთარ შემოქმედების სპექტრში ატარებდა. პუშკინი და აკაკი წერეთელი ხალხური შემოქმედების უღვეველ მარაგიდან კრეფდნენ თავის ლექსების ცხოველყოფილებას; მათი შემოქმედება ხალხის პოეტურმა გენიამ გაამდიდრა, მაგრამ არც ერთი მათგანი არ არის დამორჩილებულის მდგომარეობაში. პირიქით, ამ მოვლენამ სრულად გაფურჩქნა მათი პოეტური მეობის თავისებურება. ხალხური შემოქმედების მზამზარეულად გადმოტანის გზა ყალბია, ხელოვნურია, მცდარია. უკანასკნელი წლებში ძუშაობით გ. ლეონიძემ დაამტკიცა, რომ იგი თვალსაჩინო შესაძლებლობის მქონე, საინტერესო პოეტია. უკანასკნელ ხანებში მან გამოაქვეყნა მთელი რიგი ლექსები, უეჭველად შეუჩერებელი ზრდის მაუწყებელი. გ. ლეონიძის პოეტური შესაძლებლობის სრული გაშლის ერთადერთი გზა — ღრმა იდეურობა, აზრიანობა და აუცილებლად მხატვრული დამოუკიდებლობა, რაც არამც თუ გამორიცხავს, არამედ გულისხმობს ხალხურ შემოქმედების ორგანიულ ათვისებას.

ხალხური პოეზიის სწორი გზა არ იყო არც ის, რასაც თავისი მუშაობის პირველ პერიოდში დაადგა მწერალთა ის ჯგუფი, რომლის მთავარი გამოცხატველი იყო პოეტი სიმონ ჩიქოვანი. ის ექსპერიმენტები, რომელთაც დღეს პოეტი „ორკესტრულ ლექსალობას“ უწოდებს, არაფრით არ არიან დაკავშირებულნი ხალხურ შემოქმედებასთან. ისინი არც წარსულის იმ პოეტების ნაწარმოებიდან გამომდინარეობენ, რომელნიც ყოველთვის ხალხურ შემოქმედებასთან ახლოს იდგნენ ეს როგორც სჩანს ს. ჩიქოვანს დღემდე ნათლად წარმოდგენილი არა აქვს.

თავის ლექსების რუსულად ნათარგმნ წიგნის (1935 წ.) წინასიტყვაობაში იგი სწერს:

„იმისათვის, რომ დავცილებოდი რუსული სიმბოლიზმის წამბაძველობას. მე ნაწილობრივ გადავიხარე ხალხური პოეზიისაკენ, მივუბრუნდი სიტყვის იმ გაგებას, რომელიც ახასიათებდა მე-18 საუკუნის ქართველ პოეტს ბესიკ გაბაშვილს. იმ პერიოდის ჩემ ლექსებს „ხაბო“-ს და „ქარბორი“-ს კრიტიკოსები ადარებდნენ ხლებნიკოვისა და სხვა ფუტურისტების ნაწარმოებთ, მაგრამ ეს შემცდარი შედარება იყო. ორივე ეს ლექსი გაცილებით უფრო ახლოს არის იმ სიტყვიერი მასალის პოეტურ გაგებასთან, რომელიც არის ბესიკის ლექსებში „ტანო-ტატანო“ და „შავნი შაშვნი“. მათში არც ხლებნიკოვის სიტყვათაქმნადობაა და არც კამენსკის პოეზიის ზაუმური ამღერება“.

(ს. ჩიქოვანი. „ლექსები“. 1935 წ. „გოსლიტიზდატი“, გვ. 8).

ეს დებულებანი თავიდან ბოლომდე შემცდარია. სიმ. ჩიქოვანის პირველი პერიოდის ზაუმური ლექსები არც ხალხური პოეზიისაკენ გადახრა იყო და ბესიკის პოეზიისაგანაც შორს იდგა. ნათელვყოთ ეს უშუალო დაპირისპირებით. ავიღოთ ის ლექსები, რომელთაც თვითონ ს. ჩიქოვანი ასახელებს.

აი — „ქარბორია“:

„ფაფარი, ფუნჯირი, ფანდური, ორველი ცხენების.

გაფრინდი, მერანო,

მერგილი შორიდან მინდორს და ნალიებს!

გქონდეს, ულაცო, ფეხბურთში სიმაგრე, დამქედის ცხონება —

ადრინდე გაფრინდი, გაშორდი რიყრაყს და გზას მოინანებე,

ნატორი, ნადირი ტიროზე მან მტვერი ტირიფი ადინა,

ვაქცეულს ცაბორი, მოვარდნილს ცაბორიო

ცაბორიო და მორიო!

მივარდნილს ქარბუქი, ცხვრის ჯოგებს უკოჯროთ მოდენილს,
გარიყრაყს სიმღერა, ღარიბი შორს და ქარბორიას“.

და ა. შ.

ან კიდევ „ხაბო“:

„მეკობრეების ხიფათს აბრუებს ხაბო,

ხარბი აბრეშუმის ხორაგი ხაბო,

როგუ ხრეში ხარდინგი ხაბო,

ბობოლი ბეგო ოფოფი ხაბო,

ღარია ღარია კლდეებს ციცაბოს,

ობობაც ღრუმე ღრუბელი ორმო,

ბირთვის და ბურთი ბეგობი ზურგი,

როყო ხუნაგი ხარიბა კუზი,

ბუნაგი ბაბრის კოვზი საგუბე,

ქოლგა ქოგგალე

ბუნდლის ქუბა...“ და ა. შ.

(ს. ჩიქოვანი. „ლექსები“, გამ. 1934 წ., გვ. 324).

რა აქვს საერთო ამ „ბუნდლას“ ნათელ ხალხურ პოეზიასთან? არაფერი. ეს არის სიტყვისა და აზრის სიკვდილის „პოეზია“. ეს გამომდინარეობს არა იმდენად ხლებნიკოვისაგან, რამდენადაც ზაუმნიკ კრუჩონიხის დეკადენტურ პრაქტიკისაგან. იქ სადაც სიტყვა იმგვარად იშლება, როდესაც უაზრო ჯამბაზობად იქცევა, იქ კვდება პოეზია, ხელოვნება. მკვდარი სიტყვების, უაზრო გამოთქმების უსარგებლო შეკოწიწებას ხალხის შემოქმედების ცხოველმყოფელობასთან არაფერი აქვს საერთო. ამოა ამ უსარგებლო და არაპოეტური საქმიანობის გასამართლებლად ამა თუ იმ კლასიკოსის ყურით მოთრევა. ბესიკის პოეტურ შედეგებში, რომელთაც ს. ჩიქოვანი სრულებით უსაფუძვლოდ, ხელოვნურად ინათესავენს, არის სიტყვის ვირტუოზული დაფლობა: მათში გამოყენებულია ხალხური ენის მთელი სიმდიდრე. მრავალფეროვანება; სიმღერა, უმაღლესი მუსიკა არა კლავს პოეზიას. პირიქით. როგორი მუსიკა, აზრი, უღრმესი პოეტური სახეები, შესანიშნავი ქართული სიტყვებია მხატვრულ მთლიანობაში შედუღებული ბესიკის შედეგებში და საერთოდ როგორი წარმტაცი ლირიული სიმფონიაა მოცემული:

„ტანო ტატანო, გულწამტანო, უცხოდ მარებო!
ზილფო-კავებო, მომკლავებო, ვერ საკარებო!
წარბ-წამწამთვალნო, მისათვალნო, შემაზარებო!
ძოწ-ლალ-ბაგეო, დამდაგეო, სულთ წამარებო!
პირო მთვარეო, მომიგონე, მზისა დარებო!

თვალთა ნარგისი, დამდაგისი, შეგშვენის მწველად,
ველსა ბროლებსა, უტოლებსა, გველი გყვა მცველად“.

ან და:

„შაენი შაშენი, შავს გალიას შემსხდარნი,
სუფთად მხმობნი, ყმა-ყარბად, მსტენინაენი,
მრჩობლად მხედნი, მით ერთითა პირითა
მათებურად სალ გულთ ამატენინაენი“.

ოდნავი დაფიქრებაც კი არ არის საჭირო, რომ ითქვას: „ქარბორიასა“ და „ზაბოს“ და პოეზიის ამ თვალმარგალიტებში სხვადასხვა სიცოცხლეა, სულსხვადასხვა ხაზია. უკეთ: მეორეში სიცოცხლე სჩქედს, პოეტური სიტყვა ბატონობს, პირველში კი სიტყვა მკვდარია, სიცოცხლე მოჩვენებითია და არც არის იგი. ცხადია, რომ მათ შორის კავშირი არ არსებობს. ს. ჩიქოვანის ზაუმში ფორმალიზმი უკიდურეს წერტილამდეა ასული. ფორმალიზმის ამ ძველარ ნიმუშებს ვერავითარი ხელოვნური თეორიები ვერ ჩაბერავენ სიცოცხლეს. ზედმეტია პოეტის მიერ მათი ნაგვიანევი გამართლების ცდაც. სანუგეშო მხოლოდ ის არის, რომ ამ ცდას დიდი მნიშვნელობა არა აქვს, რადგან სიმ. ჩიქოვანმა დღეს უკვე თავის შემოქმედებითი პრაქტიკით ძირითადად დასძლია ფორმალიზმი. იგი სოციალისტურ რეალიზმის ცხოველმყოფელ გზაზე დადგა, გაიგო სისადავის, აზრისა და კლასიკოსების ნათელი მხატვრული სულის გადამწყვეტი ძალა. მისი ლექსი უფრო დაიხვეწა, ბუნდოვანობას შეებრძოლა და ხალხური პოეზიის წყაროებისაკენაც სწორი გზით გაეშურა. ცხადია, მას ვერ კიდევ დასაძლევია აქვს ფორმალიზმის ცალკეული ტენდენციები, მეტობრძოლა სჭირდება ბუნდოვანობის საბოლოოდ გასადევნად, მაგრამ მთავარი ის არის, რომ იგი სწორე გზაზე დგას და ამოცანას ღირსეულად შეასრულებს.

რედაქტორი — ღაპით დემეტრაძე.

მდივანი — ალ. ავაშელი.

სახელგამის პოლიგრაფკომბინატი, ჟორესის ქ. № 5,

შეკვ. 627.

მთავ. № 16705.

ტირ. 2200